

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

06. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών για θεϊκά μέγαρα
(06. Vimānavatthu-aṭṭhakathā)

2. Ανδρικά μέγαρα (2. Purisavimānaṃ)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

06. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών για θεϊκά μέγαρα

2. Purisavimānaṃ

5. Mahārathavaggo

1. Maṇḍūkadevaputtavimānavañṇanā

857-860. Mahārathavagge ko me vandati pādānīti maṇḍūkadevaputtavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā campāyaṃ viharati gaggarāya pokkharaṇiyā tīre. So paccūsavelāyaṃ buddhāciṇṇaṃ mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya veneyyabandhave satte volokento addasa “ajja mayi sāyanhasamaye dhammaṃ desente eko maṇḍūko mama sare nimittaṃ gaṇhanto parūpakkamena maritvā devaloke nibbattitvā mahatā devaparivārena mahājanassa passantasseva āgamissati, tattha bahūnaṃ dhammābhisaṃmayo bhavissatī”ti disvā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ campānagaraṃ piṇḍāya pavisitvā, bhikkhūnaṃ sulabhapiṇḍapātaṃ katvā katabhattakicco vihāraṃ pavisitvā bhikkhūsu vattaṃ dassetvā, attano attano divāṭṭhānaṃ gatesu gandhakuṭiṃ pavisitvā phalasamāpattisukhena divasabhāgaṃ khepetvā, sāyanhasamaye catūsu parisāsu sannipatitāsu surabhigandhakuṭito nikkhamitvā taṅkhaṇānurūpena pāṭihāriyena pokkharaṇitīre dhammasabhāmaṇḍapaṃ pavisitvā alaṅkatavarabuddhāsane nisinno manosilātale sīhanādaṃ nadanto achambhītakesarasīho viya aṭṭhaṅgasamannāgataṃ brahmassaṃ nicchārento acinteyyena buddhānubhāvena anupamāya buddhalīlāya dhammaṃ desetuṃ ārabhi.

Tasmiṃca khaṇe eko maṇḍūko pokkharaṇito āgantvā “dhammo eso vuccatī”ti dhammasaṅgāya sare nimittaṃ gaṇhanto parisapariyante nipajji. Atheko vacchapālo taṃ padesaṃ āgato satthāraṃ dhammaṃ desentaṃ parisaṅga paramena upasamena dhammaṃ suṇantaṃ disvā taggatamānaso daṇḍamolubbha tiṭṭhanto maṇḍūkaṃ anoloketvā tassa sīse sannirumbhitvā aṭṭhāsi. So dhammasaṅgāya pasannacitto tāvadeva kālaṃ katvā tāvatimsabhavane dvādasayojanike kanakavimāne nibbattitvā suttaṃpabuddho viya tattha accharāsaṅghaparivutaṃ attānaṃ disvā “kuto nu kho idha ahaṃ nibbatta”ti āvajjento purimajātiṃ disvā “ahampi nāma idha uppajjiṃ, īdisaṅga sampattiṃ paṭilabhiṃ, kiṃ nu kho kammaṃ akāsi”nti upadhārento aññaṃ na addasa aññaṃ bhagavato sare nimittaggāhā. So tāvadeva saha vimānena āgantvā vimānato otarivā, mahājanassa passantasseva mahatā parivārena mahantena dibbānubhāvena upasaṅkamtivā, bhagavato pāde sirasā vanditvā añjaliṃ paggayha namassamāno aṭṭhāsi. Atha naṃ bhagavā jānantova mahājanassa kammaphalaṃ buddhānubhāvaṃca paccakkhaṃ kātuṃ -

857. “Ko me vandati pādāni, iddhiyā yasasā jalaṃ;
Abhikkantena vaṇṇena, sabbā obhāsayaṃ disā”ti. -

Pucchi. Tattha koti devanāgayakkhamanussādīsu ko, katamoti attho. Meti mama. Pādānīti pāde. Iddhiyāti imāya īdisāya deviddhiyā. Yasasāti iminā īdisena parivārena paricchena ca. Jalanti vijjotamāno. Abhikkantenāti ativiya kantena kamanīyena sundarena. Vaṇṇenāti chavivaṇṇena, sarīravaṇṇanibhāyāti attho.

Atha devaputto attano purimajātiādiṃ āvi karonto imāhi gāthāhi byākāsi -

858. “Maṇḍūkohaṃ pure āsiṃ, udae vārigocaro;
Tava dhammaṃ suṇantassa, avadhī vacchapālako.
859. “Muhuttaṃ cittapasādassa, iddhiṃ passa yasañca me;
Ānubhāvañca me passa, vaṇṇaṃ passa jutiñca me.
860. “Ye ca te dīghamaddhānaṃ, dhammaṃ assosum gotama;
Pattā te acalaṭṭhānaṃ, yattha gantvā na socare”ti.

858. Tattha pureti purimajātiyaṃ. Udaleti idaṃ tadā attano uppattiṭṭhānadassanaṃ. Udae maṇḍūkoti etena uddhumāyikādikassa thale maṇḍūkassa nivattanaṃ kataṃ hoti. Gāvo caranti etthāti gocaro, gocaro viyāti gocaro, ghāsesanaṭṭhānaṃ. Vāri udakaṃ gocaro etassāti vārigocaro. Udaacārīpi hi koci kacchapādi avārigocaropi hotīti “vārigocaro”ti visesetvā vuttaṃ. Tava dhammaṃ suṇantassāti brahmassarena karavīkarutamañjunā desentassa tava dhammaṃ “dhammo eso vuccatī”ti sare nimittagāhavasena suṇantassa, anādare cetam sāmivacanaṃ veditabbaṃ. Avadhī vacchapālakoti vacche rakkhanto gopāladārako mama samīpaṃ āgantvā daṇḍamolubbhitvā tiṭṭhanto mama sīse daṇḍaṃ sannirumbhitvā maṃ māresi.

859. Muhuttaṃ cittapasādassāti tava dhamme muhuttamattaṃ uppannassa cittapasādassa hetubhūtaṃ iddhinti samiddhiṃ, dibbavibhūtiṃ attho. Yasanti parivāraṃ. Ānubhāvanti kāmavaṇṇitādidibbānubhāvaṃ. Vaṇṇanti sarīravaṇṇasampattiṃ. Jutinti dvādasayojanāni pharaṇasamatthaṃ pabhāvisesaṃ.

860. Yeti ye sattā. Ca-saddo byatireke. Teti tava. Dīghamaddhānanti bahuvelaṃ. Assosunti suñiṃsu. Gotamāti bhagavantaṃ gottena ālapati. Acalaṭṭhānanti nibbānaṃ. Ayañhettha attho - gotama bhagavā ahaṃ viya ittameva kālaṃ asuñitvā ye pana katapuññā ciraṃ kālaṃ tava dhammaṃ assosum sotum labhiṃsu, te dīgharattaṃ saṃsāraḥ paṇasānābhūta ime sattā yattha gantvā na soceyyuṃ, taṃ asokaṃ sassatabhāvena acalaṃ santipadaṃ pattā eva, na tesam tassa pattiyaṃ antarāyoti.

Athassa bhagavā sampattaparisaṃ ca upanissayasampattiṃ oloketvā vitthārena dhammaṃ desesi. Desanāpariyosāne so devaputto sotāpattiphale patiṭṭhahi, caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahosi. Devaputto bhagavantaṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā bhikkhusaṅghassa ca añjaliṃ katvā saha parivārena devalokameva gatoti.

Maṇḍūkadevaputtavimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Revatīvimānavaṇṇanā

861-885. Uṭṭhehi revate supāpadhammeti revatīvimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā bārāṇasiyaṃ viharati isipatane migadāye. Tena samayena bārāṇasiyaṃ saddhāsampaṇṇassa kulassa putto nandiyo nāma upāsako ahosi saddhāsampanno dāyako dānapati saṅghupaṭṭhāko. Athassa mātāpitara sammukhagehato

mātuladhītaraṃ revatiṃ nāma kaññaṃ ānetukāmā ahesuṃ. Sā pana assaddhā adānasīlā, nandiyo taṃ na icchi. Tassa mātā revatiṃ āha “amma, tvaṃ imaṃ gehaṃ āgantvā bhikkhusaṅghassa nisīdanaṭṭhānaṃ haritena gomayena upalimpitvā āsanāni paññāpehi, ādhārake ṭhapehi, bhikkhūnaṃ āgatakāle vanditvā pattaṃ gahetvā nisīdāpetvā dhamakaraṇena pāṇīyaṃ parissāvetvā bhuttakāle pattāni dhovāhi, evaṃ me puttassa ārādhikā bhavissasī”ti. Sā tathā akāsi. Atha naṃ “ovādakkhamā jātā”ti puttassa ārocetvā tena “sādhū”ti sampañicchite divasaṃ ṭhapetvā āvāhaṃ karimsu.

Atha naṃ nandiyo āha “sace bhikkhusaṅghaṃ mātāpitāro ca me upaṭṭhahissasi, evaṃ imasmiṃ gehe vasituṃ labhissasi, appamattā hohī”ti. Sā “sādhū”ti paṭissuṇitvā kiñci kālaṃ saddhā viya hutvā bhaddāraṃ anavattenti dve putte vijāyi. Nandiyassa mātāpitāro kalamakaṃsu. Gehe sabbissariyaṃ tassā eva ahosi. Nandiyopi mahādānapati hutvā bhikkhusaṅghassa dānaṃ paṭṭhapesi, kapaṇaddhikādīnampi gehadvāre pākavattaṃ paṭṭhapesi. Isipatanamahāvihāre catūhi gabbhehi paṭimaṇḍitaṃ catusālaṃ kāretvā mañcapīṭhādīni attharāpetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā tathāgatassa hatthe dakkhiṇodakaṃ pādetvā niyyādesi, saha dakkhiṇodakadānena tāvatimsabhavane āyāmato ca vitthārato ca samantā dvādasayojaniko yojanasatubbedho sattaratanamayo accharāgaṇasahassasaṅghuṭṭho dibbapāsādo uggañchi.

Athāyasmā mahāmoggallāno devacārikaṃ caranto taṃ pāsādaṃ disvā attānaṃ vandituṃ āgate devaputte pucchi “kassāyaṃ pāsādo”ti? “Imassa, bhante, pāsādassa sāmiko manussaloke bārāṇasiyaṃ nandiyo nāma kuṭumbiyaputto saṅghassa isipatanamahāvihāre catusālaṃ kāresi, tassāyaṃ nibbatto pāsādo”ti āhaṃsu. Pāsāde nibbattadevaccharāyopi therāṃ vanditvā “bhante, mayaṃ bārāṇasiyaṃ nandiyassa nāma upāsakassa paricārikā bhavituṃ idha nibbattā, tassa evaṃ vadetha “tuyhaṃ paricārikā bhavituṃ nibbattā, devatāyo tayi cirāyante ukkaṇṭhitā, devalokasampatti nāma mattikābhājanāṃ bhinditvā suvaṇṇabhājanassa gahaṇaṃ viya atimaṇāpa”nti vatvā idhāgamanatthāya tassa vadethā”ti āhaṃsu. Thero “sādhū”ti paṭissuṇitvā sahasā devalokato āgantvā catuparisamajjhe bhagavantaṃ pucchi “nibbattati nu kho, bhante, katapuññaṃ manussaloke ṭhitānaṃyeva dibbasampatti”ti? “Nanu te, moggallāna, nandiyassa devaloke nibbattā dibbasampatti sāmaṃ diṭṭhā, kasmā maṃ pucchasi”ti? “Evaṃ, bhante, nibbattati”ti. Athassa satthā “yathā ciraṃ vippavasitvā āgataṃ purisaṃ mittabandhavā abhinandanti sampañicchanti, evaṃ katapuññaṃ puggalaṃ ito paralokaṃ gataṃ sakāni puññaṃ sampattihatthehi sampañicchanti paṭiggaṇhanti”ti dassento -

861. “Cirappavāsisaṃ purisaṃ, dūrato sotthimāgataṃ;
Ñātimittā suhajjā ca, abhinandanti āgataṃ.

862. “Tatheva katapuññaṃ, asmā lokā paraṃ gataṃ;
Puññaṃ paṭiggaṇhanti, piyaṃ ñātīva āgata”nti. - gāthā abhāsi;

Nandiyo taṃ sutvā bhiyyosomattāya dānāni deti, puññaṃ karoti, so vaṇijjāya gacchanto revatiṃ āha “bhadde, mayā paṭṭhapitaṃ saṅghassa dānaṃ anāthānaṃ pākavattaṃ tvaṃ appamattā pavattheyāsī”ti. Sā “sādhū”ti paṭissuṇi. So pavāsagatopi yattha yattha vāsaṃ kappeti, tattha tattha bhikkhūnaṃ anāthānaṃ yathāvibhavaṃ dānaṃ detiyeva. Tassa anukampāya khīṇāsavā dūrato āgantvā dānaṃ sampañicchanti. Revatī pana tasmīṃ gate katipāhameva dānaṃ pavattetvā anāthānaṃ bhaddāraṃ upacchindi, bhikkhūnampi bhaddāraṃ kaṇḍakāṃ bilaṅgadutiyaṃ

adāsi. Bhikkhūnaṃ bhuttaṭṭhāne attanā bhuttāvasesāni sitthāni
macchamaṃsakhaṇḍamissakāni calakaṭṭhikāni ca pakiritvā manussānaṃ dasseti
“passatha samaṇānaṃ kammaṃ, saddhādeyyaṃ nāma evaṃ chaḍḍenti”ti.

Atha nandiyo vohāraśiddhi yathālābho āgantvā taṃ pavattiṃ sutvā revattiṃ gehato
nīharitvā geḥaṃ pāvisi. Dutiyadivase buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa
mahādānaṃ pavattetvā nīcabbhattaṃ anāthabhattaṃca sammadeva pavattesi,
attano sahāyehi upanītaṃ revattiṃ ghāsacchādanaparamatāya ṭhapesi. So aparena
samayena kālaṃ katvā tāvattiṃsabhavane attano vimāneyeva nibbatti. Revatī pana
sabbhaṃ dānaṃ pacchinditvā “imesaṃ vasena mayhaṃ lābhasakkāro parihāyī”ti
bhikkhusaṅghaṃ akkosantī paribhāsantī vicarati. Atha vessavaṇo dve yakkhe āṇāpesi
“gacchatha, bhaṇe, bārāṇasinagare ugghosatha “ito sattame divase revatī
jīvantīyeva niraye pakkhipīyatī”ti”. Taṃ sutvā mahājano saṃvegajāto bhītatasi
ahosi.

Atha revatī pana pāsādaṃ abhiruhitvā dvāraṃ thaketvā nisīdi. Sattame divase tassā
pāpakammasaṅcoditena vessavaṇena rañña āṇattā jalitakapilakesamassukā
cīṭavirūpanāsikā pariṇatadāṭhā lohitaṅkhā sajaladharasamānavāṇṇā ativiya
bhayānakarūpā dve yakkhā upagantvā “utṭhehi, revate, supāpadhamme”tiādinī
vadantā nānābhāsu gahetvā “mahājano passatū”ti sakalanagare vīthito vīthiṃ
paribbhamāpetvā ākāsaṃ abbhuggantvā tāvattiṃsabhavanaṃ netvā nandiyassa
vimānaṃ sampattiṅcassā dassetvā taṃ vilapantiṃyeva ussadanirayasamīpaṃ
pāpesuṃ. Taṃ yamapurisā ussadaniraye khipiṃsu. Tenāha -

863. “Utṭhehi revate supāpadhamme, apārutadvāre adānasīle;
Nessāma taṃ yattha thunanti duggatā, samappitā nerayikā dukkhenā”ti.

Tattha utṭhehīti utṭhaha, na dānesa pāsādo taṃ nirayabhayaṃ rakkhituṃ sakkoti,
tasmā sīghaṃ utṭhahitvā āgacchāhīti attho. Revateti taṃ nāmena ālapati.
Supāpadhammetiādinā utṭhānassa kāraṇaṃ vadati. Yasmā tvaṃ ariyānaṃ
akkosanaṃ paribhāsanādinā suṭṭu lāmakapāpadhammā, yasmā ca apārutaṃ dvāraṃ
nirayassa tava pavesanattaṃ, tasmā utṭhehīti. Adānasīleti kassaci kiñci na dānasīle
kadariye maccharinī, idampi utṭhānasseva kāraṇavacanaṃ. Yasmā dānasīlānaṃ
amaccharīnaṃ tava sāmikasadisānaṃ sugatiyaṃ nivāso, tādisānaṃ pana
adānasīlānaṃ maccharīnaṃ niraye nivāso, tasmā utṭhehi, muhuttamattampi tava
idha ṭhātuṃ na dassāmīti adhippāyo. Yattha thunanti duggatāti dukkhagatattā
duggatā. Nerayikāti nirayadukkhena samappitā samaṅgībhūtā yasmiṃ niraye
thunanti, yāva pāpakammaṃ na byanti hoti, tāva nikkhamituṃ alabhantā nitthunanti,
tattha taṃ nessāma nayissāma khipissāmāti yojanā.

864. “Icceva vatvāna yamassa dūtā, te dve yakkhā lohitaṅkhā brahantā;
Paccekaḥbhāsu gahetvā revataṃ, pakkāmayuṃ devagaṇassa santike”ti. -

Idaṃ saṅgītikāravacanaṃ.

Tattha icceva vatvānāti iti eva “utṭhehī”tiādinā vatvā, vacanasamanantaramevāti
attho. Yamassa dūtāti appaṭisedhaniyatassa yamassa rañña dūtasadisā. Vessavaṇena
hi te pesitā. Tathā hi te tāvattiṃsabhavanaṃ nayiṃsu. Keci “na yamassa dūtā”ti na-
kāraṃ “yamassā”ti padena sambandhitvā “vessavaṇassa dūtā”ti atthaṃ vadanti,
taṃ na yujjati. Na hi na yamadūtātāya vessavaṇassa dūtāti sijjhati. Yajanti tattha

balim upaharantīti yakkhā. Lohitakkhāti rattanayanā. Yakkhānañhi nettāni atilohitāni honti. Brahantāti mahantā. Paccekabāhāsūti eko ekabāhāyaṃ, itaro itarabāhāyanti paccekam bāhāsu. Revatanti revatiṃ. Revatātipi tassā nāmameva. Tathā hi “revate”ti vuttaṃ. Pakkāmayunti pakkāmesuṃ, upanesunti attho. Devagaṇassāti tāvatimsabhavane devasaṅghassa.

Evaṃ tehi yakkhehi tāvatimsabhavanam netvā nandiyavimānassa avidūre ṭhapitā revatī taṃ sūriyamaṇḍalasadisam ativiya pabhassaram disvā -

865. “Ādiccavaṇṇam ruciram pabhassaram, byamham subham
kañcanajālachannaṃ;
Kassetamākiṇṇajanaṃ vimānaṃ, suriyassa raṃsīriva jotamānaṃ.

866. “Nārīgaṇā candanasāralittā, ubhato vimānaṃ upasobhayanti;
Taṃ dissati suriyasamānavaṇṇam, ko modati saggapatto vimāne”ti. -

Te yakkhe pucchi. Tepi tassā -

867. “Bārāṇasiyaṃ nandiyo nāmāsi, upāsako amaccharī dānapati vadaññū;
Tassetamākiṇṇajanaṃ vimānaṃ, sūriyassa raṃsīriva jotamānaṃ.

868. “Nārīgaṇā candanasāralittā, ubhato vimānaṃ upasobhayanti;
Taṃ dissati sūriyasamānavaṇṇam, so modati saggapatto vimāne”ti. -

Ācikkhimsu.

868. Tattha candanasāralittāti sārabhūtena candanagandhena anulittasarīrā. Ubhato vimānanti vimānaṃ ubhato anto ceva bahi ca saṅgītādīhi upecca sobhayanti.

Atha revatī -

869. “Nandiyassāham bhariyā, agārinī sabbakulassa issarā;
Bhattu vimāne ramissāmi dānaṃ, na patthaye nirayaṃ dassanāyā”ti. -

Āha. Tattha agārinīti gehasāminī. “Bhariyā sagāminī”tipi paṭhanti, bhariyā sahaḡāminīti attho. Sabbakulassa issarā bhattūti mama bhattu nandiyassa sabbakuṭumbikassa issarā sāminī ahosiṃ, tasmā idānipi vimāne issarā bhavissāmīti āha. Vimāne ramissāmi dānahanti evaṃ palobhetumeva hi taṃ te tattha nesuṃ. Na patthaye nirayaṃ dassanāyāti yaṃ pana nirayaṃ maṃ tumhe netukāmā, taṃ nirayaṃ dassanāyapi na patthaye, kuto pavisitunti vadati.

Evaṃ vadantimeva “tvaṃ taṃ patthehi vā mā vā, kiṃ tava patthanāyā”ti nirayasamīpaṃ netvā -

870. “Eso te nirayo supāpadhamme, puññaṃ tayā akataṃ jīvaloke;
Na hi maccharī rosako pāpadhammo, saggūpagānaṃ labhati sahaḡyata”nti. -

Gāthamāhaṃsu. Tassattho - eso tava nirayo, tayā dīgharattaṃ mahādukkhaṃ anubhavitabbaṭṭhānabhūto. Kasmā? Puññaṃ tayā akataṃ jīvaloke, yasmā manussaloke appamattakampi tayā puññaṃ nāma na kataṃ, evaṃ akatapuññaṃ pana tādiso satto maccharī attano sampattinigūhanalakkhaṇena maccharena

samannāgato, paresaṃ rosuppādanena rosako, lobhādīhi pāpadhammehi
samaṅgībhāvato pāpadhammo saggūpagānaṃ devānaṃ saḥabyataṃ saḥabhāvaṃ
na labhatīti yojanā.

Evaṃ pana vatvā te dve yakkhā tatthevantaradhāyimsu. Taṃsadise pana dve
nirayapāle saṃsavake nāma gūthaniraye pakkhipituṃ ākaḍḍhante passivā -

871. “Kiṃ nu gūthañca mutthañca, asuci paṭidissati;
Duggandhaṃ kimidaṃ mīlhaṃ, kimetaṃ upavāyati”ti. -

Taṃ nirayaṃ pucchi.

872. “Esa saṃsavako nāma, gambhīro sataporiso;
Yattha vassasahassāni, tuvaṃ paccasi revate”ti. -

Tasmiṃ kathite tattha attano nibbattihetubhūtaṃ kammaṃ pucchanti -

873. “Kiṃ nu kāyena vācāya, manasā dukkaṭaṃ kataṃ;
Kena saṃsavako laddho, gambhīro sataporiso”ti. - āha;

874. “Samaṇe brāhmaṇe cāpi, aññe vāpi vanibbake;
Musāvādena vañcesi, taṃ pāpaṃ pakataṃ tayā”ti. -

Tassā taṃ kammaṃ kathetvā puna te -

875. “Tena saṃsavako laddho, gambhīro sataporiso;
Tatthe vassasahassāni, tuvaṃ paccasi revate”ti. -

Āhaṃsu. Tattha saṃsavako nāmāti niccakālaṃ gūthamuttādiasucissa saṃsavanato
paggharaṇato saṃsavako nāma.

Na kevalaṃ tuyhaṃ idha saṃsavakalābho eva, atha kho ettha anekāni
vassasahassāni paccitvā uttiṇṇāya hatthacchedādilābhopīti dassetuṃ -

876. “Hatthehi chindanti athopi pāde, kaṇṇepi chindanti athopi nāsaṃ;
Athopi kākoḷagaṇā samecca, saṅgamma khādanti viphandamāna”nti. -

Tattha laddhabbakāraṇaṃ āhaṃsu. Tattha kākoḷagaṇāti kākasaṅghā. Te kirassā
tigāvutappamāṇe sarīre anekasatāni anekasahassāni patitvā
tālakkhandhaparimāṇehi sunisitaggehi ayomayehi mukhatuṇḍehi vijjhivā vijjhivā
khādanti, maṃsaṃ gahitagahitaṭṭhāne kammabalena pūrateva. Tenāha “kākoḷagaṇā
samecca, saṅgamma khādanti viphandamāna”nti.

Puna sā manussalokaṃ paccānayanāya yācanādivasena taṃ taṃ vippalapi. Tena
vuttaṃ -

877. “Sādhu kho maṃ paṭinetha, kāhāmi kusalaṃ bahuṃ;
Dānena samacariyāya, saṃyamena damena ca;
Yaṃ katvā sukhitā honti, na ca pacchānutappare”ti.

Puna nirayapālā -

878. “Pure tuvaṃ pamajjitvā, idāni paridevasi;
Sayaṃ katānaṃ kammānaṃ, vipākaṃ anubhossasi”ti. -

Āhaṃsu. Puna sã āha -

879. “Ko devalokato manussalokaṃ, gantvãna puṭṭho me evaṃ vadeyya;
Nikkhittadaṇḍesu dadãtha dãnaṃ, acchãdanaṃ seyyamathannapãnaṃ;
Na hi maccharĩ rosako pãpadhammo, saggũpagãnaṃ labhati sahabyataṃ.
880. “Sãhaṃ nũna ito gantvã, yoniṃ laddhãna mãnusim;
Vadaññũ sãlasampannã, kãhãmi kusalaṃ bahuṃ;
Dãnena samacariyãya, saṃyamena damena ca.
881. “Ārãmãni ca ropissaṃ, dugge saṅkamãni ca;
Papañca udapãnañca, vippasannena cetasã.
882. “Cãtuddasiṃ pañcadasiṃ, yã ca pakkhassa aṭṭhamĩ;
Pãñhãriyapakkañca, aṭṭhaṅgasusamãgataṃ.
883. “Uposathaṃ upavasissaṃ, sadã sãlesu saṃvutã;
Na ca dãne pamajjissaṃ, sãmaṃ diṭṭhamidaṃ mayã”ti.
884. “Iccevam vippalapantiṃ, phandamãnaṃ tato tato;
Khipim̃su niraye ghore, uddham̃pãdaṃ avam̃sira”nti. -

Idaṃ saṅgĩtikãravacanaṃ. Puna sã -

885. “Ahaṃ pure maccharinĩ ahosiṃ, paribhãsikã samaṇabrãhmaṇãnaṃ;
Vitathena ca sãmikaṃ vañcayitvã, paccãmahaṃ niraye ghorarũpe”ti. -

Osãnagãthamãha. Tattha “ahaṃ pure maccharinĩ”ti gãthã niraye nibbattãya vuttã,
itarã anibbattãya evãti veditabbã. Sesaṃ suviññeyyamevãti.

Bhikkhũ revatiyã yakkhehi gahetvã nĩtabhãvaṃ bhagavato ārocesuṃ. Taṃ sutvã
bhagavã ādito paṭṭhãya imaṃ vatthuṃ kathetvã upari vitthãrena dhammaṃ desesi,
desanãpariyosãne bahũ sotãpattiphalãdĩni pãpuṇim̃su. Kãmañcetaṃ
revatĩpaṭibaddhãya kathãya yebhuyyabhãvato “revatĩvimãna”nti vohariyati, yasmã
pana revatĩ vimãnadevatã na hoti, nandiyassa pana devaputtassa
vimãnãdisampattipaṭisaṃyuttañcetaṃ, tasmã purisavimãnesveva saṅgahaṃ
ãropitanti daṭṭhabbaṃ.

Revatĩvimãnavañṇanã niṭṭhitã.

3. Chattamãṇavakavimãnavañṇanã

886-909. Yo vadataṃ pavaro manujesũti chattamãṇavakavimãnaṃ. Tassa kã
uppatti? Bhagavã sãvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena setabyãyaṃ
aññatarassa brãhmaṇassa kicchãladdho putto chatto nãma brãhmaṇamãṇavo ahosi.
So vayappatto pitarã pesito ukkaṭṭhaṃ gantvã brãhmaṇassa pokkharasãtissa santike
medhãvitãya analasatãya ca na cireneva mante vijjãṭṭhãnãni ca uggahetvã
brãhmaṇasippe nipphattiṃ patto. So ãcariyaṃ abhivãdetvã “mayã tumhãkaṃ santike
sippaṃ sikkhitam, kiṃ vo garudakkhiṇaṃ demĩ”ti āha. Ācariyo “garudakkhiṇã nãma
antevãsikassa vibhavãnurũpã, kahãpaṇasahassamãnehĩ”ti āha. Chattamãṇavo
ãcariyaṃ abhivãdetvã setabyaṃ gantvã mātãpitaro vanditvã tehi abhinandiyamãno
katapaṭisanthãro tamatthaṃ pitu ārocetvã “detha me dãtabbayuttaṃ, ajjeva datvã

āgamissāmī”ti āha. Taṃ mātāpitāro “tāta, ajja vikālo, sve gamissasī”ti vatvā kahāpaṇe nīharitvā bhaṇḍikaṃ bandhāpetvā ʈhapesuṃ. Corā taṃ pavattiṃ ṇatvā chattaṃāṇavakassa gamanamagge aññatarasmiṃ vanagahane nilīnā acchiṃsu “māṇavaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhissāmā”ti.

Bhagavā paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya lokaṃ volokento chattaṃāṇavakassa saraṇesu ca sīlesu ca patitṭhānaṃ, corehi māritassa devaloke nibbattiṃ, tato saha vimānena āgatassa tattha sannipatitaparīsāya ca dhammābhisamayaṃ disvā paṭhamatarameva gantvā māṇavakassa gamanamagge aññatarasmiṃ rukkhamaṇe nisīdi. Māṇavo ācariyadhanaṃ gaḥetvā setabyato ukkaṭṭhābhimukho gacchanto antarāmagge bhagavantaṃ nisinnaṃ disvā upasaṅkamitvā aṭṭhāsī. “Kuiṃ gamissasī”ti bhagavatā vutto “ukkaṭṭhaṃ, bho gotama, gamissāmi mayhaṃ ācariyassa pokkharasātissa garudakkhiṇaṃ dātu”nti āha. Atha bhagavā “jānāsi pana tvaṃ, māṇava, tīṇi saraṇāni, pañca sīlāni”ti vatvā tena “nāhaṃ jānāmi, kimatthiyāni panetāni kīdisāni cā”ti vutte “idamīdisa”nti saraṇagamanassa sīlasamādānassa ca phalānisamsaṃ vibhāvetvā “uggaṇhāhi tāva, māṇavaka, saraṇagamanavidhi”nti vatvā “sādhū uggaṇhissāmi, kathetha bhante bhagavā”ti tena yācito tassa ruciyaṃ anurūpaṃ gāthābandhavasena saraṇagamanavidhiṃ dassento -

886. “Yo vadantaṃ pavaro manujesu, sakyamunī bhagavā katakicco;
Pāragato balavīriyasamaṅgī, taṃ sugataṃ saraṇatthamupehi.

887. “Rāgavirāgamanejamasokaṃ, dhammamasāṅkhatamappaṭikūlaṃ;
Madhuramimaṃ paguṇaṃ suvibhattaṃ, dhammamimaṃ saraṇatthamupehi.

888. “Yattha ca dinna mahapphalaṃāhu, catūsu sucīsu purisayugesu;
Aṭṭha ca puggala dhammadasā te, saṅghamimaṃ saraṇatthamupehi”ti. -

Tisso gāthāyo abhāsī.

886. Tattha yoti aniyamitavacanaṃ, tassa “ta”nti iminā niyamaṃ veditabbaṃ. Vadatanti vadantānaṃ. Pavaroti seṭṭho, kathikānaṃ uttamo vādīvaroti attho. Manujesūti ukkaṭṭhaniddeso yathā “satthā devamanussāna”nti. Bhagavā pana devamanussānampi brahmānampi sabbesampi sattānaṃ pavaroyeva, bhagavato ca carimabhave manussesu uppannatāya vuttaṃ “manujesū”ti. Tenevāha “sakyamunī”ti. Sakyakulappasutatāya sakyo, kāyamoneyyādīhi samannāgatato anavasesassa ca ñeyyassa munanato muni cāti sakyamuni. Bhāgyavantatādīhi catūhi kāraṇehi bhagavā. Catūhi maggehi kātābassa pariññāpabhedassa soḷasavidhassa kiccassa katattā nipphāditattā katakicco. Pāraṃ sakkāyassa paratīraṃ nibbānaṃ gato sayambhuññaṇena adhigatoti pāragato. Asadisena kāyabalena, anaññasādhāraṇena ñāṇabalena, catubbidhasammappadhānavīriyena ca samannāgatattā balavīriyasamaṅgī. Sobhanagamanattā, sundaraṃ ʈhānaṃ gatattā, sammā gatattā, sammā ca gaditattā sugato. Taṃ sugataṃ sammāsambuddhaṃ saraṇatthaṃ saraṇāya parāyaṇāya apāyadukkhavaṭṭadukkhaparittāṇāya upehi upagaccha, ajja paṭṭhāya ahitanivattanena hitasaṃvaḍḍhanena “ayaṃ me bhagavā saraṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ parāyaṇaṃ gati paṭisaraṇa”nti bhaja seva, evaṃ jānāhi vā bujjhassūti attho.

887. Rāgavirāganti ariyamaggamāha. Tena hi ariyā anādikālabhāvitampi rāgaṃ virajjenti. Anejasokanti ariyaphalaṃ. Tañhi ejāsaṅkhātāya taṇhāya avasiṭṭhānañca sokanimitānaṃ kilesānaṃ sabbaso paṭippassambhanato “anejaṃ asoka”nti ca vuccati. Dhammanti sabhāvadhammaṃ. Sabhāvato gahetabbadhammo hesa yadidaṃ maggaphalanibbānāni, na pariyattidhammo viya paññattidhammavasena. Dhammanti vā paramatthadhammaṃ, nibbānanti attho. Samecca sambhuyya paccayehi kataṃ saṅkhatam, na saṅkhatanti asaṅkhatam. Tadeva nibbānam. Natthi ettha kiñcapi paṭikūlanti appaṭikūlam. Savanavelāyaṃ upaparikkhaṇavelāyaṃ paṭipajjanavelāyanti sabbadāpi iṭṭhamevāti madhuraṃ. Sabbaññutaññāṇasannissayāya paṭibhānasampadāya pavattitattā suppvattibhāvato nipuṇabhāvato ca paguṇam. Vibhajitabbassa atthassa khandhādivasena kusalādivasena uddesādivasena ca suṭṭhu vibhajanato suvibhattam. Tīhipi padehi pariyattidhammameva vadati. Teneva hissa āpāthakāle viya vimaddanakālepi kathentassa viya suṇantassāpi sammukhībhāvato ubhatopaccakkhatāya dassanattham “ima”nti vuttam. Dhammanti yathāvapaṭipajjante apāyadukkhapātato dhāraṇatthena dhammaṃ, idaṃ catubbidhassāpi dhammassa sādharmaṇavacanam. Pariyattidhammopi hi saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhānamattāyapi yathāvapaṭipattiyā apāyadukkhapātato dhāreti eva. Imassa ca atthassa idameva vimānam sādhaṅkanti daṭṭhabbam. Sādharmaṇabhāvena yathāvuttadhammassa paccakkham katvā dassento puna “ima”nti āha.

888. Yatthāti yasmiṃ ariyasaṅghe. Dinnanti pariccattam annādeyyadhammaṃ. Dinna mahapphalanti gāthāsukhattham anunāsikalopo kato. Accantameva kilesāsucito visujjanena sucīsu “sotāpanno sotāpattiphalasacchikiriyāya paṭipanno”tiādinā vuttesu catūsu purisayugesu. Atthāti maggaṭṭhaphalaṭṭhesu yugaḷe akatvā visuṃ visuṃ gahaṇena attha puggalā. Gāthāsukhatthameva cettha “puggala dhammasā”ti rassaṃ katvā niddeso. Dhammasāti catusaccadhammassa nibbānadhammassa ca paccakkhato dassanakā. Diṭṭhisīlasāmaññaṇena saṃhatabhāvena saṅgham.

Evam bhagavatā tīhi gāthāhi saraṇaguṇasandassanena saddhiṃ saraṇagamanavidhimhi vutte māṇavo taṃtaṃsaraṇaguṇānussaraṇamukhena saraṇagamanavidhino attano hadaye ṭhapitabhāvaṃ vibhāvento tassā tassā gāthāya anantaram “yo vadatam pavaro”tiādinā taṃ taṃ gātham paccanubhāsī. Evam paccanubhāsivā ṭhitassa pañca sikkhāpadāni sarūpato phalānisamsato ca vibhāvetvā tesam samādānavidhiṃ kathesi. So tampi suṭṭhu upadhāretvā pasannamānaso “handāham bhagavā gamissāmī”ti vatvā ratanattayaguṇam anussaranto taṃyeva maggaṃ paṭipajji. Bhagavāpi “alam imassa ettakam kusalam devalokūpapattiyā”ti jetavanameva agamāsi.

Māṇavassa pana pasannacittassa ratanattayaguṇam sallakkhaṇavasena “saraṇam upemī”ti pavattacittuppadatāya saraṇesu ca, bhagavatā vuttanayena pañcannam sīlānam adhiṭṭhānena sīlesu ca patiṭṭhitassa teneva nayena ratanattayaguṇe anussarantasseva gacchantassa corā magge pariyuṭṭhimsu. So te agaṇetvā ratanattayaguṇe anussarantoyeva gacchati. Tañceko coro gumbantaram upanissāya ṭhito visapītena sarena sahasāva vijjhivā jīvitakkhayaṃ pāpetvā kahāpaṇabhaṇḍikaṃ gahetvā attano sahāyehi saddhiṃ pakkāmi. Māṇavo pana kalam

katvā tāvatimsabhavane tiṃsayojanike kanakavimāne suttappabuddho viya
accharāsahassaparivuto saṭṭhisakaṭabhārālaṅkārapaṭimaṇḍitattabhāvo nibbatti, tassa
vimānassa ābhā sātirekāni vīsatiyojanāni pharitvā tiṭṭhati.

Atha māṇavaṃ kālakataṃ disvā setabyagāmaṃvāsino manussā setabyaṃ gantvā
tassa mātāpitūnaṃ ukkaṭṭhagāmaṃvāsino ca ukkaṭṭhaṃ gantvā brāhmaṇassa
pokkharasātissa kathesuṃ. Taṃ sutvā tassa mātāpitāro ñātimittā brāhmaṇo ca
pokkharasāti saparivārā assumukhā rodamānā taṃ padesaṃ agamaṃsu,
yebhuyyena setabyavāsino ca ukkaṭṭhavāsino ca icchānaṅgalavāsino ca
sannipatiṃsu, mahāsamāgamo ahosi. Atha māṇavassa mātāpitāro maggassa avidūre
citakaṃ sajjetvā sarīrakiccaṃ kātuṃ ārabhiṃsu.

Atha bhagavā cintesi “mayi gate chattamāṇavo maṃ vandituṃ āgamissati, āgatañca
taṃ katakammaṃ kathāpento kammaphalaṃ paccakkhaṃ kāretvā dhammaṃ
desessāmi, evaṃ mahājanassa dhammābhisaṃmayo bhavissati”ti cintetvā mahatā
bhikkhusaṅghena saddhiṃ taṃ padesaṃ upagantvā aññatarasmiṃ rukkhamaṇḍale nisīdi
chabbaṇṇabuddharaṃsiyo vissajjento. Atha chattamāṇavadevaputttopi attano
sappattiṃ paccavekkhitvā, tassā kāraṇaṃ upadhārento saraṇagamaṇaṃ
sīlasamādānaṃ disvā, vimhayaṇāto bhagavati sañjātapasā dābhaṃvāso
“idānevāhaṃ gantvā bhagavantaṃ bhikkhusaṅghaṃ vandissāmi,
ratanattayaṃ ca mahājanassa pākaṭe karissāmi”ti kataññutaṃ nissāya sakalaṃ
taṃ araṇṇapadesaṃ ekālokaṃ karonto, saha vimānena āgantvā vimānato oruyha
mahatā parivārena saddhiṃ dissamānarūpo upasaṅkamitvā bhagavato pādesu sirasā
nipatanto abhivādetvā añjaliṃ paggayha ekamantaṃ aṭṭhāsi. Taṃ disvā mahājano
“ko nu kho ayaṃ devo vā brahmā vā”ti acchariyabbhutaṇḍitaṃ upasaṅkamitvā
bhagavantaṃ parivāresi. Bhagavā tena katapuññaṃ kammaṃ pākaṭaṃ kātuṃ -

889. “Na tathā tapati nabhe sūriyo, cando ca na bhāsati na phusso;
Yathā atulamidaṃ mahappabhāsaṃ, ko nu tvaṃ tidivā mahiṃ upāgā.
890. “Chindati raṃsī pabhaṅkarassa, sādhiṃvīsatiyojanāni ābhā;
Rattimapi yathā divaṃ karoti, parisuddhaṃ vimalaṃ subhaṃ vimānaṃ.
891. “Bahupadumavicitrapuṇḍarīkaṃ, vokiṇṇaṃ kusumehi nekacittaṃ;
Araṇṇavirajamajālachannaṃ, ākāse tapati yathāpi sūriyo.
892. “Rattambarapītavāsasāhi, agarupiyaṅgucandanussadāhi;
Kaṇṇatananusannibhattacāhi, paripūraṃ gaganamva tārakāhi.
893. “Naranāriyo bahuketthanekavaṇṇā, kusumavibhūsitābharaṇettha sumanā;
Anilapamuñcitā pavanti surabhiṃ, tapaniyavitatā suvaṇṇachannā.
894. “Kissa saṃyamassa ayaṃ vipāko, kenāsi kammaphalenidhūpapanno;
Yathā ca te adhiṅgataṃ vimānaṃ, tadanupadaṃ avacāsi iggaha puṭṭho”ti. -

Taṃ devaputtaṃ paṭipucchi.

886. Tattha tapatīti dippati. Nabheti ākāse. Phussoti phussatārakā. Atulanti
anupamaṃ, appamāṇaṃ vā. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathā idaṃ tava vimānaṃ
anupamaṃ appamāṇaṃ pabhassarabhāvena tato eva mahappabhāsaṃ ākāse

dippati, na tathā tārakarūpāni dippanti, na cando, tāni tāva tiṭṭhantu, nāpi sūriyo dippati, evaṃbhūto ko nu tvaṃ devalokato imaṃ bhūmipadesaṃ upagato, taṃ pākaṭaṃ katvā imassa mahājanassa kathehīti.

890. Chindatīti vicchindati, pavattituṃ adento paṭihanatīti attho. Raṃsīti rasmiyo. Pabhaṅkarassāti sūriyassa. Tassa ca vimānassa pabhā samantato pañcavīsati yojanāni pharitvā tiṭṭhati. Tenāha “sādhikavīsatiyojanāni ābhā”ti. Rattimapi yathā divaṃ karotīti attano pabhāya andhakāraṃ vidhamantaṃ rattibhāgampi divasabhāgaṃ viya karoti. Parisamantato anto ceva bahi ca suddhatāya parisuddhaṃ. Sabbaso malābhāvena vimalaṃ. Sundaratāya subhaṃ.

891. Bahupadumavicitrapuṇḍarīkanti bahuvidharattakamalañceva vicittavaṇṇasetakamalañca. Setakamalaṃ padumaṃ, rattakamalaṃ puṇḍarīkanti vadanti. Vokiṇṇaṃ kusumehīti aññehi ca nānāvidhehi pupphehi samokiṇṇaṃ. Nekacittanti mālākammalatākammādinānāvidhavicittaṃ. Arajavirajahemajālachannanti sayamaṃ apagatarajaṃ virajena niddosena kañcanajālena chāditaṃ.

892. Rattambarapītavāsasāhīti rattavatthāhi ceva pītavatthāhi ca. Ekā hi rattaṃ dibbavatthaṃ nivāsetvā pītaṃ uttariyaṃ karoti, aparā pītaṃ nivāsetvā rattaṃ uttariyaṃ karoti. Taṃ sandhāya vuttaṃ “rattambarapītavāsasāhī”ti. Agarupiyaṅgucandanussadāhīti agarugandhena piyaṅgumālāhi candanagandhehi ca ussadāhi, ussannadibbāgarugandhādikāhīti attho. Kañcanatanusannibhattacāhīti kanakasadisasukhumacchavīhi. Paripūranti tahaṃ tahaṃ vicarantīhi saṅgītipasutāhi ca paripuṇṇaṃ.

893. Bahuketthāti bahukā ettha. Anekavaṇṇāti nānārūpā. Kusamavibhūsitābharaṇāti visesato surabhivāyanatthaṃ dibbakusumehi alaṅkatadibbābharaṇā. Etthāti etasmiṃ vimāne. Sumanāti sundaramanā pamuditacittā. Anilapamuñcitā pavanti surabhinti anilena pamuñcitagandhānaṃ pupphānaṃ vāyunā vimuttapattapuṭaṃ viya vibandhatāya vikasitatāya ca sugandhaṃ pavāyanti. “Anilapadhūpitā”tipi paṭhanti, vātena mandaṃ āvuyhamānā hemamayapupphāti attho. Kanakacīrakādīhi veṇiādīsū otatatāya tapaniyavitatā. Yebhuyyena kañcanābharaṇehi acchāditasārīratāya suvaṇṇachannā. Naranāriyoti devaputtā devadhītarō ca bahukā ettha tava vimāneti dasseti.

894. Inghāti codanatthe nipāto puṭṭhoti pucchito imassa mahājanassa kammaphalapaccakkhabhāvāyāti adhippāyo.

Tato devaputto imāhi gāthāhi byākāsi -

895. “Sayamidha pathe samecca māṇavena, satthānusāsi anukampamāno;
Tava ratanavarassa dhammaṃ sutvā, karissāmīti ca bravittha chatto.

896. “Jinavarapavaraṃ upehi saraṇaṃ, dhammañcāpi tatheva bhikkhusaṅghaṃ;
Noti paṭhamamaṃ avocaṃ bhante, pacchā te vacanaṃ tathevakāsiṃ.

897. “Mā ca pāṇavadhaṃ vividhaṃ carassu asuciṃ,
Na hi pāṇesu asaṅṇataṃ avaṇṇayimṃsu sappaññā;
Noti paṭhamamaṃ avocaṃ bhante, pacchā te vacanaṃ tathevakāsiṃ.

898. “Mā ca parajanassa rakkhitampi, ādātābbamamaññītho adinnaṃ;

Noti paṭhamam avocam bhante, pacchā te vacanam tathevakāsim.

899. “Mā ca parajanassa rakkhitāyo, parabhariyā agamā anariyametaṃ;
Noti paṭhamam avocam bhante, pacchā te vacanam tathevakāsim.
900. “Mā ca vitatham aññathā abhāṇi, na hi musāvādam avaṇṇayimsu sappaññā;
Noti paṭhamam avocam bhante, pacchā te vacanam tathevakāsim.
901. “Yena ca purisassa apeti saññā, taṃ majjam parivajjayassu sabbam;
Noti paṭhamam avocam bhante, pacchā te vacanam tathevakāsim.
902. “Svāham idha pañca sikkhā karitvā, paṭipajjitvā tathāgatassa dhamme;
Dvepathamagamāsim coramajjhe, te maṃ tattha vadhimsu bhogahetu.
903. “Ettakamidaṃ anussarāmi kusalam, tato paraṃ na me vijjati aññam;
Tena sucaritena kammunāham, uppanno tidivesu kāmakāmī.
904. “Passa khaṇamuhuttasaññamassa, anudhammappaṭipattiyā vipākam;
Jalamiva yasasā samekkhamānā, bahukāmaṃ pihayanti hīnakammā.
905. “Passa katipayāya desanāya, sugatiñcamhi gato sukhañca patto;
Ye ca te satataṃ suṇanti dhammaṃ, maññe te amataṃ phusanti khemaṃ.
906. “Appampi kataṃ mahāvipākam, vipulaṃ hoti tathāgatassa dhamme;
Passa katapuññatāya chatto, obhāseti pathaviṃ yathāpi sūriyo.
907. “Kimidaṃ kusalam kimācarema, icceke hi samecca mantayanti;
Te mayaṃ punareva laddha mānusattaṃ, paṭipannā viharemu sīlavanto.
908. “Bahukāro anukampako ca satthā, iti me sati agamā divā divassa;
Svāham upagatomhi saccanāmaṃ, anukampassu punapi suṇemha dhammaṃ.
909. “Ye cidha pajahanti kāmarāgaṃ, bhavarāgānusayañca pahāya moham;
Na ca te puna mupenti gabbhaseyyam, parinibbānagatā hi sītibhūtā”ti.

895. Tattha sayamidha pathe samecca māṇavenāti idha imasmim pathe mahāmagge
sayameva upagatena māṇavena brāhmaṇakumārena samecca samāgantvā.
Diṭṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi sattānam yathārahamanusāsanato satthā
bhagavā, tvaṃ yaṃ māṇavaṃ yathādhammaṃ anusāsi anukampamāno
anuggaṇhanto, tava ratanavarassa aggaratanassa sammāsambuddhassa, taṃ
dhammaṃ sutvā iti evaṃ karissāmi yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjissāmīti, so chatto
chattanāmako māṇavo bravittha kathesīti padayojanā.

896. Evaṃ yathāpucchitaṃ kammaṃ kāraṇato dassetvā idāni taṃ sarūpato
vibhāgato ca dassento satthārā samādapitabhāvaṃ attanā ca tattha pacchā
patiṭṭhitabhāvaṃ dassetuṃ “jinavarapavara”ntiādimāha. Tattha noti paṭhamam
avocam bhanteti bhante bhagavā “saraṇagamaṃ jānāsī”ti tayā vutto “no”ti na
“jānāmī”ti paṭhamam avocaṃ aham. Pacchā te vacanam tathevakāsinti pacchā tayā
vuttaṃ kathaṃ parivattento tava vacanam tatheva akāsim paṭipajjim, tīṇipi saraṇāni
upagacchinti attho.

897. Vividhanti uccāvacam, appasāvajjam mahāsāvajjañcāti attho. Mā carassūti mā akāsi. Asucinti kilesāsucimissatāya na sucim. Pāṇesu asaṇṇatanti pāṇaghātato avirataṃ. Na hi avaṇṇayiṃsūti na hi vaṇṇayanti. Paccūppannakālatthe hi idaṃ atītakālavacanam. Atha vā “avaṇṇayiṃsū”ti ekadesena sakalassa kālassa upalakkhaṇam, tasmā yathā na vaṇṇayiṃsu atītamaddhānam, evaṃ etarahipi na vaṇṇayanti, anāgatepi na vaṇṇayissantīti vuttaṃ hoti.

898-900. Parajanassa rakkhanti parapariggahitavatthu. Tenāha “adinna”nti. Mā agamāti mā ajjhācari. Vitathanti atatham, musāti attho. Aññathāti aññathāva, vitathasaññī evaṃ vitathanti jānanto evaṃ mā bhaṇīti attho.

901. Yenāti yena majjena, pītenāti adhippāyo. Apetīti vigacchati. Saññāti dhammasaññā, lokasaññā eva vā. Sabbanti anavasesam, bījato paṭṭhāyāti attho.

902. Svāhanti so tadā chattamāṇavabhūto ahaṃ. Idha imasmim maggapadese, imasmim vā tava sāsane. Tenāha “tathāgatassa dhamme”ti. Pañca sikkhāti pañca sīlāni. Karitvāti ādiyitvā, adhiṭṭhāyāti attho. Dvepathanti dvinnam gāmasīmānam vemajjhabhūtam patham, sīmantarikapathanti attho. Teti te corā. Tatthāti sīmantarikamagge. Bhogahetūti āmisakiñcikkhanimittam.

903. Tatoti yathāvuttakusalato param upari aññam kusalam na vijjati na upalabbhati, yamaṃ anussareyyanti attho. Kāmakāmīti yathicchitakāmaguṇasamaṅgī.

904. Khaṇamuhuttasaññamassāti khaṇamuhuttamattam pavattasīlassa. Anudhammappaṭipattiyāti yathādhigatassa phalassa anurūpadhammam paṭipajjamānassa bhagavā passa, tuyham ovādadhammassa vā anurūpāya dhammapaṭipattiyā vuttaniyāmeneva saraṇagamanassa sīlasamādānassa cāti attho. Jalamiva yasasāti iddhiyā parivārasampattiyā ca jalantaṃ viya. Samekkhamānāti passantā. Bahukāti bahavo. Pihayantīti “katham nu kho mayaṃ edisā bhavēyyāmā”ti patthenti. Hīnakammāti mama sampattito nihīnabhogā.

905. Katipayāyāti appikāya. Yeti ye bhikkhū ceva upāsakādayo ca. Ca-saddo byatireke. Teti tava. Satatanti divase divase.

906. Vipulanti uḷāraphalam vipulānubhāvam. Tathāgatassa dhammeti tathāgatassa sāsane ovāde ṭhatvā katanti yojanā. Evaṃ anuddesikavasena vuttamevattham attuddesikavasena dassento “passā”tiādimāha. Tattha passāti bhagavantaṃ vadati, attānameva vā aññam viya ca katvā vadati.

907. Kimidaṃ kusalam kimācaremāti kusalam nāmetaṃ kiṃsabhāvam kīdisam, katham vā taṃ ācareyyāma. Icceke hi samecca mantayantīti evameke samecca samāgantvā pathaviṃ parivattentā viya sineruṃ ukkhipantā viya ca sudukkaram katvā mantayanti vicārenti, mayaṃ pana akiccheneva punapi kusalam ācareyyāmāti adhippāyo. Tenevāha “maya”ntiādi.

908. Bahukāroti bahūpakāro, mahāupakāro vā. Anukampakoti kāruṇiko. Ma-kāro padasandhikaro. Itīti evaṃ, bhagavato attani paṭipannākāram sandhāya vadati. Me satīti mayi sati vijjamāne, corehi avadhite evāti attho. Divā divassāti divasassapi divā, kālassevāti attho. Svāhanti so chattamāṇavabhūto ahaṃ. Saccanāmanti “bhagavā araham sammāsambuddho”tiādināmehi avitathanāmaṃ bhūtatthanāmaṃ. Anukampassūti anuggaṇhāhi. Punapīti bhiyyopi suṇemu, tava dhammam suṇeyyāmayevāti attho.

Evam devaputto sabbametaṃ kataññutābhāve tathavā satthu payirupāsane ca dhammassavane ca atittimeva dīpento vadati. Bhagavā devaputtassa ca tattha sannipatitaparīsāya ca ajjhāsayam oloketvā anupubbikatham kathesi. Atha nesam allacittataṃ ñatvā sāmukkaṃsikaṃ dhammadesanaṃ pakāsesi. Desanāpariyosāne devaputto ceva mātāpitāro cassa sotāpattiphale patitṭhahiṃsu, mahato ca janakāyassa dhammābhisamayā ahoṣi.

909. Paṭhamaphale patitṭhito devaputto uparimaggesu attano garucittikāraṃ, tadadhigamassa ca mahānisaṃsataṃ vibhāvento “ye cidha pajahanti kāmārāga”nti pariyosānagāthamāha. Tassattho - ye idha imasmiṃ sāsane tṭhitā pajahanti anavasesato samucchindanti kāmārāgaṃ, na ca te puna upenti gabbhaseyyam orambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ samucchinnaṭṭā. Ye ca pana pahāya moham sabbaso samugghātetvā bhavarāgānusayañca pajahanti, te puna upenti gabbhaseyyanti vattabbameva natthi. Kasmā? Parinibbānagatā hi sītibhūtā, te hi uttamapurisā anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbānaṃ gatā evam idheva sabbavedayitānaṃ sabbapariḷhānaṃ byantibhāvena sītibhūtā.

Iti devaputto attano ariyasotasamāpannabhāvaṃ pavedento anupādisesāya nibbānadhātuyā desanāya kūṭam gahetvā bhagavantaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā bhikkhusaṅghassa apacitiṃ dassetvā mātāpitāro āpucchitvā devalokameva gato, satthāpi utṭhāyāsanaṃ gato saddhiṃ bhikkhusaṅghena. Mānavassa pana mātāpitāro brāhmaṇo pokkharasāti sabbo ca mahājano bhagavantaṃ anugantvā nivatti. Bhagavā jetavanaṃ gantvā sannipatitāya parīsāya imaṃ vimānaṃ vitthārato kathesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣi.

Chattamāṇavakavimānavañṇanā niṭṭhitā.

4. Kakkaṭakarasadāyakavimānavañṇanā

910-917. Uccamidaṃ mañithūnaṃ vimānanti kakkaṭakarasadāyakavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena aññataro bhikkhu āraddhavipassako kaṇṇasūlena pīḷito akallasarīratāya vipassanaṃ ussukkāpetuṃ nāsakki, vejjeḥi vuttavidhinā bhesajje katepi rogo na vūpasami. So bhagavato etamatthaṃ ārocesi. Athassa bhagavā “kakkaṭakarasabhojanaṃ sappāya”nti ñatvā āha “gaccha tvaṃ bhikkhu magadhakhette piṇḍāya carāhī”ti.

So bhikkhu “dīghadassinā addhā kiñci diṭṭhaṃ bhavissatī”ti cintetvā “sādhū bhante”ti bhagavato paṭissuṇitvā bhagavantaṃ vanditvā pattacīvaramādāya magadhakhettaṃ gantvā aññatarassa khettapālassa kuṭiyā dvāre piṇḍāya aṭṭhāsi. So ca khettapālo kakkaṭakarasam sampādetvā bhattañca pacitvā “thokaṃ vissamitvā bhuñjissāmī”ti nisinno theram disvā pattaṃ gahetvā kuṭikāyaṃ nisīdāpetvā kakkaṭakarasabhattaṃ adāsi. Therassa taṃ bhattaṃ thokaṃ bhuttassayeve kaṇṇasūlaṃ paṭippassambhi, ghaṭasatena nhāto viya ahoṣi. So sappāyāhārasena cittaphāsukaṃ labhitvā vipassanāvasena cittaṃ abhininnāmento apariyositeyeve bhojane anavasesato āsave khepetvā arahatte patitṭhāya khettapālaṃ āha “upāsaka, tava piṇḍapātabhojanena mayhaṃ rogo vūpasanto, kāyacittaṃ kallaṃ jātaṃ, tvampi imassa puññaṃ phalena vigatakāyacittadukkho bhavissasī”ti vatvā anumodanaṃ katvā pakkāmi.

Khettapālo aparena samayena kālaṃ katvā tāvatiṃsabhavane dvādasayojanike mañithambhe kanakavimāne sattasatakūṭāgārapaṭimaṇḍite veḷuriyamayagabbhe nibbatti, dvāre cassa yathūpacitakammasaṃsūcako muttāsikkāgato suvaṇṇakakkaṭako olambamāno aṭṭhāsi. Athāyasmā mahāmoggallāno pubbe vuttanayena tattha gato taṃ disvā imāhi gāthāhi pucchi -

910. “Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasa yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā ulārā, veḷuriyathambhā rucakatthatā subhā.
911. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vagguṃ;
Dibbā rasā kāmaguṇettha pañca, nāriyo ca naccanti suvaṇṇachannā.
912. “Kena tetādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati;
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.
913. “Pucchāmi taṃ deva mahānubhāva, manussabhūto kimakāsi puññaṃ;
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

Sopissa byākāsi, taṃ dassetuṃ -

914. “So devaputto attamano, moggallānena pucchito;
Pañhaṃ puṭṭho viyākāsi, yassa kammassidaṃ phala”nti. - vuttaṃ;
915. “Satisamuppādakaro, dvāre kakkaṭako ṭhito;
Niṭṭhito jātarūpassa, sobhati dasapādako.
916. “Tena metādiso vaṇṇo, tena me idha mijjhati;
Uppajjanti ca me bhogā, ye keci manaso piyā.
917. “Akkhāmi te bhikkhu mahānubhāva, manussabhūto yamakāsi puññaṃ;
Tenamhi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

910. Tattha uccanti accuggataṃ. Mañithūṇanti padumarāgādimaṇimayathambhaṃ. Samantatoti catūsupi passesu. Rucakatthatāti tassaṃ tassaṃ bhūmiyaṃ suvaṇṇaphalakehi atthatā.

911. Pivasi khādasi cāti kālena kālaṃ upayujjamānaṃ gandhapānaṃ sudhābhojanañca sandhāya vadati. Pavadantīti pavajjanti. Dibbā rasā kāmaguṇettha pañcāti dibbā rasā anappakā pañca kāmaguṇā ettha etasmiṃ tava vimāne saṃvijjantīti attho. Suvaṇṇachannāti hemābharaṇavibhūsitā.

915. Satisamuppādakaroti satuppādakaro, yena puññaakammena ayaṃ dibbasampatti mayā laddhā, tattha satuppādassa kārako, “kakkaṭakarasadānena ayaṃ tayā sampatti laddhā”ti evaṃ satuppādaṃ karontoti attho. Niṭṭhito jātarūpassāti jātarūpena siddho jātarūpamayo. Ekamekasmiṃ passe pañca pañca katvā dasa pādā etassāti dasapādako dvāre kakkaṭako ṭhito sobhati. So eva mama puññaakammaṃ tādīsānaṃ mahesīnaṃ vibhāveti, na ettha mayā vattabbaṃ atthīti adhippāyo. Tenāha “tena metādiso vaṇṇo”tiādi. Sesāṃ vuttanayameva.

Kakkaṭakarasadāyakavimānavajjanaṃ niṭṭhitā.

5. Dvārapālakavimānavajjanaṃ

918-924. Uccamidaṃ mañithūṇanti dvārapālakavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veļuvane. Tena ca samayena rājagahe aññataro upāsako cattāri niccabhattāni saṅghassa deti. Tassa pana gehaṃ pariyante t̥hitaṃ corabhayena yebhuyyena pihitadvārameva hoti. Bhikkhū gantvā kadāci dvārassa pihitattā bhattaṃ aladdhāva paṭigacchanti. Upāsako bhariyaṃ āha “kiṃ, bhadde, ayyānaṃ sakkaccaṃ bhikkhā dīyati”ti? Sā āha “ekesu divasesu ayyā nāgamimsū”ti. “Kiṃ kārāṇa”nti? “Dvārassa pihitattā maññe”ti. Taṃ sutvā upāsako saṃvegappatto hutvā ekaṃ purisaṃ dvārapālaṃ katvā t̥hapesi “tvaṃ ajjato paṭṭhāya dvāraṃ rakkhanto nisīda, yadā ca ayyā āgamissanti, tadā te pavesetvā pavitt̥hānaṃ nesaṃ pattapaṭiggahaṇaāsanapaññāpanādi sabbhaṃ yuttapayuttaṃ jānāhi”ti. So “sādhū”ti tathā karonto bhikkhūnaṃ santike dhammaṃ sutvā uppannasaddho kammaphalaṃ saddahitvā saraṇesu ca sīlesu ca patitt̥hahi, sakkaccaṃ bhikkhū upaṭṭhahi.

Aparabhāge niccabhattadāyako upāsako kālaṃ katvā yāmesu nibbatti. Dvārapālo pana sakkaccaṃ bhikkhūnaṃ upaṭṭhahitvā parassa pariccāge veyyāvaccakaraṇena anumodanena ca tāvatimsesu uppajji. Tassa dvādasayojanikaṃ kanakavimānantiādi sabbhaṃ kakkaṭakavimāne vuttanayeneva veditabbaṃ. Pucchāvissajjanagāthā evamāgatā -

918. “Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasā yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā ulārā, veļuriyathambhā rucakatthatā subhā.
919. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vaggum;
Dibbā rasā kāmaguṇettha pañca, nāriyo ca naccanti suvaṇṇachannā.
920. “Kena tetādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.
922. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.
923. “Dibbaṃ mamaṃ vassasahassamāyu, vācābhigītaṃ manasā pavattitaṃ;
Ettāvatā t̥hassati puññakammo, dibbehi kāmehi samaṅgibhūto.
924. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

923. Tattha dibbaṃ mamaṃ vassasahassamāyūti yasmiṃ devanikāye sayam uppanno, tesam tāvatimsadevānaṃ āyuppanamāṇameva vadati. Tesañhi manussānaṃ gaṇanāya vassasataṃ eko rattidivo, tāya rattiyā tiṃsarattiko māso, tena māsenā dvādasamāsiko saṃvaccharo, tena saṃvaccharena saṃvaccharāni āyu, taṃ manussānaṃ gaṇanāya tisso vassakoṭiyo saṭṭhi ca vassasatasahassāni honti. Vācābhigītanti vācāya abhigītaṃ, “āgacchantu ayyā, idaṃ āsanaṃ paññattaṃ, idha nisīdathā”tiādinā, “kiṃ ayyānaṃ sarīrassa ārogyaṃ, kiṃ vasanaṭṭhānaṃ phāsuka”ntiādinā paṭisanthāravasena ca vācāya kathitamattaṃ. Manasā pavattitanti “ime ayyā pesalā brahmacārino dhammacārino”tiādinā cittena pavattitaṃ pasādamattaṃ, na pana mama santakaṃ kiñci pariccattaṃ atthīti dasseti. Ettāvatāti ettakena evaṃ kathanamattena pasādamattenapi. T̥hassati puññakammoti katapuñño nāma hutvā devaloke t̥hassati ciraṃ pavattissati, tiṭṭhanto ca dibbehi kāmehi samaṅgibhūto tasmīṃ devanikāye devānaṃ valañjaniyāmeneva dibbehi pañcāhi kāmaguṇehi samaṅgibhūto samannāgato hutvā indriyāni paricārento viharatīti attho. Sesam vuttanayameva.

6. Paṭhamakaraṇīyavimānavañṇanā

926-933. Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ karaṇīyavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvattiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena sāvattivāsī eko upāsako nhānopakaraṇāni gahetvā aciravatiṃ gantvā nhatvā āgacchanto bhagavantaṃ sāvattiṃ piṇḍāya pavisaṇtaṃ disvā upasaṅkamitvā vanditvā evamāha “bhante kena nimantitā”ti. Bhagavā tuṇhī ahoṣi. So kenaci animantitabhāvaṃ ñatvā āha “adhivāsetu me, bhante, bhagavā bhattaṃ anukampaṃ upādāyā”ti. Adhivāsesi bhagavā tuṇhībhāvena. So bhagavantaṃ attano gehaṃ netvā buddhārahaṃ āsanaṃ paññāpetvā tattha bhagavantaṃ nisīdāpetvā paṇītena annapānena santappesi. Bhagavā katabhattakicco tassa anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sesam anantaravimānasadisam. Tena vuttaṃ -

926. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ...pe... nāriyo ca naccanti suvaṇṇachannā.

928. “Kena tetādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

930. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

931. “Karaṇīyāni puññāni, paṇḍitena vijānatā;
Sammaggatesu buddhesu, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.

931. “Atthāya vata me buddho, arañña gāmamāgato;
Kattha cittaṃ pasādetvā, tāvatiṃsūpago ahaṃ.

933. “Tena metādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

931. Tattha paṇḍitenāti sappaññaṇa. Vijānatāti attano hitāhitaṃ jānantaṃ.
Sammaggatesūti sammāpaṭipannesa, buddhesūti sammāsambuddhesu.

932. Atthāyāti hitāya, vuḍḍhiyā vā. Araññaṇāti vihārato, jetavanaṃ sandhāya vadati.
Tāvatiṃsūpagoti tāvatiṃsadevakāyaṃ, tāvatiṃsabhavanaṃ vā uppajjanavasena
upagato. Sesam vuttanayameva.

Karaṇīyavimānavañṇanā niṭṭhitā.

7. Dutiyakaraṇīyavimānavañṇanā

935-942. Sattamavimānaṃ chaṭṭhvimānasadisam. Kevalaṃ tattha upāsakena bhagavato āhāro dinno, idha aññatarassa therassa. Esaṃ vuttanayameva. Tena vuttaṃ -

935. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasa yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā ulārā, veḷuriyathambhā rucakatthatā subhā.

936. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vaggum;
Dibbā rasā kāmaguṇettha pañca, nāriyo ca naccanti suvaṇṇachannā.

937. “Kena tetādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

938. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

940. “Karaṇīyāni puññāni, paṇḍitena vijānatā;
Sammaggatesu bhikkhūsu, yattha dinnam mahapphalaṃ.
941. “Atthāya vata me bhikkhu, araṇṇā gāmamāgato;
Tattha cittaṃ pasādetvā, tāvatimsūpago ahaṃ.
942. “Tena metādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

Dutiyakaraṇīyavimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Paṭhamasūcivimānavaṇṇanā

944-950. Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānanti sūcivimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena āyasmato sāriputtassa cīvarakammaṃ kātappaṃ hoti, attho ca hoti sūciyā. So rājagahe piṇḍāya caranto kammārassa gehadvāre aṭṭhāsī. Taṃ disvā kammāro āha “kena, bhante, attho”ti? “Cīvarakammaṃ kātappaṃ atthi, sūciyā attho”ti. Kammāro pasannamānaso katapariyositaṃ dve sūciyo datvā “punapi, bhante, sūciyā atthe sati mama ācikkheyyāthā”ti vatvā pañcapatiṭṭhitena vandi. Thero tassa anumodanaṃ katvā pakkāmi. So aparabhāge kālāṃ katvā tāvatimsesu uppajji. Atha āyasmā mahāmoggallāno devacārikaṃ caranto taṃ devaputtaṃ imāhi gāthāhi pucchi -

944. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.
948. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.
949. “Yaṃ dadāti na taṃ hoti, yañceva dajjā tañceva seyyo;
Sūci dinnā sūcimeva seyyo.
950. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

949. Tattha yaṃ dadāti yādisaṃ deyyadhammaṃ dadāti. Na taṃ hotīti tassa tādisameva phalaṃ na hoti. Atha kho khettsampattiyaṃ ca cittasampattiyaṃ ca tato vipulataraṃ ulāratarameva phalaṃ hoti. Tasmā yañceva dajjā tañceva seyyoti yaṃkiñcideva vijjamānaṃ dajjā dadeyya, tañceva tadeva seyyo, yassa kassaci anavajjassa deyyadhammassa dānameva seyyo, kasmā? Mayā hi sūci dinnā sūcimeva seyyo, sūcidānameva mayhaṃ seyyaṃ jātaṃ, yato ayamīdisi sampatti laddhāti adhippāyo.

Sūcivimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutiyasūcivimānavaṇṇanā

952-959. Uccamidaṃ maṇithūṇanti dutiyasūcivimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena rājagahavāsī eko tunnakārako vihārapekkhako hutvā veḷuvanaṃ gato. Tattha aññataraṃ bhikkhuṃ veḷuvane katasūciyā cīvaraṃ sibbantaṃ disvā sūcigharena saddhiṃ sūciyo adāsī. Sesam sabbam vuttanayameva.

952. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ...pe...

Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti. - pucchi;

956. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

957. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, purimajātiyā manussaloke.

958. “Addasaṃ virajaṃ bhikkhuṃ, vippasannamanāvilāṃ;
Tassa adāsahaṃ sūciṃ, pasanno sehi pāṇibhi.

959. “Tena metādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsatī”ti.

Taṃ sabbhaṃ heṭṭhā vuttanayameva.

Dutiyasūcivimānavāṇṇanā nīṭṭhitā.

10. Paṭhamanāgavimānavāṇṇanā

961-966. Susukkakhandhaṃ abhiruyha nāganti nāgavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena āyasmā mahāmoggallāno heṭṭhā vuttanayeneva devacārikaṃ caranto tāvatimsabhavanaṃ upagato. Tattha addasa aññataraṃ devaputtaṃ sabbasettaṃ mahantaṃ dibbanāgaṃ abhiruyha mahantena parivārena mahatā dibbānubhāvena ākāseṇa gacchantaṃ, sabbā disā cando viya sūriyo viya ca obhāsayamānaṃ. Disvā yena so devaputto tenupasaṅkami. Atha so devaputto tato oruyha āyasmantaṃ mahāmoggallānaṃ abhivādetvā añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Atha thero -

961. “Susukkakhandhaṃ abhiruyha nāgaṃ, akācinaṃ dantiṃ baliṃ mahājavanaṃ;
Abhiruyha gajavaraṃ sukappitaṃ, idhāgamā vehāyasaṃ antalikkhe.

962. “Nāgassa dantesu duvesu nimmitā, acchodakā paduminiyo suphullā;
Padumesu ca tūriyagaṇā pavajjare, imā ca naccanti manoharāyo.

963. “Deviddhipattosi mahānubhāvo, manussabhūto kimakāsi puññaṃ;
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti. -

Tassa sampattikittanamukhena katakammaṃ pucchi.

961. Tattha susukkakhandhanti suṭṭhu setakhandhaṃ. Kiñcāpi tassa nāgassa cattāro pādā, vatthikosā, mukhappadeso, ubho kaṇṇā, vāladhīti ettakaṃ muñcitvā sabbo kāyo setova, khandhappadesassa pana sātisaṃ dhavalataratāya vuttaṃ “susukkakhandha”nti. Nāganti dibbaṃ hatthināgaṃ. Akācinanti niddosaṃ, sabalalavaṅkatilakādichavidosa virahitanti attho. “Ājānīya”ntipi pāḷi, ājānīyalakkhaṇūpetanti attho. Dantinti vipularuciradantavantaṃ. Balinti balavantaṃ mahābalaṃ. Mahājavanti atijavaṃ sīghagāmiṃ. Puna abhiruyhāti ettha anunāsikalopo daṭṭhabbo, abhiruyhaṃ ārohanīyanti vuttaṃ hoti. Sesāṃ vuttanayameva.

Evaṃ pana therena puṭṭho devaputto attanā katakammaṃ kathento -

965. “Aṭṭheva muttapupphāni, kassapassa mahesino;
Thūpasmiṃ abhiropesiṃ, pasanno sehi pāṇibhi.

966. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...

Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti. - imāhi gāthāhi byākāsi;

Tassattho - ahaṃ pubbe kassapasammāsambuddhassa yojanike kanakathūpe vaṇṭato muccitvā gacchamūle patitāni aṭṭha muttapupphāni labhitvā tāni gahetvā pūjanavasena pasannacitto hutvā abhiropesiṃ pūjesiṃ.

Atīte kira kassapasammāsambuddhe parinibbute yojanike kanakathūpe ca kārite saparivāro kiki kāsirājā ca nāgarā ca negamā ca jānapadā ca divase divase pupphapūjaṃ karonti. Tesu tathā karontesu pupphāni mahagghāni dullabhāni ca ahesuṃ. Atheko upāsako mālākāravīthiyaṃ vicaritvā ekamekena kahāpaṇena ekamekampī pupphaṃ alabhanto aṭṭha kahāpaṇāni gahetvā pupphārāmaṃ gantvā mālākāraṃ āha “imehi aṭṭhahi kahāpaṇehi aṭṭha pupphāni dehī”ti. “Natthayyo pupphāni, sammadeva upadhāretvā ocinitvā dinnāni”ti. “Ahaṃ oloketvā gaṇhāmī”ti. “Yadi evaṃ, ārāmaṃ pavisitvā gavesāhī”ti. So pavisitvā gavesanto patitāni aṭṭha pupphāni labhitvā mālākāraṃ āha “gaṇha, tāta, kahāpaṇāni”ti. “Tava puññaena laddhāni, nāhaṃ kahāpaṇāni gaṇhāmī”ti āha. Itaro “nāhaṃ mudhā pupphāni gahetvā bhagavato pūjaṃ karissāmī”ti kahāpaṇāni tassa purato ṭhapetvā pupphāni gahetvā cetiyaṅgaṇaṃ gantvā pasannacitto pūjaṃ akāsi. So aparabhāge kālaṃ katvā tāvatimsesu uppajjitvā tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā punapi devaloke, punapi devaloketi evaṃ aparāparaṃ devesuyeva saṃsaranto tasseva kammaṃ vipākāvasesena imasmimpī buddhuppāde tāvatimsesuyeva uppajji. Taṃ sandhāya heṭṭhā vuttaṃ “tattha addasa aññataraṃ devaputta”ntiādi.

Taṃ panetaṃ pavattiṃ āyasmā mahāmoggallāno manussalokaṃ āgantvā bhagavato ārocesi. Bhagavā tamatthaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparīsāya vitthārena dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Nāgavimānavajjanaṃ niṭṭhitā.

11. Dutīyanāgavimānavajjanaṃ

968-974. Mahantaṃ nāgaṃ abhiruyhāti dutīyanāgavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena rājagahe aññataro upāsako saddho pasanno pañcasu sīlesu patiṭṭhito uposathadivasesu uposathasīlaṃ samādiyitvā purebhattaṃ attano vibhavānurūpaṃ bhikkhūnaṃ dānāni datvā sayāṃ bhuñjitvā suddhavatthanivattho suddhuttarāsaṅgo pacchābhattaṃ yebhuyyena aṭṭha pānāni gāhāpetvā vihāraṃ gantvā bhikkhusaṅghassa niyyādetvā bhagavantaṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ suṇāti. Evaṃ so sakkaccaṃ dānamayaṃ sīlamayañca bahuṃ sucariṃ upacinitvā ito cuto tāvatimsesu uppajji. Tassa puññaṇubhāvena sabbaseto mahanto dibbo hatthināgo pāturahosi. So taṃ abhiruyha mahantena parivārena mahantena dibbānubhāvena kālena kālaṃ uyyānakīlaṃ gacchati.

Athekadivasaṃ kataññutāya codiyamāno aḍḍharattisamaye taṃ dibbanāgaṃ abhiruyha mahatā parivārena “bhagavantaṃ vandissāmī”ti devalokato āgantvā kevalakappaṃ veḷuvanaṃ obhāsetvā hatthikkhandhato oruyha bhagavantaṃ upasaṅkamitvā abhivādetvā añjaliṃ paggayha ekamantaṃ aṭṭhāsi. Taṃ bhagavato samīpe ṭhito āyasmā vaṅgīso bhagavato anuññāya imāhi gāthāhi pucchi -

968. “Mahantaṃ nāgaṃ abhiruyha, sabbasetam gajuttamaṃ;
Vanā vanaṃ anupariyāsi, nārīgaṇapurakkhato;
Obhāsento disā sabbā, osadhī viya tārakā.

969. “Kena tetādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

Tatthā pucchito sopi tassa gāthāhi eva byākāsi.

971. “So devaputto attamano, vaṅgīseneva pucchito;
Pañhaṃ puṭṭho viyākāsi, yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

972. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, upāsako cakkhumato ahosiṃ;
Pāṇātipātā virato ahosiṃ, loke adinnaṃ parivajjayissaṃ.

973. “Amajjapo no ca musā abhāṇiṃ, sakena dārena ca tuṭṭho ahosiṃ;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

974. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

Tattha apubbaṃ natthi, sesaṃ heṭṭhā vuttanayameva.

Dutiyanāgavimānavañṇanā niṭṭhitā.

12. Tatiyanāgavimānavañṇanā

976-980. Ko nu dibbena yānenāti tatiyanāgavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane kalandakanivāpe. Tena samayena tayo khīṇāsavatttherā gāmakāvāse vassaṃ upagacchiṃsu. Te vutthavassā pavāretvā “bhagavantaṃ vandissāmā”ti rājagahaṃ uddissa gacchantā antarāmagge sāyaṃ aññatarasmiṃ gāmake micchādiṭṭhikabrāhmaṇassa ucchukhettsamīpaṃ gantvā ucchupālaṃ pucchīṃsu “āvuso, sakkā ajja rājagahaṃ pāpuṇitu”nti. “Na sakkā, bhante, ito aḍḍhayojane rājagahaṃ, idheva vasitvā sve gacchathā”ti āha. “Atthettha koci vasanayoggo āvāso”ti? “Natthi, bhante, ahaṃ pana vo vasanaṭṭhānaṃ jānissāmī”ti. Therā adhivāsesuṃ.

So ucchūsuyeva yathāṭhitesu sākāhamaṇḍapākārena daṇḍakāni bandhitvā ucchupaṇṇehi chādetvā heṭṭhā palālaṃ attharivā ekassa therassa adāsi, dutiyassa therassa tīhi ucchūhi daṇḍakasaṅkhepena bandhitvā tiṇena chādetvā heṭṭhā ca tiṇasantharaṃ katvā adāsi, itarassa attano kuṭiyaṃ dve tayo daṇḍake sākāhāyo ca nīharitvā cīvarena paṭicchādentō cīvarakuṭiṃ katvā adāsi. Te tattha vasiṃsu. Atha vibhātāya rattiya kālasseva bhattaṃ pacitvā dantakaṭṭhañca mukhodakañca datvā saha ucchurasena bhattaṃ adāsi. Tesāṃ bhuñjitvā anumodanaṃ katvā gacchantānaṃ ekekaṃ ucchuṃ adāsi “mayhaṃ bhāgo bhavissati”ti. So thokaṃ maggaṃ there anugantvā nivattanto attano veyyāvaccañca dānañca ārabba uḷāraṃ pītisomanassaṃ paṭisaṃvedento nivatti.

Khettsāmiko pana gacchantānaṃ bhikkhūnaṃ paṭipathena āgacchanto bhikkhū pucchi “kuto vo ucchu laddhā”ti? “Ucchupālakena dinnā”ti. Taṃ sutvā brāhmaṇo kupito anattamano taṭataṭāyamāno kodhābhībhūto tassa piṭṭhito upadhāvitvā muggarena taṃ paharanto ekappahāreneva jīvitā voropesi. So attanā katapuññakammameva anussaranto kālaṃ katvā sudhammādevasabhāyaṃ nibbatti. Tassa puññānubhāvena sabbaseto mahanto dibbavaravāraṇo nibbatti.

Ucchupālakassa maraṇaṃ sutvā tassa mātāpitāro ceva ñātimittā ca assumukhā rodamaṇā taṃ tṭhānaṃ agamaṃsu, sabbe ca gāmaṇāsino sannipatiṃsu. Tatrassa mātāpitāro sarīrakiccaṃ kātuṃ ārabhiṃsu. Tasmīṃ khaṇe so devaputto taṃ dibbahatthiṃ abhiruhitvā sabbatāḷāvacaraparivuto pañcaṅgikena tūriyena pavajjamānena mahantena parivārena mahatīyā deviddhiyā devalokato āgantvā tāya parisāya dissamānarūpo ākāse aṭṭhāsi. Atha naṃ tattha paṇḍitajātiko puriso imāhi gāthāhi tena katapuññaṃ kammaṃ pucchi -

976. “Ko nu dibbena yānena, sabbasetena hatthinā;
Tūriyatāḷitanigghoso, antalikkhe mahīyati.

977. “Devatā nusi gandhabbo, adu sakko purindado;
Ajānantā taṃ pucchāma, kathaṃ jānemu taṃ maya”nti.

Sopissa imāhi gāthāhi etamatthaṃ byākāsi -

978. “Nāmi devo na gandhabbo, nāpi sakko purindado;
Sudhammā nāma ye devā, tesāṃ aññataro aha”nti.

979. “Pucchāma devaṃ sudhammaṃ, puthuṃ katvāna añjaliṃ;
Kiṃ katvā mānuse kammaṃ, sudhammaṃ upapajjati”ti - punapi pucchi;

980. “Ucchāgāraṃ tiṇāgāraṃ, vatthāgāraṇca yo dade;
Tiṇṇaṃ aññataraṃ datvā, sudhammaṃ upapajjati”ti. - punapi byākāsi;

976. Tattha tūriyatāḷitanigghosoti tāḷitapañcaṅgitadibbatūriyanigghoso attānaṃ uddissa pavajjamānadibbatūriyasaddo. Antalikkhe mahīyatīti ākāse tṭhāvā ākāsaṭṭheneva mahatā parivārena pūjīyati.

977. Devatā nusīti devatā nu asi, kiṃ nu tvaṃ devosīti attho. Gandhabboti gandhabbakāyikadevo asīti attho. Adu sakko purindadoti udāhu pure dadātīti “purindado”ti vissuto sakko nusi, atha sakko devarājā asīti attho. Ettha ca satipi sakkagandhabbānaṃ devabhāve tesāṃ visuṃ gahitattā gobalibaddhaññāyena tadanñadevavācako devasaddo daṭṭhabbo.

978. Atha devaputto “vissajjanaṃ nāma pucchāsabhāgena hotī”ti tehi pucchitaṃ devagandhabbasakkabhāvaṃ paṭikkhipitvā attānaṃ ācikkhanto “namhi devo na gandhabbo”tiādimāha. Tattha namhi devoti tayā āsaṅkito yo koci devo na homi na gandhabbo na sakko, apica kho sudhammā nāma ye devā, tesāṃ aññataro ahaṃ, sudhammā devatā nāma tāvatīṃsadevanikāyasessa aññataradevanikāyo. So kira ucchupālo tesāṃ devānaṃ sampattiṃ sutvā pageva tattha cittaṃ paṇidhāya tṭhitoti keci vadanti.

979. Puthunti mahantaṃ, paripuṇṇaṃ katvāti attho.
Sakkaccakiriyādīpanatthañhetāṃ vuttaṃ.

980. Sudhammādevayānaṃ puṭṭho devaputto kakaṇṭakanimittaṃ vadanto viya diṭṭhamattameva gahetvā attanā katapuññaṃ ācikkhanto “ucchāgāra”nti gāthamāha. Tattha tiṇṇaṃ aññataraṃ datvāti yadipi mayā tiṇi agārāni dinnāni, tīsu pana aññatarenāti ayamatthopi sijjhatīti nayaggāhena devaputto evamāha. Sesāṃ suviññeyyameva.

Evam so tena pucchi tamattham vissajjetvā ratanattayagunam pakāsento mātāpitūhi saddhiṃ sammodanam katvā devalokameva gato. Manussā devaputtassa vacanam sutvā bhagavati bhikkhusaṅhe ca sañjātapasādabahumānā bahum dānūpakaraṇam sajjetvā sakaṭānam pūretvā veḷuvanam gantvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam datvā satthu tam pavattiṃ ārocayimso. Satthā tam pucchāvissajjanam tatheva vatvā tameva attham aṭṭhuppattiṃ katvā vitthārena dhammam desetvā te saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāpesi. Te ca paṭiṭṭhitasaddhā bhagavantam vanditvā attano gāmaṃ upagantvā ucchupālassa mataṭṭhāne vihāram kārayimsūti.

Tatiyanāgavimānavañṇanā niṭṭhitā.

13. Cūḷarathavimānavañṇanā

981-1014. Daḷhadhammā nisārassāti cūḷarathavimānam. Tassa kā uppatti? Bhagavati parinibbute dhātuvibhāgaṃ katvā tattha tattha satthu thūpesu paṭiṭṭhāpiyamānesu mahākassapattherappamukhesu dhammam saṅgāyitum uccinitvā gahitesu sāvakesu yāva vassūpagamanā veneyyāpekkhāya attano attano parisāya saddhiṃ tattha tattha vasantesu āyasmā mahākaccāyano paccantadese aññatarasmiṃ araññāyatane viharati. Tena samayena assakaraṭṭhe potalinagare assakaraṇā rajjam kāreti, tassa jeṭṭhāya deviyā putto sujāto nāma kumāro soḷasavassuddesiko kaniṭṭhāya deviyā nibandhanena pitarā raṭṭhato pabbājito araṇṇam pavisitvā vanacarake nissāya araṇṇe vasati. So kira kassapassa bhagavato sāsane pabbajitvā sīlamatte paṭiṭṭhito puthujjanakālakiriyaṃ katvā tāvatimsesu nibbattitvā tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā aparāparam sugatiyaṃyeva paribbhamanto imasmiṃ buddhuppāde bhagavato abhisambodhito tiṃsavasse assakaraṭṭhe assakaraṇño aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbatti, “sujāto” tissa nāmaṃ ahosi. So mahantena parivārena vaḍḍhati.

Tassa pana mātari kālakatāya rājā aññam rājadhītaram aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. Sāpi aparena samayena puttaṃ vijāyi. Tassā rājā puttaṃ disvā pasanno “bhadde, tayā icchitaṃ varam gaṇhāhī” ti varam adāsi. Sā gahitakaṃ katvā ṭhapetvā yadā sujātakumāro soḷasavassuddesiko jāto, tadā rājānam āha “deva, tumhehi mama puttaṃ disvā tuṭṭhacittehi varo dinno, tam idāni dethā” ti. “Gaṇha, devī” ti. “Mayham puttassa rajjam dethā” ti. “Nassa, vasali, mama jeṭṭhaputte devakumārasadise sujātakumāre ṭhite kasmā evaṃ vadasī” ti paṭikkhipi. Devī punappunam nibandhanam karontī manam alabhitvā ekadivasam āha “deva, yadi sacce tiṭṭhasi, dehi evā” ti. Rājā “anupadhāretvā mayā imissā varo dinno, ayaṇca evam vadatī” ti vipaṭṭisārī hutvā sujātakumāram pakkositvā tamattham ārocetvā assūni pavattesi. Kumāro pitaram socamānam disvā domanassappatto assūni pavattetvā “anujānāhi, deva, aham aññattha gamissāmī” ti āha. Tam sutvā raññā “aññam te nagaram māpessāmi, tattha vaseyyāsī” ti vutte kumāro na icchi. “Mama sahāyānam rājūnam santike pesessāmī” ti ca vutte tampi nānujāni. Kevalam “deva, araṇṇam gamissāmī” ti āha. Rājā puttaṃ āliṅgitvā sīse cumbitvā “mamaccayena idhāgantvā rajje paṭiṭṭhahā” ti vatvā vissajjesi.

So araṇṇam pavisitvā vanacarake nissāya vasanto ekadivasam migavam gato. Tassa samaṇakāle sahāyavaro eko devaputto hitesitāya migarūpena tam palobhento dhāvitvā āyasmato mahākaccāyanassa vasanaṭṭhānasamīpaṃ patvā antaradhāyi. So “imaṃ migam idāni gaṇhissāmī” ti upadhāvanto therassa vasanaṭṭhānam patvā tam

apassanto bahi paṇṇasālāya theram nisinnaṃ disvā tassa samīpe cāpakoṭiṃ olubbha aṭṭhāsi. Thero taṃ oloketvā ādito paṭṭhāya sabbam tassa pavattiṃ ñatvā anuggaṇhanto ajānanto viya saṅgahaṃ karonto -

981. “Daḷhadhammā nisārassa, dhanuṃ olubbha tiṭṭhasi;
Khattiyo nusi rājañño, adu luddo vanecaro”ti. -

Pucchi. Tattha daḷhadhammāti daḷhadhanu. Daḷhadhanu nāma dvisahassathāmaṃ vuccati. Dvisahassathāmanti ca yassa āropitassa jiyāya baddho lohasīsādīnaṃ bhāro daṇḍe gahetvā yāva kaṇḍappamāṇā ukkhittassa pathavito muccati. Nisārassāti nirisayasārassa viṭṭhasārassa rukkhassa dhanuṃ, sāratararukkhamayaṃ dhanunti attho. Olubbhāti sannirumbhitvā. Rājaññoti rājakumāro. Vanecaroti vanacaro.

Atha so attānaṃ āvikaronto -

982. “Assakādhīpatissāhaṃ, bhante putto vanecaro;
Nāmaṃ me bhikkhu te brūmi, sujāto iti maṃ vidū.

983. “Mige gavesamānohaṃ, ogāhanto brahāvanaṃ;
Migaṃ tañceva nāddakkhiṃ, tañca disvā ṭhito aha”nti. -

Āha. Tattha assakādhīpatissāti assakaraṭṭhādhipatino assakarājassa. Bhikkhūti theram ālapati. Mige gavesamānoti migasūkarādi ke gavesanto, migavaṃ carantoti attho.

Taṃ sutvā thero tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto -

984. “Svāgataṃ te mahāpuñña, atho te adurāgataṃ;
Etto udakamādāya, pāde pakkhālayassu te.

985. “Idampi pānīyaṃ sītaṃ, ābhataṃ girigabbharā;
Rājaputta tato pitvā, santhatasmiṃ upāvisā”ti. - āha;

984. Tattha adurāgatanti durāgamanavajjitaṃ, mahāpuñña, te idhāgamaṃ svāgataṃ, na te appakampi durāgamaṃ atthi tuyhañca mayhañca pītisomanassajananatoti adhippāyo. “Adhunāgata”ntipi pāṭho, idāni āgamananti attho.

985. Santhatasmiṃ upāvisāti anantarāhitāya bhūmiyā anisīditvā amukasmiṃ tiṇasanthāra ke nisīdāti.

Tato rājakumāro therassa paṭisanthāraṃ sampaṭicchanto āha -

986. “Kalyāṇī vata te vācā, savanīyā mahāmuni;
Nelā atthavatī vaggu, mantvā atthañca bhāsasi.

987. “Kā te rati vane viharato, isinisabha vadehi puṭṭho;
Tava vacanapathaṃ nisāmayitvā, atthadhammapadaṃ samācaremase”ti.

986. Tattha kalyāṇīti sundarā sobhanā. Savanīyāti sotuṃ yuttā. Nelāti niddosā. Atthavatīti atthayuttā diṭṭhadhammikādinā hitena upetā. Vaggūti madhurā. Mantvāti jānitvā paññāya paricchinditvā. Atthanti atthato anapetaṃ ekantahitāvahaṃ.

987. Isinisabhāti isīsu nisabha ājānīyasadisa. Vacanapathanti vacanaṃ. Vacanameva hi atthādhigamassa upāyabhāvato “vacanapatha”nti vuttaṃ. Atthadhammapadaṃ samācaremaseti idha ceva samparāye ca atthāvahaṃ sīlādidhammakotṭhāsaṃ paṭipajjāmase.

Idāni thero attano sammāpaṭipattiṃ tassa anucchavikaṃ vadanto -

988. “Ahiṃsā sabbapāṇīnaṃ, kumāramhāka ruccati;
Theyyā ca aticārā ca, majjapānā ca ārati.

989. “Ārati samacariyā ca, bāhusaccaṃ kataññutā;
Diṭṭheva dhamme pāsaṃsā, dhammā ete pasaṃsiyā”ti. - āha;

989. Tattha ārati samacariyā cāti yathāvuttā ca pāpadhammato ārati, paṭivirati kāyasamatādisamacariyā ca. Bāhusaccanti pariyattibāhusaccaṃ. Kataññutāti parehi attano katassa upakārassa jānanā. Pāsaṃsāti atthakāmehi kulaputtehi pakārato āsaṃsitabbā. Dhammā eteti ete yathāvuttā ahiṃsādidhammā. Pasaṃsiyāti viññūhi pasaṃsitabbā.

Evam thero tassa anucchavikaṃ sammāpaṭipattiṃ vatvā anāgataṃsaññāna āyusaṅkhāre olokento “pañcamāsamattamev”ti disvā taṃ saṃvejetvā daḷhaṃ tattha sammāpaṭipattiyaṃ paṭiṭṭhāpetuṃ imaṃ gāthamāha -

990. “Santike maraṇaṃ tuyhaṃ, oraṃ māsehi pañcahi;
Rājaputta vijānāhi, attānaṃ parimocayā”ti.

Tattha attānaṃ parimocayāti attānaṃ apāyadukkhato mocehi.

Tato kumāro attano muttiyā upāyaṃ pucchanto āha -

991. “Katamaṃ svāhaṃ janapadaṃ gantvā, kiṃ kammaṃ kiñca porisaṃ;
Kāya vā pana vijjāya, bhaveyyaṃ ajarāmaro”ti.

Tattha katamaṃ svāhanti katamaṃ su ahaṃ, katamaṃ nūti attho. Kiṃ kammaṃ kiñca porisanti katvāti vacanaseso. Porisanti purisakiccaṃ.

Tato thero tassa dhammaṃ desetūṃ imā gāthāyo avoca -

992. “Na vijjate so padeso, kammaṃ vijjā ca porisaṃ;
Yattha gantvā bhava macco, rājaputtājarāmaro.

993. “Mahaddhanā mahābhogā, raṭṭhavantopi khattiyā;
Pahūtadhanadhaññāse, tepi no ajarāmarā.

994. “Yadi te sutā andhakaveṇḍuputtā, sūrā vīrā vikkantappahārino;
Tepi āyukkhayaṃ pattā, viddhastā sassatīsamā.

995. “Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā;
Ete caññe ca jātiyā, tepi no ajarāmarā.

996. “Ye mantāṃ parivattenti, chaḷaṅgaṃ brahmacintitaṃ;
Ete caññe ca vijjāya, tepi no ajarāmarā.

997. “Isayo cāpi ye santā, saññatattā tapassino;
Sarīraṃ tepi kālena, vijahanti tapassino.

998. “Bhāvitattāpi arahanto, katakiccā anāsavā;
Nikkhipanti imaṃ dehaṃ, puññapāparikkhayā”ti.

992. Tattha yattha gantvāti yaṃ padesaṃ gantvā kammaṃ vijjaṃ porisañca
kāyapayogena itarapayogena ca upagantvā pāpuṇitvā bhaveyya ajarāmaroti attho.

993. Heṭṭhimakoṭiyā koṭisatādiparimāṇaṃ saṃharitvā ṭhapitaṃ mahantaṃ dhaṇaṃ
etesanti mahaddhanā. Kumbhattayādikaḥāpaṇaparibbaya mahanto bhogo etesanti
mahābhogā. Raṭṭhavantoti raṭṭhasāmikā, anekayojanaparimāṇaṃ raṭṭhaṃ
pasāsantāti adhippāyo. Khattiyāti khattiyajātikā. Pahūtaḍḍhanadhaññāseti
mahāḍḍhanadhaññasannicayā, attano parisāya ca
sattaṭṭhasaṃvaccharapahonakadhaññasannicayā. Tepi no ajarāmarāti
jarāmarāḍḍhammā eva, mahaddhanatādīnipi tesāṃ upari nipatantaṃ jarāmarāṇaṃ
nivattetuṃ na sakkontīti attho.

994. Andhakaveṇḍuputtāti andhakaveṇḍussa puttāti paññātā. Sūrāti sattimanto.
Vīrāti vīriyavanto. Vikkantaḥārinoti sūravīrabhāveneva paṭisattubalaṃ vikkamma
pasayha paharaṇasīlā. Viddhastāti vinaṭṭhā. Sassatīsamāti kulaparamparāya sassatīhi
candasūriyādīhi samānā, tepi acirakālapavattakulanvayāti attho.

995. Jātiyāti attano jātiyā, visiṭṭhatarā pana jātipi nesāṃ jarāmarāṇaṃ nivattetuṃ na
sakkotīti attho.

996. Mantanti vedaṃ. Chaḷaṅganti
kappabyākaraṇaniruttisikkhāchandovicitijotisatthasaṅkhātehi chahi aṅgehi
chaḷaṅgaṃ. Brahmācintitanti brahmehi aṭṭhakādīhi cintitaṃ paññācakkhunā diṭṭhaṃ.

997. Santāti upasantakāyavacīkammantā. Saññatattāti saññatacittā. Tapassinoti
tapaṇissitā.

Idāni kumāro attanā kattaḥḥaṃ vadanto -

999. “Subhāsītā atthavatī, gāthāyo te mahāmuni;
Nijjhātomhi subhaṭṭhena, tvañca me saraṇaṃ bhavā”ti. -

Āha. Tattha nijjhātomhīti nijjhāpito dhammojasaññāya saññattigato amhi.
Subhaṭṭhenāti suṭṭhu bhāsitena.

Tato thero taṃ anusāsanto imaṃ gāthaṃ abhāsi -

1000. “Mā maṃ tvaṃ saraṇaṃ gaccha, tameva saraṇaṃ vaja;
Sakyaputtaṃ mahāvīraṃ, yamaṃ saraṇaṃ gato”ti.

Tato rājakumāro āha -

1001. “Katarasmim so janapade, satthā tumhāka mārisa;
Ahampi daṭṭhuṃ gacchissaṃ, jinaṃ appaṭipuggala”nti.

Puna thero āha -

1002. “Puratthimasmim janapade, okkākakulasambhavo;

Tatthāsi purisājañño, so ca kho parinibbuto''ti.

Tattha therena nisinnapadesato majjhimadesassa pācīnadisābhāgattā vuttaṃ
''puratthimasmim̐ janapade''ti.

Evam̐ so rājaputto therassa dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso saraṇesu ca
sīlesu ca paṭiṭṭhahi. Tena vuttaṃ -

1003. ''Sace hi buddho tiṭṭheyya, satthā tumhāka mārīsa;
Yojanāni sahaṣṣāni, gaccheyyaṃ payirupāsituṃ.

1004. ''Yato ca kho parinibbuto, satthā tumhāka mārīsa;
Nibbutaṃ mahāvīraṃ, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.

1005. ''Upemi saraṇaṃ buddhaṃ, dhammañcāpi anuttaraṃ;
Saṅghaṇca naradevassa, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.

1006. ''Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayāmi;
Amajjapo no ca musā bhaṇāmi, sakena dārena ca homi tuṭṭho''ti.

Evam̐ pana taṃ saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhitaṃ thero evamāha ''rājakumāra,
tuyhaṃ idha araṇṇāvāsena attho natthi, na ciraṃ tava jīvitaṃ, pañcamāsabbhantare
eva kālāṃ karissasi, tasmā tava pitu santikameva gantvā dānādīni puñṇāni katvā
saggaparāyaṇo bhavēyyāsi''ti vatvā attano santike dhātuyo datvā vissajjesi. So
gacchanto ''ahaṃ, bhante, tumhākaṃ vacanena ito gamissāmi, tumhehihi mayhaṃ
anukampāya tattha āgantabba''nti vatvā therassa adhivāsanaṃ veditvā vanditvā
padakkhiṇaṃ katvā pitu nagaraṃ gantvā uyyānaṃ pavisitvā attano āgatabhāvaṃ
rañño nivedesi.

Taṃ sutvā rājā saparivāro uyyānaṃ gantvā kumāraṃ āliṅgitvā antepuraṃ netvā
abhiññitukāmo ahoṣi. Kumāro ''deva, mayhaṃ appakaṃ āyu, ito catunnaṃ
māsānaṃ accayena maraṇaṃ bhavissati, kiṃ me rajjena, tumhe nissāya puñṇameva
karissāmi''ti vatvā therassa guṇaṃ ratanattayassa ca ānubhāvaṃ pavedesi. Taṃ
suttvā rājā saṃvegappatto ratanattaye ca there ca pasannamānaso mahantaṃ
vihāraṃ kāretvā mahākaccāyanattherassa santike dūtaṃ pāhesi. Theropi rājānaṃ
mahājanaṇca anuggaṇhanto āgacchi. Rājā ca saparivāro dūratova paccuggamaṃ
katvā therāṃ vihāraṃ pavesetvā catūhi paccayehi sakkaccaṃ upaṭṭhahanto saraṇesu
ca sīlesu ca paṭiṭṭhahi. Kumāro ca sīlāni samādiyitvā therāṃ bhikkhū ceva sakkaccaṃ
upaṭṭhahanto dānāni dadanto dhammaṃ suṇanto catunnaṃ māsānaṃ accayena
kālāṃ katvā tāvatiṃsabhavane nibbatti. Tassa puñṇānubhāvena
sattaratanapaṭimaṇḍito sattayojanappamaṇo ratho uppajji, anekāni cassa
accharāsahassāni parivāro ahoṣi.

Rājā kumārassa sarīrasakkāraṃ katvā bhikkhusaṅghassa ca mahādānaṃ pavattetvā
cetiyaṃ pūjaṃ akāsi, tattha mahājano sannipati, theropi saparivāro taṃ padesaṃ
upagañchi. Atha devaputto attanā katakusalakammaṃ oloketvā kataññutāya ''gantvā
theraṃ vandissāmi, sāsanaḡuṇe ca pākaṭe karissāmi''ti cintetvā dibbarathaṃ āruyha
mahatā parivārena dissamānarūpo āgantvā rathā oruyha therassa pāde vanditvā
pitarā saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā therāṃ payirupāsamaṇo añjaliṃ paggayha
aṭṭhāsi. Taṃ thero imāhi gāthāhi pucchi -

1007. “Sahassaramsīva yathāmahappabho, disaṃ yathā bhāti nabhe anukkamaṃ;
Tathāpakāro tavāyaṃ mahāratho, samantato yojanasattamāyato.
1008. “Suvaṇṇapaṭṭehi samantamotthaṭo, urassa muttāhi maṇīhi cittito;
Lekhā suvaṇṇassa ca rūpiyassa ca, sobhenti veḷuriyamayā sunimmitā.
1009. “Sīsañcidaṃ veḷuriyassa nimmitaṃ, yugañcidaṃ lohitakāya cittitaṃ;
Yuttā suvaṇṇassa ca rūpiyassa ca, sobhanti assā ca ime manojavā.
1010. “So tiṭṭhasi hemarathe adhiṭṭhito, devānamindova sahassavāhano;
Pucchāmi tāhaṃ yasavanta kovidaṃ, kathaṃ tayā laddho ayaṃ uḷāro”ti.

1007. Tattha sahassaramsīti sūriyo. So hi anekasahassaramsimantatāya
“sahassaramsī”ti vuccati. Yathāmahappabhoti attano mahattassa anurūpappabho.
Yathā hi mahattena sūriyamaṇḍalena sadisaṃ jotimaṇḍalaṃ natthi, evaṃ pabhāyapi.
Tathā hi taṃ ekasmiṃ khaṇe tīsu mahādīpesu ālokaṃ pharantaṃ tiṭṭhati. Disaṃ
yathā bhāti nabhe anukkamanti nabhe ākāse yatheva disaṃ anukkamanto gacchanto
yathā yena pakārena bhāti dibbati jotati. Tathāpakāroti tādisākāro. Tavāyanti tava
ayaṃ.

1008. Suvaṇṇapaṭṭehīti suvaṇṇamayehi paṭṭehi. Samantamotthaṭo samantato
chādito. Urassāti uro assa, rathassa uroti ca īsāmūlaṃ vadati. Lekhāti veḷuriyamayā
mālākammalatakkammādilekhā. Tāsaṃ suvaṇṇapaṭṭesu ca rajatapaṭṭesu ca
dissamānattā vuttaṃ “suvaṇṇassa ca rūpiyassa cā”ti. Sobhenti rathaṃ sobhayanti.

1009. Sīsanti rathakubbarasīsaṃ. Veḷuriyassa nimmitanti veḷuriyena nimmitaṃ,
veḷuriyamaṇimayanti attho. Lohitakāyāti lohitakamaṇinā, yena kenaci rattamaṇinā vā.
Yuttāti yojitā, atha vā yuttā suvaṇṇassa ca rūpiyassa cāti suvaṇṇamayā ca
rūpiyamayā ca yuttā, saṅkhalikāti attho.

1010. Adhiṭṭhitoti attano deviddhiyā sakalamidaṃ ṭhānaṃ abhibhavitvā ṭhito.
Sahassavāhanoti sahassayuttavāhano, sahassaājānīyayuttaratho devānamindo
yathāti adhippāyo. Yasavantāti ālapanāṃ, yasassīti attho. Kovidanti
kusalaññāvantāṃ, rathārohane vā chekaṃ. Ayaṃ uḷāroti ayaṃ uḷāro mahanto yasoti
adhippāyo.

Evaṃ therena puṭṭho devaputto imāhi gāthāhi byākāsi -

1011. “Sujāto nāmahaṃ bhante, rājaputto pure ahuṃ;
Tvañca maṃ anukampāya, saññamasmiṃ nivesayi.
1012. “Khīṇāyukañca maṃ ñatvā, sarīraṃ pādāsi satthuno;
Imaṃ sujāta pūjehi, taṃ te atthāya hehiti.
1013. “Tāhaṃ gandhehi mālehi, pūjayitvā samuyyuto;
Pahāya mānusaṃ dehaṃ, upapannomhi nandanaṃ.
1014. “Nandane ca vane ramme, nānādiyagaṇāyute;
Ramāmi naccagītehi, accharāhi purakkhato”ti.

1012-1013. Tattha sarīrantī sarīradhātuṃ. Hehitīti bhavissati. Samuyyutoti sammā
uyyutto, yuttappayuttoti attho.

Evam devaputto therena pucchitamattham kathetvā theram vanditvā padakkhiṇam katvā pitaram āpucchitvā ratham āruyha devalokameva gato. Theropi tamattham aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparisāya vitthārena dhammakatham kathesi. Sā dhammakathā mahājanassa sātthikā ahosi. Atha thero tam sabbam attanā ca tena ca kathitanīyāmeneva saṅgītikāle dhammasaṅgāhakānam ārocesi, te ca tam tathā saṅgaham āropesunti.

Cūḷarathavimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

14. Mahārathavimānavaṇṇanā

1015-1047. Sahassayuttaṃ hayavāhanam subhanti mahārathavimānam. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyam viharati jetavane. Tena ca samayena āyasmā mahāmoggallāno heṭṭhā vuttanayena devacārikam caranto tāvatimsabhavane gopālassa nāma devaputtassa attano vimānato nikkhamitvā sahassayuttaṃ mahantaṃ dibbaratham abhiruyha mahantena parivārena mahatiyā deviddhiyā uyyānakīlanattham gacchantassa avidūre pāturahosi. Tam disvā devaputto sañjātagāravabhumāno sahasā rathato oruyha upasaṅkamitvā pañcapatitṭhitena vanditvā añjaliṃ sirasi paggayha aṭṭhāsī.

Tassidaṃ pubbakammaṃ - so kira vipassiṃ bhagavantaṃ suvaṇṇamālāya pūjetvā “imassa puñṇassa ānubhāvena mayham bhava bhava sovaṇṇamayā uracchadamālā nibbattatū”ti katapaṇidhānāya anekakappesu sugatīsuyeva saṃsarantiyā kassapassa bhagavato kāle kikissa kāsirañño aggamahesiyā kucchimhi nibbattāya yathāpaṇidhānam suvaṇṇamālālābhena “uracchadamālā”ti laddhanāmāya devakañṇāsadisāya rājadhītāya ācariyo gopālo nāma brāhmaṇo hutvā sasāvakaṃghassa kassapassa bhagavato asadisadānādīni mahādānāni pavattetvā indriyānam aparipakkabhāvena attānam rājadhītarañca uddissa satthārā desitaṃ dhammaṃ sutvāpi visesaṃ nibbattetuṃ asakkonto puthujjanakālakiriyaeva katvā yathūpacitapuñṇānubhāvena tāvatimsesu yojanasatike kanakavimāne nibbatti, anekakoṭīaccharāparivāro ahosi, sattaratanamayo cassa sahassayutto suvibhattabhittivicitto siniddhamadhuranigghoso attano pabhāsamudayena avahasanto viya divaṅkaramaṇḍalam dibbo ājaññaratho nibbatti.

So tattha yāvatāyukaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā aparāparam deveyeva saṃsaranto imasmim buddhuppāde tasseva kammaṃ vipākāvasesena yathāvuttasampattivibhavo gopālo eva nāma devaputto hutvā tāvatimsesuyeva nibbatti. Tam sandhāya vuttaṃ “tena ca samayena āyasmā mahāmoggallāno...pe... añjaliṃ sirasi paggayha aṭṭhāsī”ti.

Evam pana upasaṅkamitvā tṭhitaṃ tam devaputtaṃ āyasmā mahāmoggallāno imāhi gāthāhi pucchi -

1015. “Sahassayuttaṃ hayavāhanam subham, āruyhimam sandanam nekacittam;
Uyyānabhūmiṃ abhito anukkamaṃ, purindado bhūtapatīva vāsavo.
1016. “Sovaṇṇamayā te rathakubbarā ubho, phalehi amsehi atīva saṅgatā;
Sujātagumbā naravīraṇiṭṭhitā, virocāti pannaraseva cando.
1017. “Suvaṇṇajālāvatato ratho ayaṃ, bahūhi nānāratanehi cittito;
Sunandighoso ca subhassaro ca, virocāti cāmarahatthabāhubhi.

1018. “Imā ca nābhyo manasābhinimmitā, rathassa pānantaramajjhabhūsitā;
Imā ca nābhyo satarājicittitā, sateratā vijjurivappabhāsare.
1019. “Anekacittāvatato ratho ayaṃ, puthū ca nemī ca saḥassaraṃsiko;
Tesaṃ saro suyyati vaggurūpo, pañcaṅgikaṃ tūriyamivappavāditāṃ.
1020. “Sirasmim cittaṃ maṇicandakappitaṃ, sadā visuddhaṃ ruciraṃ
pabhassaraṃ;
Suvaṇṇarājīhi atīva saṅgataṃ, veḷuriyarājīva atīva sobhati.
1021. “Ime ca vālī maṇicandakappitā, ārohakambū sujavā brahūpamā;
Brahā mahantā balino mahājavā, mano tavaññāya tatheva siṃsare.
1022. “Ime ca sabbe sahitā catukkamā, mano tavaññāya tatheva siṃsare;
Samaṃ vahantī mudukā anuddhatā, āmodamānā turagānamuttamā.
1023. “Dhunanti vagganti patanti cambare, abbhuddhunantā sukate piḷandhane;
Tesaṃ saro suyyati vaggurūpo, pañcaṅgikaṃ tūriyamivappavāditāṃ.
1024. “Rathassa ghoso apiḷandhanāna ca, khurassa nādo abhihiṃsanāya ca;
Ghoso suvaggū samitassa suyyati, gandhabbatūriyāni vicitrasaṃvane.
1025. “Rathe ʒhitātā migamandalocanā, ālārapamhā hasitā piyaṃvadā;
Veḷuriyajālāvatatā tanucchavā, sadeva gandhabbasūraggapūjitā.
1026. “Tā rattarattambarapītavāsasā, visālanettā abhirattalocanā;
Kule sujātā sutanū sucimhitā, rathe ʒhitā pañjalikā upaʒṭṭhitā.
1027. “Tā kambukeyūradharā suvāsasā, sumajjhimā ūruthanūpapannā;
Vaʒṭṭaṅguliyo sumukhā sudassanā, rathe ʒhitā pañjalikā upaʒṭṭhitā.
1028. “Aññā suveṇī susu missakesiyo, samaṃ vibhattāhi pabhassarāhi ca;
Anubbatā tā tava mānase ratā, rathe ʒhitā pañjalikā upaʒṭṭhitā.
1029. “Āveḷiniyo padumuppacchadā, alaṅkatā candanasāravāsītā;
Anubbatā tā tava mānase ratā, rathe ʒhitā pañjalikā upaʒṭṭhitā.
1030. “Tā māliniyo padumuppacchadā, alaṅkatā candanasāravāsītā;
Anubbatā tā tava mānase ratā, rathe ʒhitā pañjalikā upaʒṭṭhitā.
1031. “Kaṇṭhesu te yāni piḷandhanāni, hatthesu pādesu tatheva sīse;
Obhāsayantī dasa sabbaso disā, abbhuddayaṃ sārādikova bhāṇumā.
1032. “Vātassa vegena ca sampakampitā, bhujesu mālā apiḷandhanāni ca;
Muñcanti ghosaṃ ruciraṃ suciṃ subhaṃ, sabbehi viññūhi sutabbarūpaṃ.
1033. “Uyyānabhūmyā ca duvaddhato ʒhitā, rathā ca nāgā tūriyāni ca saro;
Tameva devinda pamodayanti, vīṇā yathā pokkharapattabāhubhi.
1034. “Imāsu vīṇāsu bahūsu vaggūsu, manuññarūpāsu hadayeritaṃ pītiṃ;
Pavajjamānāsu atīva accharā, bhamanti kaññā padumesu sikkhitā.

1035. “Yadā ca gītāni ca vāditāni ca, naccāni cimāni samenti ekato;
Athettha naccanti athettha accharā, obhāsayantī ubhato varitthiyo.
1036. “So modasi tūriyagaṇappabodhano, mahīyamāno vajirāvudhoriva;
Imāsu vīṇāsu bahūsu vaggūsu, manuññarūpāsu hadayeritaṃ pītiṃ.
1037. “Kiṃ tvaṃ pure kammamakāsi attanā, manussabhūto purimāya jātiyā;
Uposathaṃ kaṃ vā tuvaṃ upāvasi, kaṃ dhammacariyaṃ vatamābhirocayi.
1038. “Nayīdamappaṣṣa katassa kammuno, pubbe suciṇṇassa uposathassa vā;
Iddhānubhāvo vipulo ayaṃ tava, yaṃ devasaṅghaṃ abhirocassa bhusaṃ.
1039. “Dānassa te idaṃ phalaṃ, atho sīlassa vā pana;
Atha añjalikammaṣṣa, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

1015. Tattha saḥassayuttanti saḥassena yuttaṃ, saḥassaṃ vā yuttaṃ yojitaṃ etasminti saḥassayuttaṃ. Kassa panetaṃ saḥassanti? “Hayavāhana”nti anantaraṃ vuccamānattā hayānanti ayamatto viññāyateva. Hayā vāhanaṃ etassāti hayavāhanaṃ. Keci pana “saḥassayuttahayavāhana”nti anunāsikalopaṃ ekameva samāsapadaṃ katvā vaṇṇenti, etasmiṃ pakkhe hayavāhanaṃ viya vāhananti attho yujjati. Hayavāhanasaḥassayuttaṃ yuttahayavāhanasaḥassanti hi attho. Apare pana “saḥassayuttanti saḥassadibbājaññayutta”nti vadanti. Sandananti rathaṃ. Nekacittanti anekacittaṃ nānāvidhavicittavantaṃ. Uyyānabhūmiṃ abhito uyyānabhūmiyā samīpe. “Abhito”ti hi padaṃ apekkhitvā sāmīatthe etaṃ upayogavacanaṃ. Keci pana “uyyānabhūmyā”tipi paṭhanti, te saddanayampi anupadhārentā paṭhanti. Anukkamanti gacchanto purindado bhūtapatīva vāsavo virocasi sambandho.

1016. Sovaṇṇamayāti suvaṇṇamayā. Teti tava. Rathakubbarā ubhoti rathassa ubhosu passesu vedikā. Yo hi rathassa sobhanatthañceva upari ṭhitānaṃ guttatthañca ubhosu passesu vedikākārena parikkhepo karīyati, tassa purimabhāge ubhosu passesu yāva rathīsā, tāva hatthehi gahaṇayoggo rathassa avayavaviseso, idha so eva kubbaroti adhippeto. Tenevāha “ubho”ti. Aññattha pana rathīsā kubbaroti vuccati. Phalehīti rathūpatthambhassa dakkhiṇavāmabhedehi dvīhi phalehi, pariyaṇṭāvettha phalāti vuttā. Aṃsehīti kubbaraphale patiṭṭhitehi heṭṭhimaṃsehi. Atīva saṅgatāti ativiya suṭṭhu saṅgatā suphassitā nibbivarā. Idañca sippiviracite kittimarathe labbhamānavisesaṃ tattha āropetvā vuttaṃ. So pana aporisatāya akittimo sayamjāto kenaci aghaṭitoyeva. Sujātagumbāti suvaṇṇhitathambhakasamudāyā. Ye hi vedikāya nīrantaraṃ ṭhitā suvaṇṇhitaghaṭakādiavayavavisesavanto thambhakasamudāyā, tesaṃ vasenevaṃ vuttaṃ “sujātagumbā”ti. Naravīraṇiṭṭhitāti sippācariyehi niṭṭhāpitasadisā. Sippācariyā hi attano sarīrakhedaṃ acintetvā vīriyabalena sippassa suṭṭhu vicāraṇato naresu vīriyavantoti idha “naravīrā”ti vuttā. Naravīrāti vā devaputtassa ālapanāṃ. Niṭṭhitāti pariyoṣitā paripuṇṇasobhātisaṃ. “Naravīranimmitā”ti vā pāṭho, naresu dhitisampannehi nimmitasadisāti attho. Evaṃvidhakubbaratāya ayaṃ tava ratho virocati. Kiṃ viya? Pannaraseva cando, sukkapakkhe pannarasiyaṃ paripuṇṇakāle candimā viya.

1017. Suvaṇṇajālāvatatoti suvaṇṇajālakehi avatato chādito. “Suvaṇṇajālāvitato”tipi pāṭho, gavacchitoti attho. Bahūhīti anekehi. Nānāratanehīti

padumarāgaphussarāgādinānāvidharatanehi. Sunandighosoti suṭṭhu nanditabbaghoso, savanīyamadhuraninnādoti attho. Sunandighosoti vā suṭṭhu katanandighoso, naccanādīnaṃ dassanādīsu pavattitasādhukārasaddādivasena katapamodaninnādoti attho, “kālena kālaṃ āsīvādanavasena suṭṭhu payuttanandighoso”ti ca vadanti. Subhassaroti suṭṭhu ativiya obhāsanasabhāvo, tattha vā pavattamānānaṃ devatānaṃ sobhanena gītavāditassarena subhassaro. Cāmarahatthabāhubhīti cāmarahatthayuttabāhūhi ito cito ca bījayamāna cāmarakalāpehi devatānaṃ bhujehi, tathābhūtāhi devatāhi vā virocati.

1018. Nābhyoti rathacakkānaṃ nābhiyo. Manasābhinimmitāti “ime īdisā hontū”ti cittena nimmitasadisā. Rathassa pādantaramajjhabhūsitāti rathassa pādānaṃ rathacakkānaṃ antena neminā nānāratanasamujjalena arānaṃ vemajjhena ca maṇḍitā. Satarājicittitāti anekavaṇṇāhi anekasatāhi rājīhi lekhāhi cittitā vicittabhāvaṃ gatā. Sateratā vijjurivāti sateratasāṅkhātavijjulatā viya pabhāsare vijjotanti.

1019. Anekacittāvatatoti anekehi mālākammādicittehi avatato samokiṇṇo. “Anekacittāvitato”tipi paṭhanti, soyeva attho, gāthāsukhatthaṃ pana dīghakaraṇaṃ. Puthū ca nemī cāti puthulanemi ca, eko ca-kāro nipātamattaṃ. Sahassaramsiko anekasahassaramsiko. “Sahassaramsiyo”tipi pāḷi. Apare pana “natā raṃsiyo”ti ca paṭhanti, tattha natāti ajiyadhanudaṇḍako viya oṇatā nemippadesā. Sahassaramsiyoti sūriyamaṇḍalaṃ viya vipphurantakiraṇajālā. Tesanti olambamānakiṇṇikajālānaṃ nemippadesānaṃ.

1020. Sirasminti sīse, rathassa sīseti attho. Siro vā asmiṃ rathe. Cittanti vicittaṃ. Maṇicandakappitanti maṇimayamaṇḍalānuviddhaṃ candamaṇḍalasadisena maṇinā anuviddhaṃ. Ruciraṃ pabhassaranti iminā tassa candamaṇḍalasadisatameva vibhāveti, sadā visuddhanti iminā panassa candamaṇḍalatopi visesaṃ dasseti. Suvaṇṇarājīhīti antarantarā vaṭṭākārena saṇṭhitāhi suvaṇṇalekhāhi. Saṅgatanti sahitāṃ. Veḷuriyarājīvāti antarantarā suvaṇṇarājīhi khacitamaṇimaṇḍalattā veḷuriyarājīhi viya sobhati. “Veḷuriyarājīhī”ti ca paṭhanti.

1021. Vāḷīti vāḷavanto sampannavāḷadhino, asse sandhāya vadati. “Vājī”ti vā pāṭho. Maṇicandakappitāti cāmarolambanaṭṭhānesu maṇimayacandakānuviddhā. Ārohakambūti uccā ceva tadanurūpapariṇāhā ca, ārohapariṇāhasampannāti attho. Sujavāti sundarajavā javavanto mahājavā, sobhanagatikāti attho. Brahūpamāti brahā viya paminitabbā, attano pamāṇato adhikā viya paññāyantāti attho. Brahāti vuḍḍhā pavaḍḍhasabbaṅgapaccaṅgā. Mahantāti mahānubhāvā mahiddhikā. Balinoti sarīrabalena ca ussāhabalena ca balavanto. Mahājavāti sīghavegā. Mano tavaññāyāti tava cittaṃ ṇatvā. Tathevāti cittānurūpameva. Siṃsareti saṃsappare, pavattareti attho.

1022. Imeti yathāvuttaasse sandhāyāha. Sabbeti sahassamattāpi. Sahitāti samānajatāya samānagamanatāya ca gatiyaṃ sahitā, aññamaññaṃ anūnādhikagamanāti attho. Catūhi pādehi kamanti gacchantīti catukkamā. Samaṃ vasantīti “sahitā”ti padena vuttamevatthaṃ pākaṭataraṃ karoti. Mudukāti mudusabhāvā, bhadra ājānīyāti attho. Tenāha “anuddhatā”ti, uddhatarahitā khobhaṃ akarontāti attho. Āmodamānāti pamodamānā, akhaḷuṅkatāya aññamaññaṃ rathikādīnaṃca tuṭṭhiṃ pavedayantāti attho.

1023. Dhunantīti cāmarabhāraṃ kesarabhāraṃ vāladhiṇca vidhunanti. Vaggantīti

kadāci pade padaṃ nikkhipantā vagganena gamanena gacchanti. Patantīti kadāci pavattanti, laṅghantīti attho. “Plavanti”ti ca keci paṭhanti, soye vattho. Abbhuddhunantāti kammassippinā sukate suṭṭhu nimmite khuddakaghaṇṭṭadiassālaṅkāre abhiuddhunantā adhikaṃ uddhunantā. Tesanti tesam piḷandhanānaṃ.

1024. Rathassa ghosoti yathāvutto rathanigghoso. Apiḷandhanāna cāti a-kāro nipātamattaṃ. Piḷandhanānaṃ ābharaṇānaṃ. Apiḷandhananti ca ābharaṇapariyāyoti vā vadanti, rathassānaṃ ābharaṇānañcaghosoti attho. Khurassanādoti turaṅgānaṃ khuranipātasaddo. Kiñcāpi assā ākāseṇa gacchanti, madhurassa pana khuranipātasaddassa upaladdhihetubhūtena kammunā tesam khuranikkhepe khuranikkhepe paṭighāto labbhatīti vadanti. Abhihiṃsanāya cāti assānaṃ adhihiṃsanena ca, antarantarā assehi pavattitahesanena cāti attho. “Abhihesanāya cā”ti keci paṭhanti. Samitassāti samuditassa dibbajanassa ghoso ca suvaggu sumadhuraṃ suyyati. Kiṃ viyāti āha “gandhabbatūriyāni vicitrassaṃvane”ti, citralatāvane gandhabbadevapuṭṭānaṃ pañcaṅgikatūriyāni viya. Tūriyasannissito hi saddo “tūriyāni”ti vutto nissayavohāreṇa. “Gandhabbatūriyāna ca vicitrassaṃvane”ti ca pāṭho, “tūriyānañca”iti anunāsikaṃ ānetvā yojetabbaṃ. Apare “gandhabbatūriyāni vicitrapavane”ti paṭhanti.

1025. Rathe ṭhitātāti rathe ṭhitā etā. Migamandalocanāti migacchāpikānaṃ viya mudusiniddhadiṭṭhinipātā. Āḷārapamhāti bahalasaṅgatapakhumā, gopakhumāti attho. Hasitāti pahasitā, pamaṃsitamukhāti attho. Piyamvadāti piyavādiniyo. Veḷuriyajālāvataṭāti veḷuriyamaṇimayena jālena chāditaśārīrā. Tanucchavāti sukhumacchaviyo. Sadevāti sadā eva sabbakārameva. Gandhabbasūraggapūjītāti gandhabbadevatāhi ceva aparāhi ca aggadevatāhi laddhapūjā.

1026. Tā rattarattambarapītavāsasāti rajanīyarūpā ca rattapītavattā ca. Abhirattalocanāti visesato rattarājīhi upasobhitanayanā. Kule sujātāti sindhava-kule sujātā viṣiṭṭhadevanikāye sambhavā. Sutanūti sundarasaśārīrā. Sucimhitāti suddhasitakaraṇā.

1027. Tā kambukeyūradharāti suvaṇṇamayakeyūradharā. Sumajjhimāti vilaggamajjhā. Ūruthanūpapannāti sampannaūruthanā, kadalikkhandaśadisaūru ceva samuggasadisathanā ca. Vaṭṭaṅgulyoti anupubbato vaṭṭaṅgulyo. Sumukhāti sundaramukhā, pamuditamukhā vā. Sudassanāti dassanīyā.

1028. Aññāti ekaccā. Suveṇīti sundarakesaveṇiyo. Susūti daharā. Missakesiyoti rattamālādīhi missitakesavaṭṭiyo. Kathaṃ? Samaṃ vibhattāhi pabhassarāhi cāti, samaṃ aññaṃaññasadisam nānāvibhattivasena vibhattāhi suvaṇṇacīrādikhacitāhi indanīlamaṇiādayo viya pabhassarāhi kesavaṭṭihi missitakesiyoti yojanā. Anubbatāti anukūlakiriyā. Tāti accharāyo.

1029. Candanasāravositāti sārabhūtena dibbacandanena ullittā vicchuritā.

1031. Kaṇṭhesūtiādinā gīvūpagahatthūpagapādūpagasīsūpagādiābharaṇāni dasseti. Obhāsayantīti kaṇṭhesu yāni piḷandhanāni, tehi obhāsayantīti yojanā. Evaṃ sesesupi. Abbhuddayanti abhiuggacchanto, “abbhuddasa”ntipi pāṭho, soye vattho. Sāradikoti saradakālīko. Bhāṇumāti sūriyo. So hi abbhādidosavirahena dasapi disā suṭṭhu obhāseti.

1032. Vātassa vegena cāti manuññagandhūpahāraṃ saddūpahārañca karontena upaharantena viya vāyantena vātassa vegena rathaturaṅgavegena ca. Muñcantīti vissajjenti. Ruciranti pañcaṅgikatūriyāni viya uparūpari rucidāyakam. Sucinti suddham asaṃsaṭṭham. Subhanti manuññam. Sabbehi viññūhi sutabbarūpanti sabbehipi viññujātikehi gandhabbasamayaññūhi sotabbaṃ savanīyaṃ uttamasabhāvaṃ ghosaṃ muñcantīti yojanā.

1033. Uyyānabhūmyāti uyyānabhūmiyaṃ. Duvaddhatoti dvīhi addhapassehi. “Dubhato ca ʻthitā”tipi paṭhanti, soye vattho. Rathāti rathe. Nāgāti nāge. Upayogathe hi etaṃ paccattavacanaṃ. Saroti rathanāgatūriyāni paṭicca nibbatto saro. Devindāti devaputtaṃ ālapati. Vīṇā yathā pokkharapattabāhubhīti yathā vīṇā sammadeva yojitehi doṇipattabāhudaṇḍehi taṃtaṃmucchanānurūpaṃ avaṭṭhitehi vādiyamānā suṇantaṃ janaṃ pamodeti, evaṃ taṃ rathādayo attano sarena pamodayanti. Susikkhitabhāvena pokkharabhāvaṃ sundarabhāvaṃ pattehi vīṇāvādakassa hatthehi pavādītā vīṇā yathā mahājanaṃ pamodeti, evaṃ taṃ rathādayo attano sarena pamodayantīti.

1034. Imāsu vīṇāsūti gāthāya ayaṃ saṅkhepattho - imāsu ujukoṭivaṅkabrahatīnandinītisaraādibhedāsu bahūsu vīṇāsu siniddhamadhurassaratāya vaggūsu tato eva manuññarūpāsu hadayeritaṃ hadayaṅgamaṃ hadayahārinim pītim pītinimittaṃ pavajjamānāsu pavādiyamānāsu accharā devakaññā pītivegukkhittatāya attano susikkhitatāya ca dibbapadumesu bhamanti naccaṃ dassentiyo sañcaranti.

1035. Imānīti idaṃ paccekaṃ yojetabbaṃ “imāni gītāni, imāni vāditāni, imāni naccāni cā”ti. Samenti ekatoti ekajjhaṃ samarasāni honti. Atha vā samenti ekatoti ekato ekajjhaṃ samāni samarasāni karonti, tantissaraṃ gītassarena, gītassarañca tantissarena saṃsandantiyo naccanena yathādhigate hassādirase aparihāpentiyo samenti samānentīti attho. Atthettha naccanti athettha accharā obhāsayantīti evaṃ gītādāni samarase karontiyo atha aññā ekaccā accharā ettha etasmiṃ tava rathe naccanti, atha aññā varitthiyo uttamitthiyo naccaṃ passantīyo attano sarīrobhāsenā ceva vatthābharaṇaobhāsenā ca ettha etasmiṃ padese ubhato dvīsu passesu dasapi disā kevalaṃ obhāsayanti vijjotayantīti attho.

1036. Soti so tvaṃ evaṃbhūto. Tūriyagaṇappabodhanoti dibbatūriyasamūhena katapītipabodhano. Mahīyamānoti pūjīyamāno. Vajirāvudhorivāti indo viya.

1037. Uposathaṃ kaṃ vā tvaṃ upāvasīti aññehipi uposatho upavasīyati, tvaṃ kaṃ vā kīdisaṃ nāma uposathaṃ upavasīti pucchati. Dhammacariyanti dānādipuññapaṭipattiṃ. Vatanti vatasamādānaṃ. Abhirocayīti abhirocesi, ruccitvā pūresīti attho. “Abhirādhayī”tipi pāṭho, sādhesi nipphādesīti attho.

1038. Idanti nipātamattaṃ, idaṃ vā phalanti adhippāyo. Abhirocaseti abhibhavitvā vijjotasi.

Evaṃ mahātherena puṭṭho devaputto tamatthaṃ ācikkhi. Tena vuttaṃ -

1040. “So devaputto attamano, moggallānena pucchito;
Pañhaṃ puṭṭho viyākāsi, yassa kammassidaṃ phala”nti.

1041. “Jitindriyaṃ buddhamanomanikkamaṃ, naruttamaṃ
kassapamaggapuggalaṃ;

Avāpurantaṃ amatassa dvāraṃ, devātidevaṃ satapuññalakkhaṇaṃ.

1042. “Tamaddasaṃ kuñjaramoghatiṇṇaṃ, suvaṇṇasiṅgīnadabimbāsādisaṃ;
Disvāna taṃ khippamahūṃ sucīmano, tameva disvāna subhāsītaddhajaṃ.

1043. “Tamannapānaṃ athavāpi cīvareṃ, suciṃ paṇītaṃ rasasā upetaṃ;
Pupphābhikiṇṇamhi sake nivesane, patitṭhapesiṃ sa asaṅgamānaso.

1044. “Tamannapānena ca cīvarena ca, khajjena bhojjena ca sāyanena ca;
Santappayitvā dvipadānamuttamaṃ, so saggaso devapure ramāmahaṃ.

1045. “Etenupāyena imaṃ niraggaḷaṃ, yaññaṃ yajitvā tividhaṃ visuddhaṃ;
Pahāyahaṃ mānusaṃ samussayaṃ, indūpamo devapure ramāmahaṃ.

1046. “Āyuñca vaṇṇañca sukhaṃ balañca, paṇītarūpaṃ atikaṅkhatā muni;
Annañca pānañca bahuṃ susaṅkhatam, patitṭhabetabbamasāṅgamānase.

1047. “Nayimasmim loke parasmim vā pana, buddhena seṭṭho va samo va vijjati;
Āhuneyyānaṃ paramāhutiṃ gato, puññatthikānaṃ vipulapphalesina”nti.

1041. Tattha jitindriyanti manacchatṭhānaṃ indriyānaṃ bodhimūleyeva
aggamaggena jitattā nibbisevanabhāvassa katattā jitindriyaṃ. Abhiññeyyādīnaṃ
abhiññeyyādibhāvato anavasesato abhisambuddhattā buddhaṃ. Puripuṇṇavīriyatāya
anomanikkamaṃ caturaṅgasamannāgatassa vīriyassa
catubbidhasammappadhānassa ca pāripūriyāti attho. Naruttamanti narānaṃ
uttamaṃ dvipaduttamaṃ. Kassapanti bhagavantaṃ gottena vadati. Avāpurantaṃ
amatassa dvāranti koṇāgamanassa bhagavato sāsanaantaradhānato pabhuti pihitaṃ
nibbānamahānagarassa dvāraṃ ariyamaggaṃ vivarantaṃ. Devātidevanti
sabbesampi devānaṃ atidevaṃ. Satapuññalakkhaṇanti anekasatapuññavasena
nibbattamahāpurisalakkhaṇaṃ.

1042. Kuñjaranti kilesapaṭisattunimmaddanena kuñjarasādisaṃ, mahānāganti attho.
Catunnaṃ oghānaṃ saṃsāramahoghassa taritattā oghatiṇṇaṃ.
Suvaṇṇasiṅgīnadabimbāsādisanti siṅgīsuvaṇṇajambunadasuvaṇṇarūpasādisaṃ,
kañcanasannibhattacanti attho. Disvāna taṃ khippamahūṃ sucīmanoti taṃ
kassapasammāsambuddhaṃ disvā khippaṃ tāvadeva “sammāsambuddho
bhagavā”ti pasādavasena kilesamalāpagamanena sucimano visuddhamano ahoṣiṃ,
tañca kho tameva disvāna taṃ disvā eva. Subhāsītaddhajanti dhammaddhajaṃ.

1043. Tamannapānanti tamhi bhagavati annañca pānañca. Athavāpi cīvaranti atha
cīvarampi. Rasasā upetanti rasena upetaṃ sādurasam, ulāranti attho.
Pupphābhikiṇṇamhīti ganthitehi ca aganthikehi ca pupphehi olambanavasena
santharaṇavasena ca abhikiṇṇe. Patitṭhapesinti paṭipādesiṃ adāsiṃ. Asaṅgamānasoti
katthaci alaggacitto so ahanti yojanā.

1044. Saggasoti aparāparūpapattivasena sagge sagge, tatthāpi ca devapure
sudassanamahānagare. Ramāmīti kīlāmi modāmi.

1045. Etenupāyenāti gopālabrāhmaṇakāle sasāvakasaṅghassa kassapabhagavato
yathā asadisadānaṃ adāsiṃ, etena upāyena. Imaṃ niraggaḷaṃ yaññaṃ yajitvā
tividhaṃ visuddhanti anāvaṭadvāratāya muttacāgatāya ca niraggaḷaṃ, tīsipi kālesu

tīhi dvārehi karaṇakārāpanānussaraṇavidhīhi sampannatāya tividhaṃ, tattha saṃkilesābhāvena visuddhaṃ aparimitadhanapariccāgabhāvena mahācāgatāya yaññaṃ yajitvā, mahādānaṃ datvāti attho. Taṃ pana dānaṃ cirakatampi khettavatthucittānaṃ uḷāratāya antaranāraṇa anussaraṇena attano pākaṭaṃ āsannaṃ paccakkaṃ viya upaṭṭhitaṃ gahetvā āha “ima”nti.

1046. Evaṃ devaputto attanā katakammaṃ therassa kathetvā idāni tādīsāya sampattiyaṃ parepi patiṭṭhāpetukāmatāṃ tathāgate ca uttamaṃ attano pasādabahuṃānaṃ pavedento “āyuñca vaṇṇaṇcā”tiādinā gāthādvayamaṃ. Tattha abhikaṇkhatāti icchantena. Munī therāṃ ālapati.

1047. Nayimasmiṃ loketi devaputto attano paccakkhabhūtaṃ lokaṃ vadati. Parasminti tato aññaṃsmiṃ. Etena sabbepi sadevake loke dasseti. Samo ca vijjatīti seṭṭho tāva tiṭṭhatu, samo eva na vijjatīti attho. Āhuneyyānaṃ paramāhutaṃ gatoti imasmiṃ loke yattakā āhuneyyā nāma, tesu sabbesu paramāhutaṃ paramaṃ āhuneyyabhāvaṃ gato. “Dakkhiṇeyyānaṃ paramaggataṃ gato”ti vā pāṭho, tattha paramaggatanti paramaṃ aggabhāvaṃ, aggadakkhiṇeyyabhāvanti attho. Kesanti āha “puññaṭṭhikānaṃ vipulapphalesina”nti, puññaṇa atthikānaṃ vipulaṃ mahantaṃ puññaṇaphalaṃ icchantānaṃ, tathāgato eva lokassa puññaṇakkhattanti dasseti. Keci pana “āhuneyyānaṃ paramaggataṃ gato”ti paṭhanti, soye vattho.

Evaṃ kathentameva taṃ thero kallacittaṃ muducittaṃ vinīvaraṇacittaṃ udaggacittaṃ pasannacittaṃcā ñatvā saccāni pakāsesi. So saccapariyosāne sotāpattiṃphale patiṭṭhahi. Atha thero manussalokaṃ āgantvā bhagavato tamatthaṃ attanā ca devaputtena ca kathitaniyāmeneva ārocesi. Satthā tamatthaṃ atṭhuppattiṃ katvā sampattapariyāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Mahārathavimānavañṇanā niṭṭhitā.

Iti paramatthadīpaniyā khuddakaṭṭhakathāya vimānavatthusmiṃ

Cuddasavatthupaṭimaṇḍitassa pañcamassa mahārathavaggassa

Atthavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Pāyāsivaggo

1. Paṭhamaagāriyavimānavañṇanā

1048-1052. Yathā vanaṃ cittalataṃ pabhāsatīti agāriyavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena rājagahe ekaṃ kulaṃ ubhatopasannaṃ hoti sīlācārasampannaṃ opānabhūtaṃ bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ. Te dve jayampatikā ratanattayaṃ uddissa yāvajīvaṃ puññaṇi katvā tato cutā tāvatimsesu nibbattiṃsu, tesāṃ dvādasayojanikaṃ kanakavimānaṃ nibbatti. Te tattha dibbasampattiṃ anubhavanti. Athāyasmā mahāmoggallānotiādi heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ.

1048. “Yathā vanaṃ cittalataṃ pabhāsatī, uyyānaseṭṭhaṃ tidasānamuttamaṃ; Tathūpamaṃ tuyhamidaṃ vimānaṃ, obhāsayāṃ tiṭṭhati antalikkhe.

1049. “Deviddhipattosi mahānubhāvo, manussabhūto kimakāsi puññaṃ; Kenāsi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti. -

Thero pucchi.

1050. “So devaputto attamano, moggallānena pucchito;
Pañhaṃ puṭṭho viyākāsi, yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1051. “Ahañca bhariyā ca manussaloke, opānabhūtā gharamāvasimha;
Annañca pānañca pasannacittā, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adamha.

1052. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti. -

Attano sampattiṃ byākāsi. Gāthāsupi apubbaṃ natthi.

Paṭhamaagāriyavimānavañṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyaagāriyavimānavañṇanā

1054-1058. Yathā vanaṃ cittalatanti dutiyaagāriyavimānaṃ. Etthāpi aṭṭhuppatti
anantarasadisāva.

1054. “Yathā vanaṃ cittalataṃ pabhāsati, uyyānasetṭhaṃ tidasānamuttamaṃ;
Tathūpamaṃ tuyhamidaṃ vimānaṃ, obhāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe.

1055. “Deviddhipattosi mahānubhāvo,
Manussabhūto kimakāsi puññaṃ;
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvo,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti. - pucchi;

1056. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1057. “Ahañca bhariyā ca manussaloke, opānabhūtā gharamāvasimha;
Annañca pānañca pasannacittā, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adamha.

1058. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti. -

Attano sampattiṃ byākāsi. Gāthāsupi apubbaṃ natthi.

Dutiyaagāriyavimānavañṇanā niṭṭhitā.

3. Phaladāyakavimānavañṇanā

1060-1067. Uccamidaṃ mañithūṇanti phaladāyakavimānaṃ. Tassa kā uppatti?
Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena rañño bimbisārassa akāle
ambaphalāni paribhuñjitum icchā uppajji. So ārāmapālaṃ āha - “mayhaṃ kho,
bhaṇe, ambaphalesu icchā uppannā, tasmā ambāni me ānetvā dehī”ti. “Deva, natthi
ambesu ambaphalaṃ, apicāhaṃ tathā karomi, sace devo kiñci kālaṃ āgameti, yathā
ambā na cirasseva phalaṃ gaṇhanti”ti. “Sādhu, bhaṇe, tathā karohī”ti. Ārāmapālo
ārāmaṃ gantvā ambarukkhamaññesu paṃsum apanetvā tādisaṃ paṃsum ākiri,
tādisañca udakaṃ āsiñci, yathā na cirasseva ambarukkhā sacchinnapattā ahesum.
Atha naṃ paṃsum apanetvā phārusakakasaṭamissakaṃ pākatikaṃ paṃsum ākiritvā
sādhukaṃ udakaṃ adāsi. Tadā ambarukkhā na cireneva korakitā pallavitā

kuṭamalakajātā hutvā pupphim̐su, atha salāṭukajātā hutvā phalāni gaṇhim̐su.
Tatthekeasmim̐ ambarukkhe paṭhamataram̐ cattāri phalāni
manosilācuṇṇapiṇṇaravaṇṇāni sampannagandharasāni pariṇatāni ahesum̐.

So tāni gahetvā “rañño dassāmī”ti gacchanto antarāmagge āyasmantaṃ
mahāmoggallānaṃ piṇḍāya caramānaṃ disvā cintesi “imāni ambāni
aggaphalabhūtāni imassa ayyassa dassāmi, kāmaṃ maṃ rājā hanatu vā pabbājetu
vā, rañño hi dinne diṭṭhadhamme pūjāmatthaṃ appamattakaṃ phalaṃ, ayyassa dinne
pana diṭṭhadhammikampi samparāyikampi aparimāṇaṃ phalaṃ bhavissatī”ti. Evaṃ
pana cintetvā tāni phalāni therassa datvā rājānaṃ upasaṅkamitvā rañño tamatthaṃ
ārocesi. Taṃ sutvā rājā rājapurise āṇāpesi “vīmaṃsatha tāva, bhaṇe, yathāyaṃ
āhā”ti. Thero pana tāni phalāni bhagavato upanāmesi. Bhagavā tesu ekaṃ
sāriputtattherassa, ekaṃ mahāmoggallānattherassa, ekaṃ mahākassapattherassa
datvā ekaṃ attanā paribhuṇṇi. Purisā taṃ pavattiṃ rañño ārocesum̐.

Rājā taṃ sutvā “dhīro vatāyaṃ puriso, yo attano jīvitampi pariccajitvā puññapasuto
ahosi, attano parissamañca ṭhānagatameva akāsī”ti tuṭṭhacitto tassa ekaṃ
gāmavaraṃ vatthālaṅkāradīni ca datvā “yaṃ tayā bhaṇe ambaphaladānena puññaṃ
pasutaṃ, tato me pattiṃ dehī”ti āha. So “demi, deva, yathāsukhaṃ pattiṃ
gaṇhāhī”ti avoca. Ārāmapālo aparabhāge kālaṃ katvā tāvatim̐sesu uppajji, tassa
soḷasayojanikaṃ kanakavimānaṃ nibbatti sattasatakūṭāgārapaṭimaṇḍitaṃ. Taṃ
disvā āyasmā mahāmoggallāno pucchi -

1060. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ, samantato soḷasa yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā uḷārā, veḷuriyathambhā rucakatthata subhā.

1061. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vaggum̐;
Aṭṭhaṭṭhakā sikkhitā sādhurūpā, dibbā ca kaññā tidasacarā uḷārā;
Naccanti gāyanti pamodayanti.

1062. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

1063. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1064. “Phaladāyī phalaṃ vipulaṃ labhati, dadamujugatesu pasannamānaso;
So hi pamodati saggagato tidive, anubhoti ca puññaphalaṃ vipulaṃ.

1065. “Tavevāhaṃ mahāmuni, adāsim̐ caturo phale.

1066. “Tasmā hi phalaṃ alameva dātuṃ, niccaṃ manussena sukhathhikena;
Dibbāni vā patthayatā sukhāni, manussasobhaggatamicchatā vā.

1067. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti. - sopissa byākāsi;

1061. Tattha aṭṭhaṭṭhakāti ekekasmim̐ kūṭāgāre aṭṭhaṭṭhakā catusaṭṭhiparimāṇā.
Sādhurūpāti rūpasampattiyaṃ ca sīlācārasampattiyaṃ ca sikkhāsampattiyaṃ ca
sundarasabhāvā. Dibbā ca kaññāti devaccharāyo. Tidasacarāti tidasesu sukhācārā
sukhavihāriniyo. Uḷārāti uḷāravibhavā.

1064. Phaladāyīti attanā ambaphalassa dinnattā attānaṃ sandhāya vadati. Phalanti puññaphalaṃ. Vipulanti mahantaṃ labhati manussaloke patiṭṭhitoti adhippāyo. Dadanti dadanto dānāhetu. Ujugatesūti ujupaṭipannesu. Saggagatoti uppajjanavasena saggam gato, tatthāpi tidive tāvatimsabhavane anubhoti ca puññaphalaṃ vipulaṃ yathāhaṃ, evaṃ aññopīti attho.

1066. Tasmāti yasmā catunnaṃ phalānaṃ dānamattena īdisī sampatti adhigatā, tasmā. Alameva yuttameva. Niccanti sabbakālaṃ. Dibbānīti devalokapariyāpannāni. Manussasobhaggatanti manussesu subhagabhāvaṃ. Sesam vuttanayameva.

Phaladāyakavimānavañṇanā niṭṭhitā.

4. Paṭhamaupassayadāyakavimānavañṇanā

1069-1073. Cando yathā vigatavalāhake nabheti upassayadāyakavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena aññataro bhikkhu gāmakāvāse vassaṃ vasitvā vutthavasso pavāretvā bhagavantaṃ vanditum rājagahaṃ gacchanto antarāmagge sāyaṃ aññataraṃ gāmaṃ pavisitvā vasanaṭṭhānaṃ pariyesanto aññataraṃ upāsakaṃ disvā pucchi - “upāsaka, imasmiṃ gāme atthi kiñci pabbajitānaṃ vasanayoggaṭṭhāna”nti. Upāsako pasannacitto gehaṃ gantvā bhariyāya saddhiṃ mantetvā therassa vasanayoggaṃ ṭhānaṃ paricchinditvā tattha āsanaṃ paññāpetvā pādodakaṃ pādapiṭhaṃ upaṭṭhapetvā theram pavesetvā tasmim pāde dhovante padīpaṃ ujjaletvā mañce paccattharaṇāni paññāpetvā adāsi. Svātanāya ca nimantetvā therassa dutiyadivase bhojetvā pānakatthāya guḷapiṇḍaṃ datvā theram gacchantam anugantvā nivatti. So aparena samayena saha bhariyāya kālaṃ katvā tāvatimsabhavane dvādasayojanike kanakavimāne nibbatti. Taṃ āyasmā mahāmoggallāno dvīhi gāthāhi paṭipucchi -

1069. “Cando yathā vigatavalāhake nabhe, obhāsayaṃ gacchati antalikkhe;
Tathūpamaṃ tuyhamidaṃ vimānaṃ, obhāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe.

1070. “Deviddhipattosi mahānubhāvo, manussabhūto kimakāsi puññaṃ;
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

So devaputto imāhi gāthāhi byākāsi -

1071. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1072. “Ahañca bhariyā ca manussaloke, upassayaṃ arahato adamha;
Annañca pānañca pasannacittā, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adamha.

1073. “Tena metādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.
Tattha gāthāsu yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttanayameva;

Paṭhamaupassayadāyakavimānavañṇanā niṭṭhitā.

5. Dutyaupassayadāyakavimānavañṇanā

1075-1079. Sūriyo yathā vigatavalāhake nabheti dutyaupassayadāyakavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena sambahulā bhikkhū gāmakāvāse vassaṃ vasitvā bhagavantaṃ dassanāya rājagahaṃ uddissa

gacchantā sāyaṃ aññataraṃ gāmaṃ sampāpuṇiṃsu. Sesāṃ
anantaravimānasadisameva.

1075. “Sūriyo yathā vigatavalāhake nabhe...pe...

1079. “Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.
Tattha gāthāsupi apubbaṃ natthi;

Dutiyaupassayadāyakavimānavañṇanā niṭṭhitā.

6. Bhikkhādāyakavimānavañṇanā

1081-1085. Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānanti bhikkhādāyakavimānaṃ. Tassa kā
uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veļuvane. Tena samayena aññataro bhikkhu
addhānamaggapaṭipanno aññataraṃ gāmaṃ piṇḍāya pavittṭho ekassa gharaddhāre
aṭṭhāsi. Tattha aññataro puriso dhotahatthapādo “bhuñjissāmī”ti nisinno bhojanaṃ
upanetvā pātiyā pakkhitte taṃ bhikkhuṃ disvā pātiyā bhattaṃ tassa bhikkhuno patte
ākiranto tena “ekadesameva dehī”ti vuttopi sabbameva ākiri. So bhikkhu
anumodanaṃ vatvā pakkāmi. So puriso “chātajjhattassa bhikkhuno mayā abhuñjitvā
bhattaṃ dinna”nti anussaranto ulāraṃ pītisomanassaṃ paṭilabhi. So aparabhāge
kālaṃ katvā tāvatimṣesu dvādasayojanike kanakavimāne nibbatti. Taṃ āyasmā
mahāmoggallānatthero devacārikaṃ caranto mahatiyā deviddhiyā virocamaṇaṃ
disvā imāhi gāthāhi paṭipucchi -

1081. “Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasā yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā ulārā, veļuriyathambhā rucakatthata subhā.

1082. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

Sopi tassa imāhi gāthāhi byākāsi -

1083. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1084. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, disvāna bhikkhuṃ tasitaṃ kilantaṃ;
Ekāhaṃ bhikkhaṃ paṭipādayissaṃ, samaṅgi bhattena tadā akāsiṃ.

1085. “Tena metādiso vaṇṇo...pe... vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

1084. Tattha ekāhaṃ bhikkhanti ekaṃ ahaṃ bhikkhāmattaṃ, ekaṃ
bhattavaḍḍhitakanti attho. Paṭipādayissanti paṭipādesiṃ adāsiṃ. Samaṅgi bhattenāti
bhattena samaṅgibhūtaṃ, laddhabhikkhanti attho. Evaṃ mahāthero tena
devaputtena attano sucaritakamme pakāsite saparivārassa tassa dhammaṃ desetvā
manussalokamāgato, taṃ pavattiṃ sammāsambuddhassa kathesi. Satthā taṃ
aṭṭhuppattiṃ katvā sampattamahājanassa dhammaṃ desesi. Sā desanā
mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Bhikkhādāyakavimānavañṇanā niṭṭhitā.

7. Yavapālakavimānavañṇanā

1087-1092. Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānanti yavapālakavimānaṃ. Tassa kā
uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veļuvane. Tena samayena rājagahe aññataro

duggatadārako yavakhettaṃ rakkhati. So ekadivasam pātarāsattāya kummāsam labhivā “khettaṃ gantvā bhuñjissāmi”ti taṃ kummāsam gahetvā yavakhettaṃ gantvā rukkhamūle nisīdi. Tasmaṃ khaṇe aññataro khīṇāsavatto maggappaṭipanno upakaṭṭhe kāle taṃ ṭhānaṃ patvā yavapālakena nisinnaṃ rukkhamūlaṃ upasaṅkami. Yavapālako velaṃ oloketvā “kacci, bhante, āhāro laddho”ti āha. Thero tuṇhī ahosi. So aladdhabhāvaṃ ñatvā “bhante, upakaṭṭhā velā, piṇḍāya caritvā bhuñjitum na sakkā, mayhaṃ anukampāya imaṃ kummāsam paribhuñjathā”ti vatvā therassa taṃ kummāsam adāsi. Thero taṃ anukampanto tassa passantasseva taṃ paribhuñjitvā anumodanaṃ vatvā pakkāmi. Sopi dārako “suddinnaṃ vata mayā īdisassa kummāsadānaṃ dadantenā”ti cittaṃ pasādetvā aparabhāge kālaṃ katvā tāvatimsabhavane vuttanayeneva vimāne nibbatti. Taṃ āyasmā mahāmoggallānatthero imāhi gāthāhi paṭipucchi -

1087. “Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānaṃ...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

Sopi tassa imāhi gāthāhi byākāsi -

1089. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1090. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, ahosiṃ yavapālako;
Addasaṃ virajaṃ bhikkhuṃ, vippasannamanāvilaṃ.

1091. “Tassa adāsahaṃ bhāgaṃ, pasanno sehi pāṇibhi;
Kummāsapiṇḍaṃ datvāna, modāmi nandane vane.

1092. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

Tattha gāthāsupi apubbaṃ natthi.

Yavapālakavimānavañṇanā niṭṭhitā.

8. Paṭhamakuṇḍalīvimānavañṇanā

1094-1099. Alaṅkato malyadharo suvatthoti kuṇḍalīvimānaṃ. Tassa kā upatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena dve aggasāvakā saparivārā kāsīsu cārikaṃ carantā sūriyatthaṅgamanavelāyaṃ aññataraṃ vihāraṃ pāpuṇṇimsu. Taṃ pavattiṃ sutvā tassa vihārassa gocaragāme aññataro upāsako there upasaṅkamitvā vanditvā pādadhovanaṃ pādabbhañjanatelaṃ mañcapīṭhaṃ paccattharaṇaṃ padīpiyañca upanetvā svātanāya ca nimantetvā dutiyadivase mahādānaṃ pavattesi, therā tassa anumodanaṃ vatvā pakkamiṃsu. So aparena samayena kālaṃ katvā tāvatimsesu dvādasayojanike kanakavimāne nibbatti. Taṃ āyasmā mahāmoggallānatthero imāhi gāthāhi paṭipucchi -

1094. “Alaṅkato malyadharo suvattho, sukuṇḍalī kappitakesamassu;
Āmuttahaṭṭhābharaṇo yasassī, dibbe vimānamhi yathāpi candimā.

1095. “Dibbā ca vīṇā pavadanti vaggum, aṭṭhaṭṭhakā sikkhitā sādhurūpā;
Dibbā ca kaññā tidasacarā ulārā, naccanti gāyanti pamodayanti.

1096. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...

Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.

Sopi tassa imāhi gāthāhi byākāsi -

1097. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1098. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, disvāna samaṇe sīlavante;
Sampannavijjācaraṇe yasassī, bahussute taṇhakkhayūpapanne;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

1099. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsatī”ti.

1094. Tattha sukuṇḍalīti sundarehi kuṇḍalehi alaṅkatakaṇṇo. “Sakuṇḍalī”tipi pāṭho,
sadisaṃ kuṇḍalaṃ sakuṇḍalaṃ, taṃ assa atthīti sakuṇḍalī, yuttakuṇḍalī
aññaṃaññañca tuyhañca anucchavikakuṇḍalīti attho. Kappitakesamassūti
sammākappitakesamassu. Āmuttahaṭṭhābharaṇoti
paṭimukkaṅguliyaḍiḥatthābharaṇo.

1098. Taṇhakkhayūpapaṇneti taṇhakkhayaṃ arahattaṃ, nibbānameva vā upagate,
adhigatavanteti attho. Sesaṃ vuttanayameva.

Paṭhamakuṇḍalīvimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutiyakuṇḍalīvimānavaṇṇanā

1101-1106. Alaṅkato malyadharo suvatthoti dutiyakuṇḍalīvimānaṃ. Tassa kā
uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena dve aggasāvaka
kāsisu janapadacārikaṃ carantātiādi sabbaṃ anantarasadisameva.

1101. “Alaṅkato malyadharo suvattho, sukuṇḍalī kappitakesamassu;
Āmuttahaṭṭhābharaṇo yasassī, dibbe vimānamhi yathāpi candimā.

1102. “Dibbā ca vīṇā pavadanti vaggum;
Aṭṭhaṭṭhakā sikkhitā sādhurūpā;
Dibbā ca kañña tidasacarā uḷārā, naccanti gāyanti pamodayanti.

1103. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti. - pucchi;

1104. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1105. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, disvāna samaṇe sādhurūpe;
Sampannavijjācaraṇe yasassī, bahussute sīlavante pasanne;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

1106. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsatī”ti.

Gāthāsupi apubbaṃ natthi.

Dutiyakuṇḍalīvimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pāyāsivimānavañṇanā

1108-1112. Yā devarājassa sabhā sudhammāti uttaravimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavati parinibbute dhātuvibhāge ca kate tattha tattha thūpesu patitthāpiyamānesu dhammavinayaṃ saṅgāyituṃ uccinitvā gahitesu mahākassapappamukhesu mahātheresu yāva vassūpagamanā aññesu ca thesesu attano attano parisāya saddhiṃ tattha tattha vasantesu āyasmā kumārakassapo pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ setabyanagaraṃ gantvā siṃsapāvane vasi. Atha pāyāsi rājāñño therassa tattha vasanabhāvaṃ sutvā mahatā janakāyena parivuto taṃ upasaṅkamitvā paṭisanthāraṃ katvā nisinno attano diṭṭhigataṃ pavedesi. Atha naṃ thero candimasūriyūdāharaṇādīhi paralokassa atthibhāvaṃ pakāsento anekavihitahetūpamālaṅkataṃ diṭṭhigaṇṭhiviniveṭhanaṃ nānāyavicittaṃ pāyāsisuttaṃ desetvā taṃ diṭṭhisampadāyaṃ patitthāpesi.

So visuddhadiṭṭhiko hutvā samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikādīnaṃ dānaṃ dento anuḷārajjhāsayatāya lūkhaṃ adāsi ghāsacchādanamattaṃ kaṇḍajakaṃ bilaṅgadutiyaṃ sāṇāni ca vatthāni. Evaṃ pana asakkaccadānaṃ datvā kāyassa bhedaṃ hīnakāyaṃ upapajji cātumahārājikānaṃ saḥabyataṃ. Tassa pana kiccākiccesu yuttappayutto uttaro nāma māṇavo ahosi dāne byāvaṭo. So sakkaccadānaṃ datvā tāvatimsakāyaṃ upapanno, tassa dvādasayojanikaṃ vimānaṃ nibbatti. So kataññutaṃ vibhāvento saha vimānena kumārakassapattheraṃ upasaṅkamitvā vimānato oruyha pañcapatitthitena vanditvā añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Taṃ thero -

1108. “Yā devarājassa sabhā sudhammā, yatthacchati devasaṅgho samaggo;
Tathūpamaṃ tuyhamidaṃ vimānaṃ, obhāsayāṃ tiṭṭhati antalikkhe.

1109. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti. - gāthāhi paṭipucchi;

1110. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1111. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, rañño pāyāsissa ahosiṃ māṇavo;
Laddhā dhanaṃ saṃvibhāgaṃ akāsiṃ, piyā ca me sīlavanto ahesuṃ;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

1112. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsatī”ti. -

So devaputto tassa imāhi gāthāhi byākāsi.

1108. Tattha devarājassāti sakkassa. Sabhā sudhammāti evaṃnāmakaṃ santhāgāraṃ. Yatthāti yassaṃ sabhāyaṃ. Acchatīti nisīdati. Devasaṅghoti tāvatimsadevakāyo. Samaggoti sahito sannipatito.

1111. Pāyāsissa ahosiṃ māṇavoti pāyāsirājāññassa kiccākiccakaro daharatāya māṇavo, nāmena pana uttaro nāma ahosiṃ. Saṃvibhāgaṃ akāsinti ahameva abhuñjitvā yathāladdhaṃ dhanaṃ dānamukhe pariccajanavasena saṃvibhajanāṃ akāsiṃ. Annañca pānañca pariccajantoti vacanaseso. Atha vā dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ. Kathaṃ? Sakkaccaṃ. Kīdisaṃ? Annañca pānañcāti yojetabbaṃ.

pāyāsivimānavañṇanā niṭṭhitā.

Atthavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Sunikkhittavimānavaggo

1. Cittalatāvimānavāṇṇanā

1114-1118. Yathā vanaṃ cittalataṃ pabhāsatīti cittalatāvimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena sāvatthiyaṃ aññataro upāsako daliddo appabhogo paresaṃ kammaṃ katvā jīvati. So saddho pasanno jiṇṇe vuḍḍhe mātāpitāro posento “itthiyo nāma patikule t̥hitā issariyaṃ karonti, sassusasurānaṃ manāpacāriniyo dullabhā”ti mātāpitūnaṃ cittadukkhaṃ pariharanto dārapariggahaṃ akatvā sayameva ne upaṭṭhahati, sīlāni rakkhati, uposathaṃ upavasati, yathāvibhavaṃ dānāni deti. So aparabhāge kālaṃ katvā tāvatim̐sesu dvādasayojanike vimāne nibbatti. Taṃ āyasmā mahāmoggallāno heṭṭhā vuttanayena gantvā katakammaṃ imāhi gāthāhi paṭipucchi -

1114. “Yathā vanaṃ cittalataṃ pabhāsatī, uyyānasetṭhaṃ tidasānamuttamaṃ;
Tathūpamaṃ tuyhamidaṃ vimānaṃ, obhāsayāṃ tiṭṭhati antalikkhe.

1115. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.

1116. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1117. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, daliddo atāṇo kapaṇo kammakaro ahosiṃ;
Jiṇṇe ca mātāpitāro abhāriṃ, piyā ca me sīlavanto ahesuṃ;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

1118. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsatī”ti. -

Sopi tassa byākāsi. Sesaṃ vuttanayameva.

Cittalatāvimānavāṇṇanā niṭṭhitā.

2. Nandanavimānavāṇṇanā

1120-1124. Yathā vanaṃ nandanaṃ pabhāsatīti nandanavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena sāvatthiyaṃ aññataro upāsakotiādi sabbaṃ anantaravimānasadisāṃ. Ayaṃ pana dārapariggahaṃ katvā mātāpitāro posesīti ayameva viseso.

1120. Yathā vanaṃ nandanaṃ pabhāsatī, uyyānasetṭhaṃ tidasānamuttamaṃ;
Tathūpamaṃ tuyhamidaṃ vimānaṃ, obhāsayāṃ tiṭṭhati antalikkhe.

1121. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatīti.

1122. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1123. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, daliddo atāṇo kapaṇo kammakaro ahosiṃ;

Jiṇṇe ca mātāpitāro abhāriṃ, piyā ca me sīlavanto ahesuṃ;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

1124. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti. -

Gāthāhi byākāsi. Tattha gāthāsupi apubbaṃ natthi.

Nandanavimānavāṇaṇā niṭṭhitā.

3. Maṇithūṇavimānavāṇaṇā

1126-1132. Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānanti maṇithūṇavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena sambahulā therā bhikkhū araṇṇāyatane viharanti. Tesam gāmaṃ piṇḍāya gamanamagge eko upāsako visamaṃ samaṃ karoti, kaṇṭake nīharati, gacchagumbe apaneti, udakakāle mātikāsu setuṃ bandhati, vivanaṭṭhānesu chāyārukkhe ropeti, jalāsāyesu mattikaṃ uddharitvā te puthulagambhīre karoti, titthe sampādeti, yathāvibhavaṃ dānaṃ deti, sīlaṃ rakkhati. So aparabhāge kālaṃ katvā tāvatimsesu dvādasayojanike kanakavimāne nibbatti. Taṃ āyasmā mahāmoggallānatthero upasaṅkamitvā imāhi gāthāhi paṭipucchi -

1126. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasā yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā ulārā, veḷuriyathambhā rucakatthatā subhā.

1127. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vagguṃ;
Dibbā rasā kāmāguṇettha pañca, nāriyo ca naccanti suvaṇṇacchannā.

1128. “Kena tetādiso vaṇṇo...pe...vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

Sopi tassa gāthāhi byākāsi -

1130. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1131. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, vivane pathe saṅkamaṃ akāsiṃ;
Ārāmarukkhāni ca ropayissaṃ, piyā ca me sīlavanto ahesuṃ;
Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ.

1132. “Tena metādiso vaṇṇo...pe...vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

1131. Tattha vivaneti araṇṇe. Ārāmarukkhāni cā ārāmabhūte rukkhe, ārāmaṃ katvā tattha rukkhe ropesinti attho. Sesam sabbam vuttanayameva.

Maṇithūṇavimānavāṇaṇā niṭṭhitā.

4. Suvaṇṇavimānavāṇaṇā

1134-1145. Sovāṇṇamaye pabbatasminti suvaṇṇavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā andhakavinde viharati. Tena samayena aññataro upāsako saddho pasanno vibhavasampanno tassa gāmassa avidūre aññatarasmiṃ muṇḍakapabbate sabbākārasampannaṃ bhagavato vasaṇānucchavikaṃ gandhakuṭiṃ karetvā tattha bhagavantaṃ vasāpento sakkaccaṃ upaṭṭhahi, sayañca niccasīle patiṭṭhito suvisuddhasīlasamvaro hutvā kālaṃ katvā tāvatimsabhavane nibbatti. Tassa kammānubhāvasaṃsūcakaṃ nānāratanaṃsijālasamujjalaṃ

vicittavedikāparikkhitaṃ vividhavipulālaṅkāropasobhitaṃ
suvibhattabhittitthambhasopānaṃ āramaramaṇīyakaṃ kañcanapabbatamuddhani
vimānaṃ uppajji. Taṃ āyasmā mahāmoggallāno devacārikaṃ caranto disvā imāhi
gāthāhi paṭipucchi -

1134. “Sovaṇṇamaye pabbatasmiṃ, vimānaṃ sabbatopabhaṃ;
Hemajālapaṭicchannaṃ, kiṅkiṇijālakappitaṃ.

1135. “Aṭṭhaṃsā sukatā thambhā, sabbe veḷuriyāmayā;
Ekamekāya aṃsiyā, ratanā satta nimmitā.

1136. “Veḷūriyasuvaṇṇassa, phalikā rūpiyassa ca;
Masāragallamuttāhi, lohitaṅgamaṇīhi ca.

1137. “Citrā manoramā bhūmi, na tatthuddhaṃsatī rajo;
Gopānasīgaṇā pītā, kūṭaṃ dārenti nimmitā.

1138. “Sopānāni ca cattāri, nimmitā caturo disā;
Nānāratanaḡabbhehi, ādiccova virocati.

1139. “Vediyā catasso tattha, vibhattā bhāḡaso mitā;
Daddallamānā ābhanti, samantā caturo disā.

1140. “Tasmiṃ vimāne pavare, devaputto mahappabho;
Atirocasi vaṇṇena, udayantova bhāṇumā.

1141. “Dānassa te idaṃ phalaṃ, atho sīlassa vā pana;
Atha añjalikammaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti.

Sopissa imāhi gāthāhi byākāsi -

1142. “So devaputto attamano...pe... yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1143. “Ahaṃ andhakavindasmiṃ, buddhassādiccabandhuno;
Vihāraṃ satthu kāresiṃ, pasanno sehi pāṇibhi.

1144. “Tattha gandhañca mālāñca, paccayañca vilepanaṃ;
Vihāraṃ satthu adāsiṃ, vipprasannaṃ cetasa;
Tena mayhaṃ idaṃ laddhaṃ, vasaṃ vattemi nandane.

1145. “Nandane ca vane ramme, nānādiḡagaṇāyute;
Ramāmi naccagītehi, accharāhi purakkhato”ti.

1134. Tattha sabbatopabhanti sabbabhāḡehi pabhāsantaṃ pabhāmuñcanaṃ.
Kiṅkiṇijālakappitanti kappitakiṅkiṇikajālaṃ.

1135. Sabbe veḷuriyāmayāti sabbe thambhā veḷuriyamaṇimayā. Tattha pana
ekamekāya aṃsiyāti aṭṭhaṃsesu thambhesu ekamekasmiṃ aṃsabhāḡe. Ratanā satta
nimmitāti sattaratanakammanimmitā, ekeko aṃso sattaratanamayoti attho.

1136. “Veḷūriyasuvaṇṇassā”tiādinā nānāratanaṇi dasseti. Tattha veḷūriyasuvaṇṇassāti veḷuriyena ca suvaṇṇena ca nimmitā, citrāti vā yojanā. Karaṇatthe hi idaṃ sāmivacanaṃ. Phalikā rūpiyassa cāti etthāpi eseṇa nayo. Masāragallamuttāhīti kabaramaṇīhi. Lohitaṅgamaṇīhi cāti rattamaṇīhi.

1137. Na tatthuddhaṃsatī rajoti maṇimayabhūmikattā na tasmīṃ vimāṇe rajo uggacchati. Gopānasīgaṇāti gopānasīsamūhā. Pītāti pītavaṇṇā, suvaṇṇamayā ceṇa phussarāgādimaṇimayā cāti attho. Kūṭaṃ dhārentīti sattaratanamayamaṃ kaṇṇikaṃ dhārenti.

1138-1139. Nānāratanaḡabbhehīti nānāratanamayeḡi ovarakeḡi. Vedyāti vedikā. Catassoti catūsu disāsu catasso. Tenāḡa “samantā caturo disā”ti.

1140. Mahappabhoti mahājutiko. Udayantoti uggacchanto. Bhāṇumāti ādicco.

1143. Seḡi pāṇibhīti kāyasāraṃ puṇṇaṃ pasavanto attano pāṇīhi taṃ taṃ kiccaṃ karonto viḡaraṃ satthu kāresinti yojanā. Atha vā seḡi pāṇibhīti tattha andhakavindasmaṃ ḡandhaṇca mālaṇca paccayaṇca vilepanaṇca pūjāvasena. Yathā kathaṃ? Viḡaraṇca vipasannena cetasaṃ satthuno adāsīṃ pūjesīṃ niyyādesīṃ cāti evamettha yojanā veditabbā.

1144. Tenāti tena yathāvuttena puṇṇakammena kāraṇabhūtena. Mayhanti mayā. Idanti idaṃ puṇṇaphalaṃ, idaṃ vā dibbaṃ ādhīpateyyaṃ. Tenāḡa “vasaṃ vattemī”ti.

1145. Nandaneti nandiyā dibbasamiddhiyā uppajjanaṭṭhāṇe imasmaṃ devaloke, tatthāpi visesato nandane vane ramme, evaṃ ramaṇīye imasmaṃ nandane vane ramāmīti yojanā. Sesaṃ vuttanayameva.

Evaṃ devatāya attano puṇṇakamme āvikate thero saparivārassa tassa devaputtassa dhammaṃ desetvā bhagavato tamatthaṃ nivedesi. Bhagavā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattaparīsāya dhammaṃ desesi. Sā desanā mahājanassa sātthikā aḡosīti.

Suvaṇṇavimāṇavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ambavimāṇavaṇṇanā

1146-1158. Uccamidaṃ maṇithūṇanti ambavimāṇaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagaḡe viharati veḷuvane. Tena samayena rājagaḡe añṇataro duggatapurisō paresaṃ bhattavetanabhato hutvā ambavanaṃ rakkhati. So ekadivasamaṃ āyasmantaṃ sārīputtaṃ ḡimhasamaye sūriyātapasantaṭṭe uṇḡavālikānippīḡite vipphandaṃāmarīcijālavitṭhate bhūmippadese tassa ambārāmassa avidūrena maggena sedāgatena gattena ḡacchantaṃ disvā saṇṇjātagāravabahuṃāno upasaṅkamtivā evamaḡa “mahā ayaṃ, bhante, ḡhammapariḡāḡo, ativiya parissantarūpo viya dissati, sādhu, bhante, ayyo imaṃ ambārāmaṃ pavisitvā muhuttaṃ vissamitvā addhānaparissamaṃ paṭivinodetvā ḡacchatha anukampaṃ upādāyā”ti. Thero visesato tassa cittappasādaṃ paribrūhetukāmo taṃ ārāmaṃ pavisitvā añṇatarassa ambarukkhasa mūle nisīdi.

Puna so puriso āḡa “sace, bhante, nhāyitukāmattha, aḡaṃ ito kūpato udakaṃ uddharitvā tumḡe nhāpessāmi, pāṇiyaṇca dassāmī”ti. Theropi adhivāsesi tuṇḡhībāḡena. So kūpato udakaṃ uddharitvā parissāvetvā theramaṃ nhāpesi, nhāpetvā ca hatthapāde dhovitvā nisinnassa pāṇiyaṃ upanesi. Thero pāṇiyaṃ pivitvā

paṭippassaddhadaratho tassa purisassa udakadāne ceva nhāpane ca anumodanaṃ
vatvā pakkāmi. Atha so puriso “ghammābhitattassa vata therassa ghammapariḷāhaṃ
paṭippassambhesiṃ, bahuṃ vata mayā puññaṃ pasuta”nti uḷārapītisomanassaṃ
paṭisaṃvedesi. So aparabhāge kālaṃ katvā tāvatimsesu uppajji. Taṃ āyasmā
mahāmoggallāno upasaṅkamitvā imāhi gāthāhi katapuññaṃ pucchi.

1146. “Uccamidaṃ maṇithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasa yojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā uḷārā, veḷuriyathambhā rucakatthatā subhā.

1147. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vagguṃ;
Dibbā rasā kāmaguṇettha pañca, nāriyo ca naccanti suvaṇṇachannā.

1148. “Kena tetādiso vaṇṇo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.

1150. “So devaputto attamano...pe...
Yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1151. “Gimhānaṃ pacchime māse, patapante divaṅkare;
Paresaṃ bhatako poso, ambārāmamasiñcati.

1152. “Atha tenāgamā bhikkhu, sārīputtoti vissuto;
Kilantarūpo kāyena, akilantova cetasa.

1153. “Tañca disvāna āyantaṃ, avocaṃ ambasiñcako;
Sādhū taṃ bhante nhāpeyyaṃ, yaṃ mamassa sukhāvahaṃ.

1154. “Tassa me anukampāya, nikkhipi pattacīvaraṃ;
Nisīdi rukkhamaḷasmiṃ, chāyāya ekacīvaro.

1155. “Tañca acchena vārinā, pasannamānaso naro;
Nhāpayī rukkhamaḷasmiṃ, chāyāya ekacīvaraṃ.

1156. “Ambo ca sitto samaṇo ca nhāpito,
Mayā ca puññaṃ pasutaṃ anappakaṃ;
Iti so pītiyā kāyaṃ, sabbāṃ pharati attano.

1157. “Tadeva ettaṃ kammaṃ, akāsiṃ tāya jātiyā;
Pahāya mānusaṃ dehaṃ, upapannomhi nandanaṃ.

1158. “Nandane ca vane ramme, nānādi jagaṇāyute;
Ramāmi naccagītehi, accharāhi purakkhato”ti. -

Sopi tassa imāhi gāthāhi byākāsi.

1151. Tattha gimhānaṃ pacchime māseti āsāḷhimāse. Patapanteti ativiya dippante,
sabbaso uṇhaṃ vissajjenteti attho. Divaṅkareti divākare, ayameva vā pāṭho.
Asiñcatīti siñcati, -kāro nipātamattaṃ, siñcati ambarukkhamaḷesu dhuvāṃ jalasekaṃ
karotīti attho. “Asiñcathā”ti ca pāṭho, siñcitthāti attho. “Asiñcaha”nti ca paṭhanti,
paresaṃ bhatako poso hutvā tadā ambārāmaṃ asiñciṃ ahanti attho.

1152. Tenāti yena disābhāgena so ambārāmo, tena agamā agaṇchi. Akilantova

cetasāti cetodukkhassa maggeneva pahīnattā cetasā akilantopi samāno kilanturūpo kāyena tena maggena agamāti yojanā.

1153-1154. Avocaṃ ahaṃ tadā ambasiñcako hutvāti yojanā. Ekacīvaroti nhāyitukāmoti adhippāyo.

1156. Itīti evaṃ “ambo ca sitto, samaṇo ca nhāpito, mayā ca puññaṃ pasutaṃ anappakaṃ, ekeneva payogena tividhopi attho sādhitō”ti iminākārena pavattāya pītiyā so puriso attano sabbaṃ kāyaṃ pharati, nīrantaraṃ phuṭaṃ karotīti yojanā. Atītatthe cetaṃ vattamānavacanaṃ, pharīti attho.

1157. Tadeva ettakaṃ kammanti taṃ ettakaṃ evaṃ pānīyadānamattakaṃ kammaṃ akāsiṃ, tāya tassaṃ jātiyaṃ aññaṃ nānussarāmīti adhippāyo. Tesā vuttanayameva.

Ambavimānavañṇanā niṭṭhitā.

6. Gopālavimānavañṇanā

1159-1170. Disvāna devaṃ paṭipucchi bhikkhūti gopālavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā rājagahe viharati veḷuvane. Tena samayena rājagahavāsī aññataro gopālako pātaraśatthāya pilotikāya puṭabaddhaṃ kummāsaṃ gahetvā nagarato nikkhamitvā gāvīnaṃ caraṇaṭṭhānabhūtaṃ gocarabhūmiṃ sampāpuṇi. Taṃ āyasmā mahāmoggallāno “ayaṃ idāneva kālaṃ karissati, mayhañca kummāsaṃ datvā tāvatimśesu uppajjissatī”ti ca ñatvā tassa samīpaṃ agamāsi. So velaṃ oloketvā therassa kummāsaṃ dātukāmo ahosi. Tena ca samayena gāvīyo māsakkhettaṃ pavisanti. Atha so gopālo cintesi “kiṃ nu kho therassa kummāsaṃ dadeyyaṃ, udāhu gāvīyo māsakkhettaṃ nīhareyya”nti. Athassa etadahosi “māsasāmikā maṃ yaṃ icchanti, taṃ karontu, there pana gate kummāsadānantarāyo me siyā, handāhaṃ paṭhamaṃ ayyassa kummāsaṃ dassāmī”ti taṃ therassa upanesi. Paṭiggahesi thero anukampaṃ upādāya.

Atha naṃ gāvīyo nivattetuṃ parissayaṃ anoloketvā vegena upadhāvantāṃ pādena phuṭṭho āsīvisso ḍaṃsi. Theropi taṃ anukampamāno taṃ kummāsaṃ paribhuñjitūṃ ārabhi. Gopālakopi gāvīyo nivattetvā āgato therāṃ kummāsaṃ paribhuñjantaṃ disvā pasannacitto ulāraṃ pītisomanassaṃ paṭisaṃvedento nisīdi. Tāvadevassa sakalasarīraṃ visaṃ ajjhotthari. Muhuttameva vege muddhapatte kālamakāsi, kālakato ca tāvatimśesu dvādasayojanike kanakavimāne nibbatti. Taṃ āyasmā mahāmoggallāno disvā imāhi gāthāhi paṭipucchi -

1159. “Disvāna devaṃ paṭipucchi bhikkhu, ucce vimānamhi ciraṭṭhitike;
Āmuttahaṭṭhābharaṇaṃ yasassiṃ, dibbe vimānamhi yathāpi candimā.

1160. “Alaṅkato malyadharo suvattho, sukuṇḍalī kappitakesamassu;
Āmuttahaṭṭhābharaṇo yasassī, dibbe vimānamhi yathāpi candimā.

1161. “Dibbā ca vīṇā pavadanti vagguṃ; Aṭṭhaṭṭhakā sikkhitā sādhurūpā;
Dibbā ca kañña tidasacarā ulārā, naccanti gāyanti pamodayanti.

1162. “Deviddhipattosi mahānubhāvo...pe...
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti.

Sopi tassa byākāsi -

1163. “So devaputto attamano...pe...yassa kammassidaṃ phalaṃ”.
1164. “Ahaṃ manussesu manussabhūto, saṅgama rakkhissaṃ paresaṃ dhenuyo;
Tato ca āgā samaṇo mamantike, gāvo ca māse agamaṃsu khādituṃ.
1165. “Dvayajja kiccaṃ ubhayañca kāriyaṃ, iccevaḥaṃ bhante tadā vicintayaṃ;
Tato ca saññaṃ paṭiladdha yoniso, ‘dadāmi bhante’ti khipiṃ anantakaṃ.
1166. “So māsakhettaṃ turito avāsariṃ, purā ayaṃ bhañjati yassidaṃ dhanam;
Tato ca kaṇho urago mahāviso, aḍaṃsi pāde turitassa me sato.
1167. “Svāhaṃ aṭṭomhi dukkhena pīlito, bhikkhu ca taṃ sāmaṃ muñcitvānantakaṃ;
Ahāsi kummāsaṃ mamānukampayā, tato cuto kālakatomi devatā.
1168. “Tadeva kammaṃ kusalaṃ kataṃ mayā, sukhañca kammaṃ anubhomi
attanā;
Tayā hi bhante anukampito bhusaṃ, kataññutāya abhivādayāmi taṃ.
1169. “Sadevake loke samārake ca, añño muni natthi tayānukampako;
Tayā hi bhante anukampito bhusaṃ, kataññutāya abhivādayāmi taṃ.
1170. “Imasmiṃ loke parasmīṃ vā pana, añño munī natthi tayānukampako;
Tayā hi bhante anukampito bhusaṃ, kataññutāya abhivādayāmi ta’nti.

Athāyasmā mahāmoggallāno attanā ca devatāya ca kathitaniyāmeneva taṃ
bhagavato ārocesi. Satthā tamatthaṃ paccaṇubhāsivā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā
sappattaparīsāya dhammaṃ desetum “disvāna devaṃ paṭipucchi
bhikkhū”tiādimāha.

1159. Tattha devanti gopāladevaputtaṃ. Bhikkhūti āyasmantaṃ mahāmoggallānaṃ
sandhāya satthā vadati. So hi sabbaso bhinnakilesatāya bhikkhu. Vimānassa
bahukālāvaṭṭhāyitāya kappatṭhitikatāya eva vā “ciraṭṭhitike”ti vuttaṃ,
“ciraṭṭhitika”ntipi keci paṭhanti. Tañhi “deva”nti iminā sambandhitabbaṃ. Sopi hi
satṭhisatasahassādhikā tisso vassakoṭiyo tattha avatṭhānato “ciraṭṭhitike”ti
vattabbaṃ labhati. Yathāpi candimāti yathā candimā devaputto
kantasītalamanoharakiraṇajālasamujjale attano dibbe vimānamhi virocati, evaṃ
virocamānanti vacanasesā.

1160. Alaṅkatotiādi tassa devaputtassa therena pucchitākāradassanaṃ, taṃ heṭṭhā
vuttatthameva.

1164. Saṅgammāti saṅgametvā, saṅgammāti vā saṅgahetvā. Hetvatthopi hi idha
antonīto, bahū ekato hutvāti attho. Āgāti āgañchi. Māseti māsasassāni.

1165. Dvayajjāti dvayaṃ ajja etarahi kiccaṃ kātābbaṃ. Ubhayañca kāriyanti
vuttassevatthassa pariyāyavacanaṃ. Saññaṃ dhammasaññaṃ. Tenāha “yoniso”ti
paṭiladdhāti paṭilabhitvā. Khipinti paniggāhāpanavasena hatthe khipiṃ. Anantakanti
nantakaṃ kummāsaṃ pakkhipitvā bandhitvā ṭhapitaṃ pilotikaṃ. A-kāro cettha
nipātamattaṃ.

1166. Soti so ahaṃ. Turitoti turito sambhamanto. Avāsarinti upagacchi, pāvisiṃ vā. Purā ayaṃ bhañjati yassidaṃ dhananti yassa khettsāmikassa idaṃ māsasassaṃ dhaṇaṃ, taṃ ayaṃ gogaṇo bhañjati purā tassa bhañjanato, āmaddanato puretaramevāti attho. Tatoti tattha. Turitassa me satoti sambhamantassa me samānassa, sahasā gamanena magge kaṇhasappaṃ anoloketvā gatassāti adhippāyo.

1167. Aṭṭomhi dukkhena pīlitoti tena āsīvisaḍaṃsanena aṭṭo aṭṭito upadduto maraṇadukkhena bādhito bhavāmi. Ahāsīti ajjhohari, paribhuñjīti attho. Tato cuto kālakatomhi devatāti tato manussattabhāvato cuto maraṇakālappattiyā, tattha vā āyusaṅkhārassa khepanasaṅkhātassa kālassa katattā kālakato, tadanantameva ca amhi devatā devattabhāvappattiyā devatā homīti attho.

1169. Tayāti tayā sadiso añño muni moneyyaguṇayutto isi natthi. Tayāti vā nissakke idaṃ karaṇavacanaṃ. Sesam vuttanayameva.

Gopālavimānavaṇṇanā nīṭṭhitā.

7. Kaṇḍakavimānavaṇṇanā

1171-1198. Puṇṇamāse yathā candoti kaṇḍakavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvattiyaṃ viharati jetavane. Tena ca samayena āyasmā mahāmoggallāno heṭṭhā vuttanayeneva devacārikaṃ caranto tāvatimsabhavanaṃ gato. Tasmim̐ khaṇe kaṇḍako devaputto sakabhavanato nikkhamitvā dibbayānaṃ abhiruhitvā mahantena parivārena mahatīyā deviddhiyā uyyānaṃ gacchanto āyasmantaṃ mahāmoggallānaṃ disvā sañjātagāravabahumāno sahasā yānato oruyha theram̐ upasaṅkamitvā pañcapatīṭṭhiteṇa vanditvā sirasmim̐ añjaliṃ paggayha aṭṭhāsī. Atha naṃ thero -

1171. “Puṇṇamāse yathā cando, nakkhattaparivārito;
Samantā anupariyāti, tārakādhipatī sasi.
1172. “Tathūpamaṃ idaṃ byamhaṃ, dibbaṃ devapuramhi ca;
Atirocati vaṇṇena, udayantova raṃsimā.
1173. “Veḷūriyasuvaṇṇassa, phalikā rūpiyassa ca;
Masāragallamuttāhi, lohitaṅgamaṇīhi ca.
1174. “Citrā manoramā bhūmi, veḷūriyassa santhatā;
Kūṭāgārā subhā rammā, pāsādo te sumāpito.
1175. “Rammā ca te pokkharāṇī, puthulomanisevitā;
Acchodakā vipprasannā, soṇṇavālukasanthatā.
1176. “Nānāpadumasañchannā, puṇḍarīkasamotatā;
Surabhiṃ sampavāyanti, manuññā mātuteritā.
1177. “Tassā te ubhato passe, vanagumbā sumāpitā;
Upetā puppharukkhehi, phalarukkhehi cūbhayaṃ.
1178. “Sovaṇṇapāde pallaṅke, muduke gonakatthate;
Nisinnaṃ devarājaṃva, upatīṭṭhanti accharā.

1179. “Sabbābharaṇasañchannā, nānāmālāvibhūsitā;
Ramenti taṃ mahiddhikaṃ, vasavattīva modasi.
1180. “Bherisaṅkhamudiṅgāhi, vīṇāhi paṇavehi ca;
Ramasi ratisampanno, naccagīte suvādite.
1181. “Dibbā te vividhā rūpā, dibbā saddā atho rasā;
Gandhā ca te adhippetā, phoṭṭhabbā ca manoramā.
1182. “Tasmiṃ vimāne pavare, devaputta mahappabho;
Atirocasi vaṇṇena, udayantova bhāṇumā.
1183. “Dānassa te idaṃ phalaṃ, atho sīlassa vā pana;
Atho añjalikammaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito”ti. -
- Adhigatasampattikittanamukhena katakammaṃ pucchi.
1184. “So devaputto attamano, moggallānena pucchito;
Pañhaṃ puṭṭho viyākāsi, yassa kammassidaṃ phalaṃ”.
1185. “Ahaṃ kapilavatthusmiṃ, sākiyānaṃ puruttame;
Suddhodanassa puttassa, kaṇḍako sahajo ahaṃ.
1186. “Yadā so aḍḍharattāyaṃ, bodhāya mabhinikkhami;
So maṃ mudūhi pāṇīhi, jālitambanakhehi ca.
1187. “Satthiṃ ākoṭayitvāna, vaha sammāti cabravi;
‘Ahaṃ lokaṃ tārayissaṃ, patto sambodhimuttamaṃ’.
1188. “Taṃ me giraṃ suṇantassa, hāso me vipulo ahu;
Udaggaḥitto sumano, abhisīsiṃ tadā ahaṃ.
1189. “Abhirūḷhañca maṃ ñatvā, sakyaputtaṃ mahāyasaṃ;
Udaggaḥitto mudito, vahissaṃ purisuttamaṃ.
1190. “Paresaṃ vijitaṃ gantvā, uggatasmīṃ divākare;
Mamaṃ channañca ohāya, anapekkho so apakkami.
1191. “Tassa tambanakhe pāde, jivhāya parilehisaṃ;
Gacchantañca mahāvīraṃ, rudamāno udikkhisaṃ.
1192. “Adassanenaṃ tassa, sakyaputtassa sirīmato;
Alatthaṃ garukābādhaṃ, khippaṃ me maraṇaṃ ahu.
1193. “Tasseva ānubhāvena, vimānaṃ āvasāmidam;
Sabbakāmaguṇopetaṃ, devo devapuramhiva.
1194. “Yañca me ahuvā hāso, saddaṃ sutvāna bodhiyā;
Teneva kusalamūlena, phusissaṃ āsavakkhayaṃ.
1195. “Sace hi bhante gaccheyyāsi, satthu buddhassa santike;

Mamāpi naṃ vacanena, sirasā vajjāsi vandanaṃ.

1196. “Ahampi daṭṭhuṃ gacchissaṃ, jinaṃ appaṭipuggalaṃ;
Dullabhaṃ dassanaṃ hoti, lokanāthāna tādina”nti. -

Sopi attanā katakammaṃ kathesi. Ayañhi anantare attabhāve amhākaṃ bodhisattena sahaajāto kaṇḍako assarājā ahosi. So abhinikkhamanasamaye abhiruḷho teneva rattāvasesena tīṇi rajjāni mahāpurisaṃ atikkamāpetvā anomānadītiraṃ sampāpesi. Atha so mahāsattena sūriye uggate ghaṭikāramahābrahmunaṃ upanītāni pattacīvarāni gahetvā pabbajitvā channena saddhiṃ kapilavatthuṃ uddissa vissajjito. Sinehabhārikena hadayena mahāpurisassa pāde attano jivhāya lehitvā pasādasommāni akkhāni ummīletvā yāva dassanapathā olokento dassanūpacāraṃ pana atikkante lokanāthe “evaṃvidhaṃ nāma lokagganāyakaṃ mahāpurisaṃ ahaṃ vahiṃ, saphalaṃ vata me sarīraṃ ahosī”ti pasannamānaso hutvā puna cirakālaṃ saṅgataṃ pemassa vasena viyogadukkhaṃ asahanto bhāvinīyā dibbasampattiyaṃ vasena dhammatāya codiyamāno kālaṃ katvā tāvatimsabhavane nibbatti. Taṃ sandhāya vuttaṃ “puṇṇamāse yathā cando...pe... ahaṃ kapilavatthusmi”ntiādi.

1171. Tattha puṇṇamāseti puṇṇamāsiyaṃ sukkapakkhe pannarasiyaṃ. Tārakādhipatīti tārakānaṃ adhipati. Sasīti sasalañchanavā. “Tārakādhipa dissatī”ti keci paṭhanti, tesāṃ tārakādhipātī avibhattikaniddeso, tārakānaṃ adhipo hutvā dissati anupariyāti cāti yojanā kātabbā.

1172. Dibbaṃ devapuramhi cāti devapurasmimpi dibbaṃ. Yathā manussānaṃ ṭhānato devapuraṃ uttamaṃ, evaṃ devapurato cāpi idaṃ tava vimānaṃ uttamanti dasseti. Tenāha “atirocati vaṇṇena, udayantova raṃsimā”ti, uggacchanto sūriyo viyāti attho.

1173. Veḷūriyasuvaṇṇassāti veḷuriyena suvaṇṇena ca idaṃ byamhaṃ nimmitanti vacanasesena yojanā. Phalikāti phalikamaṇinā.

1175. Pokkharaṇīti pokkharaṇiyo.

1177-1178. Tassāti tassā pokkharaṇiyā. Vanagumbāti uyyāne supupphagacche sandhāya vadati. Devarājaṃvāti sakkaṃ viya. Upaṭiṭṭhantīti upaṭṭhānaṃ karonti.

1179. Sabbābharaṇasañchannāti sabbehi itthālaṅkārehi paṭicchādītā, sabbaso vibhūsitasaṅgāhātīti attho. Vasavattivāti vasavattidevarājā viya.

1180. Bherisaṅkhamudiṅgāhīti liṅgavipallāsena vuttaṃ, bherīhi ca saṅkhehi ca mudiṅgehi cāti yojanā. Ratisampannoti dibbāya ratiyā samaṅgibhūto. Naccagīte suvādīteti nacce ca gīte ca sundare vādite ca, naccane ca gāyane ca sundare vādite ca hetubhūte. Nimittatthe hi etaṃ bhummaṃ, pavattiteti vā vacanaseso.

1181. Dibbā te vividhā rūpāti devalokapariyāpannā nānappakārā cakkhuviññeyyā rūpā tuyhaṃ adhippetā yathādhippetā manoramā vijjantīti kiriyāpadaṃ ānetvā yojetabbaṃ. Dibbā saddātiādīsopi eseṃ nayo.

1185. Kaṇḍako sahajo ahanti ettha ahanti nipātamattaṃ. “Ahū”ti keci paṭṭhanti, kaṇḍako nāma assarājā mahāsattena saha ekasmiṃyeva divase jātattā sahajo ahosinti attho.

1186. Aḍḍharattāyanti aḍḍharattiyaṃ, majjhimayāmasamayeti attho. Bodhāya mabhinikkhamīti ma-kāro padasandhikaro, abhisambodhiatthaṃ mahābhinikkhamanaṃ nikkhamīti attho. Mudūhi pāṇihīti muduhatthataṃ mahāpurisalakkhaṇaṃ vadati. Jālitambanakhehīti jālavantehi abhilohitanakhehi. Tena jālahatthataṃ mahāpurisalakkhaṇaṃ tambanakhatam anubyañjanañca dasseti.

1187. Satthi nāma jaṅghā, idha pana satthino āsannaṭṭhānabhūto ūruppadeso “satthī”ti vutto. Ākoṭayitvānāti appoṭhetvā. “Vaha sammā”ti cabravīti “samma kaṇḍaka, ajjekarattiṃ maṃ vaha, mayhaṃ opavuyhaṃ hohī”ti ca kathesi. Vahane pana payojanaṃ tadā mahāsattena dassitaṃ vadanto “ahaṃ lokaṃ tārayissaṃ, patto sambodhimuttama”nti āha. Tena “ahaṃ uttamaṃ anuttaraṃ sammāsambodhiṃ patto adhigato hutvā sadevakaṃ lokaṃ saṃsāramahoghato tārayissāmi, tasmā nayidaṃ gamanaṃ yaṃkiñcīti cinteyyāsī”ti gamane payojanassa anuttarabhāvaṃ dasseti.

1188-1189. Hāsoti tuṭṭhi. Vipuloti mahāulāro. Abhisīsinti āsisim icchim sampaṭicchim. Abhirūḷhañca maṃ ñatvā, sakyaputtaṃ mahāyasanti patthaṭavipulayasaṃ sakyarājaputtaṃ mahāsattaṃ maṃ abhiruyha nisinnaṃ jānitvā. Vahissanti nesim.

1190-1191. Paresanti pararājūnaṃ. Vijitanti desaṃ pararajjaṃ. Ohāyāti vissajjitvā. Apakkamīti apakkamituṃ ārabhi. “Paribbajī”ti ca paṭhanti. Parilehisanti parito lehiṃ. Udikkhisanti olokesim.

1192-1193. Garukābādanti garukaṃ bālhaṃ ābādhaṃ, maraṇantikaṃ dukkhanti attho. Tenāha “khippaṃ me maraṇaṃ ahū”ti. So hi anekāsu jātīsu mahāsattena daḷhabhattiko hutvā āgato, tasmā viyogadukkhaṃ sahituṃ nāsakki, “sammāsambodhiṃ adhigantuṃ nikkhanto”ti pana sutvā nirāmisam ulāraṃ pītīso manassañca uppajji, tena maraṇānantaraṃ tāvatimsesu nibbatti, ulārā cassa dibbasampattiyo pāturahesum. Tena vuttaṃ “tasseva ānubhāvenā”ti, ṭhānagatassa pasādamayapuññaṃ balena. Devo devapuramhivāti tāvatimsabhavane sakko devarājā viya.

1194. Yañca me ahuvā hāso, saddaṃ sutvāna bodhiyāti “patto sambodhimuttama”nti paṭhamataraṃ bodhisaddaṃ sutvā tadā mayhaṃ hāso ahu, yaṃ hāsassa bhavanaṃ sussaṇaṃ, teneva kusalamūlena teneva kusalabījēna phusissanti phusissāmi pāpuñissāmi.

1195. Evaṃ devaputto yathādhigatāya anāgatāya bhavasampattiyā kāraṇabhūtaṃ attano kusalakammaṃ kathento idāni attanā bhagavato santikaṃ gantukāmopi puretaraṃ therena satthu vandanaṃ pesento “sace”ti gāthamāha. Tattha sace gaccheyyāsīti yadi gamissasi. “Sace gacchasi”ti keci paṭhanti, so evattho. Mamāpi naṃ vacanenāti na kevalaṃ tava sabhāveneva, atha kho mamāpi vacanena bhagavantaṃ. Vajjāsīti vadeyyāsī, mamāpi sirasā vandananti yojanā.

1196. Yadi pi dāni vandanañca pesemi, pesetvā eva pana na tiṭṭhāmīti dassento āha “ahampi daṭṭhuṃ gacchissaṃ, jinaṃ appaṭipuggala”nti. Gamane pana daḷhataraṃ kāraṇaṃ dassetuṃ “dullabhaṃ dassanaṃ hoti, lokanāthāna tādina”nti āha.

1197. “So kataññū katavedī, satthāraṃ upasaṅkami;
Sutvā giraṃ cakkhumato, dhammacakkuṃ visodhayi.

1198. “Visodhetvā diṭṭhigataṃ, vicikicchaṃ vatāni ca;

Vanditvā satthuno pāde, tatthevantaradhāyathā”ti. -

Imā dve gāthā saṅgītikārehi ṭhapitā.

1197. Tattha sutvā giram cakkhumatoti pañcahi cakkhūhi cakkhumato sammāsambuddhassa vacanam sutvā. Dhammacakkhanti sotāpattimaggaṃ. Visodhayīti adhigacchi. Adhigamoyeva hi tassa visodhanam.

1198. Visodhetvā diṭṭhigatanti diṭṭhigataṃ samugghātetvā. Vicikiccham vatāni cāti soḷasavatthukaṃ aṭṭhavatthukañca vicikicchañca “sīlabbatehi suddhī”ti pavattanakasīlabbataparāmāse ca visodhayīti yojanā. Tattha hi saha pariyāyehi tathā pavattā parāmāsā “vatānī”ti vuttam. Sesam vuttanayameva.

Kaṇḍakavimānavanāṇā niṭṭhitā.

8. Anekavanṇavimānavanāṇā

1199-1206. Anekavanṇam darasokanāsananti anekavanṇavimānam. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyam viharati jetavane. Tena samayena āyasmā mahāmoggallāno heṭṭhā vuttanayena devacārikam caranto tāvatimsabhavanam agamāsi. Atha nam anekavanṇo devaputto disvā sañjātagāravabahumāno upasaṅkamitvā añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Thero -

1199. “Anekavanṇam darasokanāsanam, vimānamāruya anekacittam;
Parivārito accharāsaṅgaṇena, sunimmito bhūtapatīva modasi.

1200. “Samassamo natthi kuto panuttaro, yasena puññaṇa ca iddhiyā ca;
Sabbe ca devā tidasagaṇā samecca, tam tam namassanti sasiṃva devā;
Imā ca te accharāyo samantato, naccanti gāyanti pamodayanti.

1201. “Deviddhipattosi mahānubhāvo,
Manussabhūto kimakāsi puññaṇam;
Kenāsi evam jalitānubhāvo,
Vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsatī”ti. -

Adhigatasampattikittanamukhena katakammaṃ pucchi. Tam dassetum -

1202. “So devaputto attamano...pe...yassa kammassidaṃ phala”nti. -

Vuttam. Sopi -

1203. “Aham bhadante ahuvāsi pubbe, sumedhanāmassa jinassa sāvako;
Puthujjano ananubodhohamasmi, so satta vassāni paribbajissam.

1204. “Soham sumedhassa jinassa satthuno, parinibbutassoghatiṇṇassa tādino;
Ratanuccayaṃ hemajālena channaṃ, vanditvā thūpasmim manam pasādayim.

1205. “Na māsi dānam na ca matthi dātum, pare ca kho tattha samādapesim;
Pūjetha nam pūjanīyassa dhātum, evam kira saggamito gamissatha.

1206. “Tadeva kammaṃ kusalam kataṃ mayā,
Sukhañca dibbam anubhomi attanā;
Modāmaṃ tidasagaṇassa majjhe,

Na tassa puññassa khayampi ajjhaga''nti. - kathesi;

Ito kira tiṃsakappasahassee sumedho nāma sammāsambuddho loke uppajjitvā sadevakam lokam ekobhāsam katvā katabuddhakicco parinibbuto, manussehi ca bhagavato dhātum gahetvā ratanacetiye kate aññataro puriso satthu sāsane pabbajitvā satta vassāni brahmacariyam caritvā anavaṭṭhitacittatāya kukkuccako hutvā uppabbaji. Uppabbajito ca samvegabahulatāya dhammacchandavantatāya ca cetiyaṅgaṇe sammajjanaparibhaṇḍādāni karonto niccasīlauposathasīlāni rakkhanto dhammam suṇanto aññe ca puññakiriyāya samādapento vicari. So āyupariyosāne kālakato tāvatimṣesu nibbatti. So puññakammassa ulārabhāvena mahesakkho mahānubhāvo sakkādhi devatāhi sakkatapūjito hutvā tattha yāvatāyukam tathā tato cuto aparāparam devamanussesu saṃsaranto imasmim buddhuppāde tasseeva kammassa vipākāvasesena tāvatimṣabhavane nibbatti, “anekavaṇṇo”ti nam devatā sañjānimsu. Tam sandhāya vuttam “atha nam anekavaṇṇo devaputto...pe... na tassa puññassa khayampi ajjhaganti kathesi”ti.

1199. Tattha anekavaṇṇanti nīlapītādivasena vividhavaṇṇatāya anantaravimānādīnam vividhasaṇṭhānatāya ca nānāvidhavaṇṇam. Darasokañāsanti sītalabhāvena darathapariḷāhānam vinodanato manuññatāya dassanīyatāya ca sokassa anokāsato darasokañāsanam. Anekacittanti nānāvidhacittarūpam. Sunimmito bhūtapatīvāti tāvatimṣakāyikopi ulāradibbabhogātāya sunimmitadevarājā viya modasi tussasi abhiraṃsi.

1200. Samassamoti samo eva hutvā samo, nibbāriyāyena sadiso te tuyham natthi, kuto pana kena kāraṇena uttari adhiko ko nāma siyā. Kena pana samatā uttaritaratā cāti āha “yasena puññena ca iddhiyā cā”ti. Tattha yasenāti parivārena. Iddhiyāti ānubhāvena. Yasenāti vā issariyena, iddhiyāti deviddhiyā. Yasenāti vā vibhavasampattiyā, iddhiyāti yathicchi tassa kāmagaṇassa ijjhanena. Yasenāti vā kittighosena, iddhiyāti samiddhiyā. Puññenāti tattha tattha vuttāvasiṭṭhapuññaphalena, puññakammeneva vā.

“Sabbe ca devā”ti sāmāññato gahitamattham “tidasagaṇā”ti iminā visesetvā vuttam. Ekaccassa paccekam nipaccakāram karontāpi pamuditā na karonti, na evametassa. Etassa pana pamuditāpi karontiyevāti dassetum “sameccā”ti vuttam. Tam tanti tam tvam. Sasimva devāti yathā nāma sukkapakkhapāṭipadiyam dissamānam sasiṃ candaṃ manussā devā ca ādarajātā namassanti, evam tam sabbepi tidasagaṇā namassantīti attho.

1203. Bhadanteti theram gāravabahumānena samudācarati. Ahuvāsinti ahoṣim. Pubbeti purimajātiyam. Sumedhanāmassa jinassa sāvako sumedhoti evam pākaṇāmassa sammāsambuddassa sāsane pabbajitabhāvena sāvako. Puthūjjanoti anariyo. Tatthāpi saccānam anubodhamattassāpi abhāvena ananubodho. So satta vassāni paribbajissahanti so aham satta samvaccharāni pabbajjāguṇamattena vicariṃ, uttarimanussadhammam nādhigacchinti adhippāyo.

1204. Ratanuccayanti maṇikanakādiratanehi uccitam ussitaratanacetiyaṃ. Hemajālena channanti samantato upari ca kañcanajālena paṭicchāditam. Vanditvāti pañcapatīṭṭhitena tattha tattha paṇāmam katvā. Thūpasmim manam pasādayinti “sabbaññuguṇādhiṭṭhānāya vata dhātuyā ayaṃ thūpo”ti thūpasmim cittam pasādesim.

1205. Na māsi dānanti me mayā kataṃ dānaṃ nāsi nāhosi. Kasmā pana? Na ca metthi dātunti me mama pariggahabhūtaṃ dānaṃ dātuṃ na atthi, na kiñci deyyavatthu vijjati, pare ca kho satte tattha dāne samādapesiṃ. “Paresaṇca tattha samādapesi”nti ca paṭhanti, tattha paresanti upayogatthe sāmivacanaṃ daṭṭhabbaṃ. Pūjetha nantiādi samādapanākāradassanaṃ, taṃ dhātunti yojanā. Evaṃ kirāti kira-saddo anussavattho.

1206. Na tassa puñṇassa khayampi ajjhaganti tassa tadā sumedhaṃ bhagavantaṃ uddissa katassa puñṇakammasa parikkhayaṃ nādhigacchiṃ, tasseva kammasa vipākāvesaṃ paccanubhomīti dasseti. Yaṃ panettha na vuttaṃ, taṃ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti daṭṭhabbaṃ.

Anekavaṇṇavimānavavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Maṭṭhakuṇḍalīvimānavavaṇṇanā

1207-1227. Alaṅkato maṭṭhakuṇḍalīti maṭṭhakuṇḍalīvimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena sāvatthivāsī eko brāhmaṇo addho mahaddhano mahābhogo assaddho appasanno micchādiṭṭhiko kassaci kiñci na deti, adānato eva “adinnapubbako”ti paññāyittha. So micchādiṭṭhibhāvena ca luddhabhāvena ca tathāgataṃ vā tathāgatasāvakaṃ vā daṭṭhumpi na icchati. Maṭṭhakuṇḍalaṃ nāma attano puttaṇca sikkhāpesi “tāta, tayā samaṇo gotamo tassa sāvaka ca na upasaṅkamitabbā na daṭṭhabbā”ti. Sopi tathā akāsi. Athassa putto gilāno ahosi, brāhmaṇo dhanakkhayabhayaena bhesajjaṃ na kāresi, roge pana vaḍḍhiteva vejje pakkosivā dassesi. Vejjā tassa sarīraṃ oloketvā “atekiccho”ti taṃ ṇatvā apakkamiṃsu. Brāhmaṇo “putte abbhantare mate nīharaṇaṃ dukkha”nti puttaṃ bahidvāraḷakotṭhake nipajjāpesi.

Bhagavā rattiyaṃ paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya lokaṃ volokento addasa maṭṭhakuṇḍalīmāṇavaṃ khīṇāyukaṃ tadaheva cavanadhammaṃ, nirayaṃvattanikaṇcassa kammaṃ katokāsaṃ. “Sace panāhaṃ tattha gamissāmi, so mayi cittaṃ pasādetvā devaloke nibbattitvā pitaraṃ ālāhane rodamaṇaṃ upagantvā saṃvejessati, evaṃ so ca tassa pitā ca mama santikaṃ āgamissati, mahājanakāyo sannipatissati tattha mayā dhamme desite mahādharmābhisaṃmayo bhavissati”ti evaṃ pana ṇatvā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ sāvatthiṃ piṇḍāya pavitṭho maṭṭhakuṇḍalīmāṇavassa pitu gehasaṃpe tathā chabbaṇṇabuddharaṃsiyo vissajjesi. Tā disvā māṇavo “kimeta”nti ito cito ca vilokento addasa bhagavantaṃ dantaṃ guttaṃ santindriyaṃ dvattiṃsāya mahāpurisalakkhaṇehi asītiyā anubyañjanehi byāmapabbhāya ketumālāya ca vijjotamaṇaṃ anupamāya buddhasiriyā acinteyyena buddhānubhāvena virocamaṇaṃ. Disvā tassa etadahosi “buddho nu kho bhagavā idhānupatto, yassāyaṃ rūpasampadā attano tejasā sūriyampi abhibhavati, kantabhāvena candimaṃ, upasantaḷbhāvena sabbepi samaṇabrāhmaṇe, upasamena nāma ettheva bhavitabbaṃ, ayameva ca mañṇe imasmiṃ loke aggapuggalo, mameva ca anukampāya idhānupatto”ti buddhāraṃmaṇāya pītiyā niraṇṭaraṃ phuṭasaṃro anappakaṃ pītisomanassaṃ paṭisaṃvedento pasannacitto añjaliṃ paggayha nipajji. Taṃ disvā bhagavā “alaṃ imassa ettakena saggūpapattiyaṃ”ti pakkāmi.

Sopi taṃ pītisomanassaṃ avijahantova kālaṃ katvā tāvatim̐sesu dvādasayojanike vimāne nibbatti. Pitā panassa sarīrasakkāraṃ karitvā dutiyadivase paccūsavēlayaṃ ālāhanaṃ gantvā “hā hā maṭṭhakuṇḍali, hā hā maṭṭhakuṇḍalī”ti paridevamāno ālāhanaṃ anuparikkamanto rodāti. Devaputto attano vibhavasampattiṃ oloketvā “kuto nu kho ahaṃ idhāgato kiñca kammaṃ katvā”ti upadhārento attano purimattabhāvaṃ ñatvā tattha ca maraṇakāle bhagavati pavattitaṃ cittappasādaṃ manoharaṃ añjalikaraṇamattaṃ disvā “aho mahānubhāvā buddhā bhagavanto”ti sātisaṃ tathāgate sañjātappasādabahuṃmāno “adinnapubbakabrāhmaṇo nu kho kiṃ karotī”ti upadhārento ālāhane rodamānaṃ disvā “ayaṃ mayhaṃ pubbe bhesajjamattampi akatvā idāni niratthakaṃ ālāhane rodāti, handa naṃ saṃvejetvā kusale patiṭṭhāpessāmī”ti devalokato āgantvā maṭṭhakuṇḍalīrūpena rodamāno “hā hā canda, hā hā sūriyā”ti bāhā paggayha kandanto pitu saṃipe aṭṭhāsi. Atha naṃ brāhmaṇo “ayaṃ maṭṭhakuṇḍalī āgato”ti cintetvā gāthāya ajjhabhāsi -

1207. “Alaṅkato maṭṭhakuṇḍalī, māladhārī haricandanussado;
Bāhā paggayha kandasī, vanamajjhe kiṃ dukkhito tuva”nti.

Tattha alaṅkatoti vibhūsito. Maṭṭhakuṇḍalīti sarīrappadesassa aghaṃsanatthaṃ mālālatādayo adassetvā maṭṭhākāreneva katakuṇḍalo. Atha vā maṭṭhakuṇḍalīti visuddhakuṇḍalo, tāpetvā jātihiṅgulikāya majjitvā dhovivā sūkaralomena majjitakuṇḍaloti attho. Māladhārīti mālaṃ dhārento, piḷandhitamāloti attho. Haricandanussadoti rattacandanena sabbaso anulittagatto. Kinti pucchāvacaṇaṃ. Dukkhitoti dukkhappatto. Kiṃdukkhitoti vā ekameva padaṃ, kena dukkhena dukkhitoti attho.

Atha naṃ devaputto āha -

1208. “Sovaṇṇamayo pabhassaro, uppanno rathapañjaro mama;
Tassa cakkayugaṃ na vindāmi, tena dukkhena jahāmi jīvita”nti.

Atha naṃ brāhmaṇo āha -

1209. “Sovaṇṇamayaṃ maṇimayaṃ, lohitakamayaṃ atha rūpiyamayaṃ;
Ācikkha me bhaddamāṇava, cakkayugaṃ paṭipādayāmi te”ti.

Taṃ sutvā māṇavo “ayaṃ puttassa bhesajjaṃ akatvā puttapatirūpakaṃ maṃ disvā rodanto ‘suvaṇṇādimayaṃ rathacakkaṃ karomī’ti vadati, hotu niggaṇhissāmi na”nti cintetvā “kīva mahantaṃ me cakkayugaṃ karissasī”ti vatvā “yāva mahantaṃ ākaṅkhasī”ti vutte “candimasūriyehi me attho, te me dehī”ti yācanto -

1210. “So māṇavo tassa pāvadi, candasūriyā ubhayettha dissare;
Sovaṇṇamayo ratho mama, tena cakkayugena sobhatī”ti.

Atha naṃ brāhmaṇo āha -

1211. “Bālo kho tvaṃ asi māṇava, yo tvaṃ patthayase apatthiyaṃ;
Maññāmi tuvaṃ marissasi, na hi tvaṃ lacchasi candasūriye”ti.

Atha naṃ māṇavo “kiṃ pana paññāyamānassatthāya rodanto bālo hoti, udāhu apaññāyamānassā”ti vatvā -

1212. “Gamanāgamanampi dissati, vaṇṇadhātu ubhayattha vīthiyā;

Peto kālakato na dissati, ko nidha kandataṃ bālyataro''ti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo ''yuttaṃ esa vadatī''ti sallakkhetvā -

1213. ''Saccaṃ kho vadesi māṇava, ahameva kandataṃ bālyataro;
Candaṃ viya dārako rudam, petaṃ kālakatābhipatthayi''nti. -

Vatvā tassa kathāya nissoko hutvā māṇavassa thutiṃ karonto imā gāthā abhāsi -

1214. ''Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ;
Vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daram.

1215. ''Abbahī vata me sallam, sokaṃ hadayanissitaṃ;
Yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.

1216. ''Svāhaṃ abbūḷhasallosmi, sītibhūtosmi nibbuto;
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇavā''ti.

1208-1210. Tattha rathapañjaroti rathūpatthaṃ. Na vindāmīti na labhāmi.
Bhaddamāṇavāti ālapanam. Paṭipādayāmīti sampādetvā dadāmi, mā
cakkayugābhāvena jīvitaṃ jahīti adhippāyo. Ubhayettha dissareti ubhopi ettha
candasūriyā ākāse dissanti. Ya-kāro padasandhikaro, ubhaye etthāti vā padavibhāgo.

1212. Gamanāgamananti divase divase ogamanuggamanavasena candasūriyānaṃ
gamaṇaṃ āgamaṇaṇca dissati. ''Gamanogamana''ntipi pāḷi, uggamaṇaṃ
ogamaṇaṇcāti attho. Vaṇṇadhātūti sītibhāvavasiṭṭhā kantabhāvabhāsura,
uṇṇabhāvavasiṭṭhā tikkhabhāvabhāsura ca vaṇṇanibhā. Ubhayatthāti cande sūriye
cāti dvīsupi vaṇṇadhātu dissatīti yojetabbaṃ. Vīthiyāti pavattanavīthiyaṃ ākāse,
nāgavīthiyādivīthiyaṃ vā. ''Ubhayetthā''ntipi pāṭho, ubhaye etthāti padavisandhi.
Bālyataroti bālataro atisayena bālo.

1213. Imaṃ pana kathaṃ sutvā ''alabbhanīyavatthum vatāhaṃ patthetvā kevalaṃ
sokagginā ḍayhāmi, kiṃ me niratthakena anayabyasanenā''ti paṭisaṅkhāne aṭṭhāsi.
Atha devaputto maṭṭhakuṇḍalīrūpaṃ paṭisaṃharitvā attano dibbarūpeneva aṭṭhāsi.
Brāhmaṇo pana taṃ anoloketvā māṇavavohāreneva voharanto ''saccaṃ kho vadesi
māṇavā''tiādimāha. Tattha candaṃ viya dārako rudanti candaṃ abhipatthayaṃ
rudanto dārako viyāti attho. Kālakatābhipatthayinti kālakataṃ abhipatthayaṃ.
''Abhipatthaya''ntipi pāṭho.

1214-1215. Ādittanti sokagginā ādittaṃ. Nibbāpaye daranti nibbāpayi darathaṃ
sokapariḷāhaṃ. Abbahīti uddhari.

Atha brāhmaṇo sokaṃ vinodetvā attano upadesadāyakaṃ dibbarūpena ṭhitaṃ disvā
''ko nāma tva''nti pucchanto -

1217. ''Devatā nusi gandhabbo, adu sakko purindado;
Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ maya''nti. -

Āha. Sopi tassa -

1218. ''Yañca kandasī yañca rodasi, puttaṃ ālāhane sayam dahitvā;
Svāhaṃ kusalaṃ karitvā kammaṃ, tidasānaṃ sahaḃyataṃ gato''ti. -

Attānaṃ kathesi. Tattha yañca kandasī yañca rodasīti yaṃ tava puttaṃ
maṭṭhakuṇḍaliṃ uddissa rodasi, assūni muñcasi.

Atha naṃ brāhmaṇo āha -

1219. “Appaṃ vā bahuṃ vā nāddasāma, dānaṃ dadantassa sake agāre;
Uposathakammaṃ vā tādisaṃ, kena kammena gatosi devaloka”nti.

Tattha “uposathakammaṃ vā tādisaṃ nāddasāmā”ti yojanā.

Atha naṃ māṇavo āha -

1220. “Ābādhikohaṃ dukkhito gilāno, āturarūpomhi sake nivesane;
Buddhaṃ vigatarajaṃ vitiṇṇakaṅkhaṃ, addakkhiṃ sugataṃ anomapaññaṃ.

1221. “Svāhaṃ muditamano pasannacitto, añjaliṃ akariṃ tathāgatassa;
Tāhaṃ kusalaṃ karitvāna kammaṃ, tidasānaṃ saḥabyataṃ gato”ti.

1220-1221. Tattha ābādhikoti ābādhasamaṅgī. Dukkhitoti teneva ābādhikabhāvena
jātadukkho. Gilānoti gilāyamānoti attho. Āturarūpoti dukkhavedanābhitunnakāyo.
Vigatarajanti vigatarāgādirajaṃ. Vitiṇṇakaṅkhanti sabbaso saṃsayānaṃ
samucchinnattā tiṇṇavicikicchaṃ. Anomapaññanti paripuṇṇapaññaṃ, sabbaññaṃ
attho. Akarinti akāsiṃ. Tāhanti taṃ ahaṃ.

Evaṃ tasmīṃ kathenteyeva brāhmaṇassa sakalasarīraṃ pītiyā paripūri. So taṃ pītiṃ
pavedento -

1222. “Acchariyaṃ vata abbhutaṃ vata,
Añjalikammassa ayamīdiso vipāko;
Ahampi muditamano pasannacitto,
Ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ vajāmī”ti. - āha;

Tattha anabhiṇhappavattitāya accharaṃ paharitaṃ yogganti acchariyaṃ,
abhūtapubbatāya abbhutaṃ. Ubhayenapi vimhayāvahataṃyeva dassetvā “ahampi
muditamano pasannacitto, ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ vajāmī”ti āha.

Atha naṃ devaputto saraṇagamane sīlasamādāne ca niyojento -

1223. “Ajjeva buddhaṃ saraṇaṃ vajāhi, dhammañca saṅghañca pasannacitto;
Tattheva sikkhāya padāni pañca, akhaṇḍaphullāni samādiyassu.

1224. “Pāṇātipātā viramassu khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayassu;
Amajjapo mā ca musā bhaṇāhi, sakena dārena ca hohi tuṭṭho”ti. -

Gāthādvayamāha.

1223. Tattha tathevāti yathā pasannacitto “sammāsambuddho bhagavā”ti buddhaṃ
saraṇaṃ vajesī, tattheva “svākkhāto dhammo, suppaṭipanno saṅgho”ti pasannacitto
dhammañca saṅghañca saraṇaṃ vajāhi. Yathā vā pasannacitto ratanattayaṃ
saraṇaṃ vajesī, tattheva “ayaṃ ekaṃsato diṭṭheva dhamme abhisamparāyañca
hitasukhāvaho”ti pasannacitto sikkhāya adhisīlasikkhāya padāni koṭṭhāsabhūtāni
adhicittaadhipaññaikkhāya vā upāyabhūtāni pañcasīlāni avikopanato ca
asaṃkilissanato ca akhaṇḍaphullāni samādiyassu, samādāya vattassūti attho.

Evam devaputtena saraṇagamane sīlasamādāne ca niyojito brāhmaṇo tassa vacanaṃ sirasā sampaṭicchanto -

1225. “Atthakāmosi me yakkha, hitakāmosi devate;
Karomi tuyhaṃ vacanaṃ, tvamāsi ācariyo mamā”ti. -

Gāthaṃ vatvā tattha patiṭṭhahanto -

1226. “Upemi saraṇaṃ buddhaṃ, dhammañcāpi anuttaraṃ;
Saṅghaṇca naradevassa, gacchāmi saraṇaṃ ahaṃ.

1227. “Pāṇātipātā viramāmi khippaṃ, loke adinnaṃ parivajjayāmi;
Amajjapo no ca musā bhaṇāmi, sakena dārena ca homi tuṭṭho”ti. -

Gāthādvayamāha. Tampi suviññeyyameva.

Tato devaputto “kataṃ mayā brāhmaṇassa kattabbayuttakaṃ, idāni sayameva bhagavantaṃ upasaṅkamissatī”ti tattheva antaradhāyi. Brāhmaṇopi kho bhagavati sañjātapasādbahumāno devatāya ca codiyamāno “samaṇaṃ gotamaṃ upasaṅkamissāmī”ti vihārābhimukho gacchati. Taṃ disvā mahājano “ayaṃ brāhmaṇo ettakaṃ kālaṃ tathāgataṃ anupasaṅkamtivā ajja puttasaṅghe upasaṅkamati, kīdisī nu kho dhammadesanā bhavissatī”ti taṃ anubandhi.

Brāhmaṇo bhagavantaṃ upasaṅkamtivā paṭisanthāraṃ katvā evamāha “sakkā nu kho bho gotama kiñci dānaṃ adatvā sīlaṃ vā arakkhitvā kevalaṃ tumhesu pasādamattena sagge nibbattitu”nti. “Nanu, brāhmaṇa, ajja paccūsavelāyaṃ maṭṭhakuṇḍalinā devaputtena attano devalokūpapattikāraṇaṃ tuyhaṃ kathika”nti bhagavā avoca. Tasmim̐ khaṇe maṭṭhakuṇḍalīdevaputto saha vimānena āgantvā dissamānarūpo vimānato oruya bhagavantaṃ abhivādetvā añjaliṃ paggayha ekamantaṃ aṭṭhāsi. Atha bhagavā tassaṃ parisati tena devaputtena katasucaritaṃ kathetvā parisāya cittakallataṃ ṇatvā sāmukkaṃsikaṃ dhammadesanaṃ akāsi. Desanāpariyosāne devaputto ca brāhmaṇo ca sannipatitaparisaṃ cāti caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Maṭṭhakuṇḍalīvimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Serīsakavimānavaṇṇanā

1228-1281. Suṇoṭha yakkhassa ca vāṇijāna cāti serīsakavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavati parinibbute āyasmā kumārakassapo pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ setabyanagaraṃ sampatto. Tattha pāyāsirājaññaṃ attano santikaṃ upagataṃ viparītaggāhato vivecetvā sammādhassane patiṭṭhāpesi. So tato paṭṭhāya puñṇapasuto hutvā samaṇabrāhmaṇānaṃ dānaṃ dento tattha akataparicayatāya asakkaccaṃ dānaṃ datvā aparabhāge kālaṃ katvā cātumahārājikabhavane suñṇe serīsake vimāne nibbatti.

Atīte kira kassapassa bhagavato kāle eko khīṇāsavatthero aññatarasmiṃ gāme piṇḍāya caritvā bahigāme devasikaṃ ekasmiṃ padese bhattakiccaṃ akāsi. Taṃ disvā eko gopālako “ayyo sūriyātapena kilamatī”ti pasannacitto catūhi sirīsathambhehi sākhamāṇḍapaṃ katvā adāsi, maṇḍapassa samīpe sirīsaruḅkhaṃ ropesīti ca vadanti. So kālaṃ katvā teneva puñṇakammena cātumahārājikesu nibbatti, tassa purimakammaṃ sūcakaṃ vimānadvāre sirīsavanaṃ nibbatti

vaṇṇagandhasampannehi pupphehi sabbakālaṃ upasobhamānaṃ, tena taṃ vimānaṃ “serīsaka”nti paññāyittha. So ca devaputto ekaṃ buddhantaṃ devesu ceva manussesu ca saṃsāranto imasmiṃ buddhuppāde yasattherassa catūsu vimalādisu gihisahāyesu gavampati nāma hutvā bhagavato dhammadesanāya arahatte patiṭṭhito pubbāciṇṇavasena taṃ suññavimānaṃ disvā abhiṇhaṃ divāvihāraṃ gacchati.

So aparabhāge pāyāsīdevaputtaṃ tattha disvā “kosi tvaṃ, āvuso”ti pucchitvā tena “ahaṃ, bhante, pāyāsīrājañño idhūpapanno”ti vutte “nanu tvaṃ micchādiṭṭhiko viparītadassano kathamidhūpapanno”ti āha. Atha naṃ pāyāsīdevaputto “ayyenaṃhi kumārakassapattherena micchādassanato vivecito, puññakiriyānaṃ asakkaccakāritāya pana suññe vimāne nibbatto. Sādhū, bhante, manussalokaṃ gatakāle mama pariṇaṃsa ārocetha ‘pāyāsīrājañño asakkaccaṃ dānaṃ datvā suññaṃ serīsakavimānaṃ upapanno, tumhe pana sakkaccaṃ puññaṃ katvā tatrūpapattiyā cittaṃ paṇidhāthā”ti. Thero tassānukampāya tathā akāsi. Tepi therassa vacanaṃ sutvā tathā cittaṃ paṇidhāya puññaṃ katvā serīsake vimāne nibbattiṃsu. Serīsakadevaputtaṃ pana vessavaṇamahārājā marubhūmiyaṃ chāyūdakarāhite magge maggapaṭipannānaṃ manussānaṃ amanussapaṇipantha mocanattaṃ maggarakkhakaṃ tṭhapesi.

Atha aparena samayena aṅgamagadhavāsino vāṇijā sakaṭasahassaṃ bhaṇḍassa pūretvā sindhusovīradesaṃ gacchantā marukantāre divā uṇhabhayena maggaṃ appaṭipajjitvā rattiṃ nakkhattasaññāya maggaṃ paṭipajjiṃsu. Te maggamūlha hutvā aññaṃ disaṃ agamaṃsu. Tesaṃ antare eko upāsako ahosi saddho pasanno sīlasampanno arahattappattiyā upanissayasampanno mātāpitūnaṃ upaṭṭhānatthaṃ vāṇijjāya gato. Taṃ anuggaṇhanto serīsakadevaputto saha vimānena attānaṃ dassesi. Dassetvā ca pana “kasmā tumhe imaṃ chāyūdakarāhitaṃ vālūkākantāraṃ paṭipannā”ti pucchi. Te cassa tattha attano āgatappakāraṃ kathesuṃ, tadatthadīpanā devaputtassa vāṇijānañca vacanapaṭivacanagāthā honti. Ādito pana dve gāthā tesaṃ sambandhadassanattaṃ dhammasaṅgāhakehi tṭhapitā -

1228. “Suṇoṭha yakkhassa ca vāṇijāna ca, samāgamo yattha tadā ahosi;
Yathā kathaṃ itaritarena cāpi, subhāsitaṃ tañca suṇātha sabbe.

1229. “Yo so ahu rājā pāyāsi nāma, bhummaṇaṃ saḥabyagato yasassī;
So modamānova sake vimāne, amānuso mānuse ajjhabhāsī”ti.

1228-1229. Tattha suṇoṭhāti savanāṇattikavacanaṃ. Yaṃ mayaṃ idāni bhaṇāma, taṃ suṇoṭhāti. Yakkhassāti devassa. Devo hi manussānaṃ ekaccānaṃ devānañca pūjanīyabhāvato “yakkho”ti vuccati. Apica sakkopi cattāro mahārājānopi vessavaṇapārisajjāpi purisopi “yakkho”ti vuccati. Tathā hi “atibāḷhaṃ kho ayaṃ yakkho pamatto viharati, yaṃnūnāhaṃ imaṃ yakkhaṃ saṃvejeyya”ntiādisu sakko “yakkho”ti vutto. “Cattāro yakkhā khaggahatthā”tiādisu mahārājāno. “Santi hi, bhante, ulārā yakkhā bhagavato appasannā”tiādisu vessavaṇapārisajjā. “Ettāvatā yakkhassa suddhī”tiādisu puriso. Idha pana vessavaṇapārisajjo adhippeto. Vāṇijāna cāti gāthābandhasukhatthaṃ anunāsikalopaṃ katvā vuttaṃ. Samāgamoti samodhānaṃ. Yatthāti yasmīṃ vaṇṇupathe. Tadāti tasmīṃ maggamūlha hutvā gamanakāle. Itaritarena cāpīti itarītarañcāpi, idaṃ yathāti iminā yojetabbaṃ. Ayañhettha attho - serīsakadevaputtassa vāṇijānañca tadā yattha samāgamo ahosi, taṃ suṇoṭha, yathā vāpi tehi aññaṃamaññaṃ subhāsitaṃ sulapitaṃ kathaṃ pavattitaṃ,

tañca sabbe ohitacittā suṇāthāti. Bhummananti bhummadevānaṃ.

Idāni yakkhassa pucchāgāthāyo honti -

1230. “Vañke araññe amanussatṭhāne, kantāre appodake appabhakkhe;
Suduggame vaṇṇupathassa majjhe, vañkaṃbhayā natṭhamanā manussā.

1231. “Nayidha phalā mūlamayā ca santi, upādānaṃ natthi kutodha bhakkho;
Aññatra paṃsūhi ca vālukāhi ca, tattāhi uñhāhi ca dāruṇāhi ca.

1232. “Ujjaṅgalaṃ tattamivaṃ kapālaṃ, anāyasaṃ paralokena tulyaṃ;
Luddānamāvāsamidaṃ purāṇaṃ, bhūmippadeso abhisattarūpo.

1233. “Atha tumhe kena vaṇṇena, kimāsamānā imaṃ padesañhi;
Anupaviṭṭhā sahasā samecca, lobhā bhayā atha vā sampamūḷhā”ti.

1230. Tattha vañketi saṃsayatṭhāne. Yattha pavitṭhānaṃ “jīvissāma nu kho, marissāma nu kho”ti jīvite saṃsayo hoti, tādise araññe. Amanussatṭhāneti amanussānaṃ pisācādīnaṃ sañcaraṇatṭhāne, manussānaṃ vā agocaratṭhāne. Kantāreti nirudake iriṇe, kaṃ tārenti nayanti etthāti hi kantāro, udakaṃ gahetvā taritabbatṭhānaṃ. Tenāha “appodake”ti. Appa-saddo hettha abhāvattho “appiccho appanigghoso”tiādīsu viya. Vaṇṇupathassa majjheti vālukākantāramajjheti attho. Vañkaṃbhayāti vañkehi bhītā. Vañkehi bhayaṃ etesanti “vañkabhayā”ti vattabbe gāthāsukhatthaṃ sānunāsikaṃ katvā “vañkaṃbhayā”ti vuttaṃ. Idañca vālukākantārapavesanato pubbe tesāṃ uppannabhayaṃ sandhāya vuttaṃ. Natṭhamanāti maggasativippavāsena natṭhamānasā, maggamūḷhāti attho. Manussāti tesāṃ ālapanāṃ.

1231. Idhāti imasmiṃ marukantāre. Phalāti ambajambutālanāḷikerādiphalāni na santīti yojanā. Mūlamayā cāti mūlāniyeva mūlamayā, vallikandādīni sandhāya vadati. Upādānaṃ natthīti kiñcāpi kiñci bhakkhaṃ natthi, upādānaṃ vā indhanaṃ, aggissa indhanamattampi natthi, kuto kena kāraṇena idha marukantāre bhakkho siyāti attho. Yaṃ pana atthi tattha, taṃ dassetuṃ “aññatra paṃsūhī”tiādi vuttaṃ.

1232. Ujjaṅgalanti jaṅgalaṃ vuccati lūkhadhūsaro anudako bhūmippadeso, taṃ pana ṭhānaṃ jaṅgalatopi ukkaṃsena jaṅgalanti āha “ujjaṅgala”nti. Tenāha “tattamivaṃ kapāla”nti, tattamā ayokapālasadisanti attho. Gāthāsukhatthañcettha sānunāsikaṃ katvā vuttaṃ, tattamivaicceva datṭhabbaṃ. Anāyasanti natthi ettha āyo sukhanti anāyaṃ, tato eva jīvitaṃ siyati vināsetīti anāyasaṃ. Atha vā na āyasanti anāyasaṃ. Paralokenāti narakena tulyaṃ. Narakañhi sattānaṃ ekantānatthātāya parabhūto paṭisattubhūto lokoti visesato “paraloko”ti vuccati, samantato ayomayattā āyasañca, idaṃ pana tadabhāvato anāyasaṃ, mahato dukkhassa uppattiṭṭhānatāya paralokasadisanti dasseti, “anassaya”nti ca keci paṭhanti, sukhassa appattiṭṭhānabhūtanti attho. Luddānamāvāsamidaṃ purāṇanti idaṃ ṭhānaṃ cirakālato paṭṭhāya luddānaṃ dāruṇānaṃ pisācādīnaṃ āvāsabhūtaṃ. Abhisattarūpoti “evaṃ lūkho ghorākāro hotū”ti porāṇehi isihi sapitasadiso, dinnasapo viyāti attho.

1233. Kena vaṇṇenāti kena kāraṇena. Kimāsamānāti kiṃ paccāsīsantā. Hīti nipātamattaṃ. “Padesampī”ti ca paṭhanti, imampi nāma padesanti attho. Sahasā sameccāti sahasā ādīnavānisamse avicāretvā samavāyena anupaviṭṭhā sappaviṭṭhā.

Lobhā bhayā atha vā kenaci anattakāmena palobhitā lobhato kenaci amanussādinaṃ paripātitaṃ bhayā vā. Atha vā sampamūḷhāti maggavippanaṭṭhā imaṃ padesaṃ anupaviṭṭhāti yojanā.

Idāni vāṇijā āhaṃsu -

1234. “Magadhesu aṅgesu ca satthavāhā, āropayitvā paṇiyaṃ puthuttaṃ;
Te yāmase sindhusovīrabhūmiṃ, dhanatthikā uddayaṃ patthayānā.

1235. “Divā pipāsaṃnadhivāsayaṃtā, yoggānukampaṇca samekkhamānā;
Etena vegena āyāma sabbe, rattiṃ maggaṃ paṭipannā vikāle.

1236. “Te duppayātā aparaddhamaggā, andhākulā vippanaṭṭhā araṇṇe;
Suduggame vaṇṇupathassa majjhe, disaṃ na jānāma pamūḷhacittā.

1237. “Idaṃca disvāna adiṭṭhapubbaṃ, vimānasetṭhaṇca tavaṇca yakkha;
Tatuttariṃ jīvitamāsamānā, disvā patitā sumanā udaggā”ti.

1234. Tattha magadhesu aṅgesu ca satthavāhāti magadharaṭṭhe ca aṅgaraṭṭhe ca jātā saṃvaḍḍhā taṃnivāsino satthe satthassa ca vāhanakā satthakā ceva satthasāmikā ca. Paṇiyanti bhaṇḍaṃ. Teti te mayaṃ. Yāmaseti gacchāma. Sindhusovīrabhūminti sindhudesāṃ sovīradesaṇca. Uddayanti ānisaṃsaṃ atirekalābhaṃ.

1235. Anadhivāsayaṃtāti adhivāsetuṃ asakkontā. Yoggānukampanti goṇādīnaṃ sattānaṃ anuggahaṃ. Etena vegenāti iminā javena, yena tava dassanato pubbe āyāma āgatamha. Rattiṃ maggaṃ paṭipannāti rattiyaṃ maggaṃ paṭipannā. Vikāleti akāle avelāyaṃ.

1236. Duppayātāti duṭṭhu payātā apathe gatā, tato eva aparaddhamaggā. Andhākulāti andhā viya ākulā, maggajānanasamatthassa paññācakkhuno abhāvena andhā, tato eva ākulā, vippanaṭṭhā ca maggasammūḷhatāya. Disanti gantabbadisāṃ, yassaṃ disāyaṃ sindhusovīradeso, taṃ disaṃ. Pamūḷhacittāti disāsaṃsayasumūḷhacittā.

1237. Tavaṇcāti tuvaṇca. Yakkhāti ālapanāṃ. Tatuttariṃ jīvitamāsamānāti yo “ito paraṃ amhākaṃ jīvitaṃ natthī”ti jīvitasāmsayo uppanno, idāni tato uttarimpi jīvitaṃ āsīsaṃtā. Disvāti dassanahetu. Patitāti pahaṭṭhā. Sumanāti somanassappattā. Udaggāti udaggāya pītiyā udaggacittā.

Evaṃ vāṇijehi attano pavattiyā pakāsītāya puna devaputto dvīhi gāthāhi pucchi -

1238. “Pāraṃ samuddassa imaṇca vaṇṇuṃ, vettācaram saṅkupathaṇca maggaṃ;
Nadiyo pana pabbatānaṇca duggā, puthuddisā gacchatha bhogahetu.

1239. “Pakkhandiyāna vijitaṃ paresaṃ, verajjake mānuse pekkhamānā;
Yaṃ vo sutāṃ vā atha vāpi diṭṭhaṃ, accherakaṃ taṃ vo suṇoma tātā”ti.

Tassattho - pāraṃ samuddassāti samuddassa paratīraṃ, imaṇca īdisaṃ, vaṇṇuṃ vaṇṇupathaṃ vettalatā bandhitvā ācaritabbato vettācaram maggaṃ, saṅkuke khāṇuke koṭṭetvā gantabbato saṅkupathaṃ maggaṃ, nadiyo pana candabhāgādikā, pabbatānaṇca visamappadesāti evaṃ duggā puthuddisā bhoganimittaṃ gacchatha,

evaṃ gacchantā ca pakkhandiyāna pakkhanditvā anupavisitvā, paresaṃ rājūnaṃ vijitaṃ tattha verajjake videsavāsike manusse pekkhamānā gacchatha, evaṃbhūtehi vo tumhehi yaṃ suttaṃ vā atha vā diṭṭhaṃ vā accherakaṃ acchariyaṃ, taṃ vo santike tātā vāṇijā suṇomāti attano vimānassa acchariyabhāvaṃ tehi kathāpetukāmo pucchati.

Evaṃ devaputtena puṭṭhā vāṇijā āhaṃsu -

1240. “Itopi accherataraṃ kumāra, na no suttaṃ vā atha vāpi diṭṭhaṃ;
Atītamānusakameva sabbhaṃ, disvā na tappāma anomavaṇṇaṃ.
1241. “Vehāyasaṃ pokkharaṇṇo savanti, pahūtamalyā bahupuṇḍarīkā;
Dumā cime niccaphalūpapannā, atīva gandhā surabhiṃ pavāyanti.
1242. “Veḷūriyathambhā satamussitāse, silāpavāḷassa ca āyataṃsā;
Masāragallā sahalohitaṅgā, thambhā ime jotirasāmayāse.
1243. “Sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ, tesūpari sādhumidaṃ vimānaṃ;
Ratanantaraṃ kañcanavedimissaṃ, tapanīyapaṭṭhehi ca sādhu-channaṃ.
1244. “Jambonaduttattamidaṃ sumatṭho, pāsādasopānaphalūpapanno;
Daḷho ca vaggu ca susaṅgato ca, atīva nijjhānakhamo manuṇṇo.
1245. “Ratanantarasmīṃ bahuanna-pānaṃ, parivārīto accharāsaṅgaṇena;
Murajaālambaratūriyaghuṭṭho, abhivanditosi thutivandanāya.
1246. “So modasi nārīgaṇappabodhano, vimānapāsādavare manorame;
Acintiyo sabbaguṇūpapanno, rājā yathā vessavaṇo naḷinyā.
1247. “Devo nu āsi udavāsi yakkho,
Udāhu devindo manussabhūto;
Pucchanti taṃ vāṇijā satthavāhā,
Ācikkha ko nāma tuvaṃsi yakkho”ti.

1240-1242. Tattha kumārāti paṭhamavaye ṭhitattā devaputtaṃ ālapati. Sabbanti devaputtaṃ tassa vimānapaṭibaddhaṅca sandhāya vadati. Pokkharaṇṇoti pokkharaṇiyo. Satamussitāseti sataratanubbedhā. Silāpavāḷassāti silāya pavāḷassa ca, silāmayā pavāḷamayāti attho. Āyataṃsāti dīghaṃsā. Atha vā āyatā hutvā atṭhasoḷasadvattiṃsādiṃsavanto.

1243. Tesūparīti tesāṃ thambhānaṃ upari. Sādhumidanti sundaraṃ idaṃ tava vimānaṃ. Ratanantaraṃ ratanantaravantaṃ, bhittithambhasopānādīsu nānāvidhehi aññehi ratanehi yuttaṃ. Kañcanavedimissanti suvaṇṇamayāya vedikāya sahitaṃ parikkhittaṃ. Tapanīyapaṭṭhehi ca sādhu-channanti tapanīyamayehehi anekaratanamayehi ca chadanehi tattha tattha suṭṭhu chāditaṃ.

1244. Jambonaduttattamidanti idaṃ tava vimānaṃ yebhuyyena uttattajambunadabhāsurāṃ. Sumatṭho pāsādasopānaphalūpapannoti tassa ca so so padeso sumatṭho suṭṭhu majjito, tehi tehi anantarapāsādehi sopānavisesehi

ramaṇīyehi phalakehi ca yutto. Daḷhoti thiro. Vaggūti abhirūpo samuggato.
Susaṅgatoti suṭṭhu saṅgatāvayavo aññaṃaññaṇurūpapāsādāvayavo. Atīva
nijjhānakhamoti pabhassarabhāvepi ativiya olokanakkhamo. Manuññoti manoramo.

1245. Ratanantarasminti ratanamaye, ratanabhūte vā sārabhūte vimānassa
abbhantare. Bahuannapānanti pesalaṃ pahūtaṃ annaṇca pānaṇca vijjati,
upalabbhatīti adhippāyo. Muraḷālambaratūriyaghuṭṭhoti mudiṅgānaṃ ālambarānaṃ
avasitṭhatūriyānaṇca saddehi niccaghosito. Abhivanditosīti namassito, thomito vā asi.
Tenāha “thūtivandanāyā”ti.

1246. Acintiyoti acinteyyānubhāvo. Naḷinyāti evaṃnāmake kīḷanaṭṭhāne yathā
vessavaṇo mahārājā, evaṃ tvaṃ modasīti yojanā.

1247. Āsīti asi bhavasi. Devindoti sakko devarājā. Manussabhūtoti manussesu bhūto
manussajātiko. Yakkhoti devādibhāvaṃ pucchitvāpi yakkhabhāvaṃ āsaṅkantā
vadanti.

Idāni so devaputto attānaṃ jānāpento -

1248. “Serīsako nāma ahamhi yakkho, kantāriyo vaṇṇupathamhi gutto;
Imaṃ padesaṃ abhipālayāmi, vacanakaro vessavaṇassa rañño”ti. -

Āha. Tattha ahamhī yakkhoti ahaṃ yakkho amhi. Kantāriyoti ārakkhaṇatthaṃ kantāre
niyutto. Guttoti gopako. Tenāha “abhipālayāmi”ti.

Idāni vāṇijā tassa kammādīni pucchantā āhaṃsu -

1249. “Adhiccaladdhaṃ pariṇāmajaṃ te, sayamaṃkataṃ udāhu devehi dinnam;
Pucchanti taṃ vāṇijā satthavāhā, kathaṃ tayā laddhamidaṃ manuñña”nti.

Tattha adhiccaladdhanti adhiccasamuppattikaṃ, yadicchakaṃ laddhanti attho.
Pariṇāmajaṃ teti niyatisaṅgatibhāvaparīṇataṃ, kālaparīṇataṃ vā. Sayamaṃkantanti tayā
sayameva kataṃ, deviddhiyā tayā sayameva nibbattitanti attho. Udāhu devehi
dinnanti tayā ārādhitehi devehi pasādavasena nissatṭhaṃ.

Idāni devaputto caturopi pakāre paṭikkhipitvā puññaṃeva apadisanto -

1250. “Nādhiccaladdhaṃ na pariṇāmajaṃ me, na sayamaṃkataṃ na hi devehi dinnam;
Sakehi kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ manuñña”nti. -

Gāthamāha.

Taṃ sutvā vāṇijā puna “nādhiccaladdha”nti gāthāyaṃ puññādhikameva te caturo
pakāre āropetvā puññaṃ ca sarūpaṃ pucchimaṃsu -

1251. “Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;
Pucchanti taṃ vāṇijā satthavāhā, kathaṃ tayā laddhamidaṃ vimāna”nti.

Tattha vatanti vatasamādānaṃ. Brahmacariyanti seṭṭhacariyaṃ.

Puna devaputto te paṭikkhipitvā attānaṃ yathūpacitaṃ puññaṇca dassento -

1252. “Mamaṃ pāyāsīti ahu samañña, rajjaṃ yadā kārayiṃ kosalānaṃ;
Natthikadiṭṭhi kadariyo pāpadhammo, ucchedavādī ca tadā ahosiṃ.

1253. “Samaṇo ca kho āsi kumārakassapo, bahussuto cittakathī uḷāro;
So me tadā dhammakathaṃ abhāsi, diṭṭhivisūkāni vinodayī me.
1254. “Tāhaṃ tassa dhammakathaṃ suṇitvā, upāsakattaṃ paṭivedayissaṃ;
Pāṇātipātā virato ahoṣiṃ, loke adinnaṃ parivajjayissaṃ;
Amajjapo no ca musā abhāṇiṃ, sakena dārena ca ahoṣiṃ tuṭṭho.
1255. “Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;
Teheva kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ vimāna”nti. -

Āha. Taṃ suviññeyyameva.

Atha vāṇijā devaputtaṃ vimānañcassa paccakkhato disvā kammaphalaṃ saddahitvā
attano kammaphale saddhaṃ pavedentā -

1256. “Saccaṃ kirāhaṃsu narā sapaññā, anaññathā vacanaṃ paṇḍitānaṃ;
Yahiṃ yahiṃ gacchati puññakammo, tahiṃ tahiṃ modati kāmakāmī.

1257. “Yahiṃ yahiṃ sokapariddavo ca, vadho ca bandho ca parikkilesa;
Tahiṃ tahiṃ gacchati pāpakammo, na muccati duggatiyā kadācī”ti. -

Gāthādvayaṃ avocaṃ. Tattha sokapariddavoti soko ca paridevo ca. Parikkilesoti
vuttā anathhuppatti.

Evaṃ tesu kathentesuyeva vimānadvāre sirīsarukkhato paripākena muttabandhanā
paripakkā sipāṭikā pati, tena devaputto saparijano domanassappatto ahoṣi. Taṃ disvā
vāṇijā -

1258. “Sammūḷharūpova jano ahoṣi, asmiṃ muhutte kalalīkatova;
Janassimassa tuyhañca kumāra, appaccayo kena nu kho ahoṣī”ti. -

Gāthamāhaṃsu. Tattha sammūḷharūpovāti sokavasena sabbaso mūḷhasabhāvo viya.
Janoti devajano. Asmiṃ muhutteti imasmiṃ muhuttamatte. Kalalīkatoti kalalaṃ viya
kato, kalalanissitauḍakībhūto viya āviloti adhippāyo. Janassimassa tuyhañcāti imassa
tava parijanassa tuyhañca. Appaccayoti domanassaṃ.

Taṃ sutvā devaputto -

1259. “Ime ca sirīsavanā tātā, dibbā gandhā surabhī sampavanti;
Te sampavāyanti imaṃ vimānaṃ, divā ca ratto ca tamaṃ nihantvā.

1260. “Imesañca kho vassasataccayena, sipāṭikā phalati ekamekā;
Mānussakaṃ vassasataṃ atītaṃ, yadagge kāyamhi idhūpapanno.

1261. “Disvānaṃ vassasatāni pañca,
Asmiṃ vimāne ṭhatvāna tātā;
Āyukkhayā puññakkhayā cavissaṃ,
Teneva sokena pamucchitosmī”ti. - āha;

1256. Tattha sirīsavanāti sirīsavipinato. Tātāti vāṇije ālapati. Ime tumhākaṃ
mayhañca paccakkhabhūtā dibbā gandhā surabhī ativiya sugandhāyeva samantato
pavanti pavāyanti. Te dibbā gandhā evaṃ vāyantā imaṃ vimānaṃ sampavāyanti

sammadeva gandham gāhāpentī, na kevalam sampavāyanameva, atha kho attano pabhāya tamampi nihanti. Tenāha “divā ca ratto ca tamam nihantvā”ti.

1260-1261. Imesanti sirīsānam. Sipāṭikāti phalakuṭṭhikā. Phalatīti paccivā vaṇṇato muccati, puṭabhedam vā patvā sissati. Mānussakam vassasatam atīnti yasmā vassasatassa accayena imassa sirīsassa sipāṭikā phalati, ayañca phalitā, tasmā mayham mānussakam vassasatam atītam. Yadagge yato paṭṭhāya, kāyamhi idha imasmim devanikāye upapanno nibbatto. Mayhañca devagaṇanāya pañca vassasatāni āyu, tasmā khīyati me āyūti sokavasena sampamūḷhoti dasseti. Tenāha “disvānaḥam vassasatāni pañca...pe... teneva sokena pamucchitosmī”ti.

Atha nam vāṇijā samassāsento -

1262. “Katham nu soceyya tathāvidho so, laddhā vimānam atulam cirāya;
Ye cāpi kho ittaramupapannā, te nūna soceyyum parittapuññā”ti. -

Āhaṃsu. Tattha yādisehi appāyukehi maraṇam paṭicca socitabbam siyā, tādiso pana evam dibbānubhāvasampanno navutivassasatasahassāyuko katham nu soceyya, na socitabbamevāti adhippāyo.

Devaputto tattakeneva samassāsetvā tesam vacanam sampaṭicchanto tesañca upadesam dento -

1263. “Anucchaviṃ ovadiyañca metaṃ, yaṃ maṃ tumhe peyyavācam vadetha;
Tumhe ca kho tātā mayānuguttā, yehicchakam tena paletha sotthi”nti. -

Gāthamāha. Tattha anucchavinti anucchavikam, tumhākameva taṃ yuttarūpaṃ. Ovadiyañca metanti me mayham tumhehi ovadiyaṃ ovādasena vattabbametaṃ. Yaṃ yasmā, maṃ mayham, tumhe “katham nu soceyya”ntiadinā peyyavācam piyavacanam vadetha. Yaṃ vā peyyavācāya vadanam kathanam, taṃ tumhākameva anucchavikanti yojanā. Atha vā yaṃ yasmā tumhe peyyavācam vadetha, tasmā anucchavikam ovadiyañca ovaditabbam ovādānurūpaṃ kātabbañca me mayā kataṃ, kiṃ pana tanti āha “tumhe ca kho tātā”tiādi. Tattha mayānuguttāti imasmim amanussapariggahe marukantāre yāva kantārātikkamā mayā anuguttā rakkhita, yenicchakam yathārucitena, sotthiṃ khemena, paletha gacchathāti attho.

Atha vāṇijā kataññubhāvam pakāsenta -

1264. “Gantvā mayaṃ sindhusovīrabhūmiṃ, dhanatthikā uddayaṃ patthayānā;
Yathāpayogā paripuṇṇacāgā, kāhāma serīsamahaṃ ulāranti. -

Gāthamāhaṃsu. Tattha yathāpayogāti idāni katapaṭiññānurūpapayogā. Paripuṇṇacāgāti samattacāgā, ulāssa mahassa pariyattapariccāgā. Mahanti ussavapūjaṃ.

Puna devaputto mahakaraṇam paṭikkhipanto kattabbesu ca te niyojento -

1265. “Mā ceva serīsamahaṃ akattha, sabbañca vo bhavissati yaṃ vadetha;
Pāpāni kammāni vivajjayātha, dhammānuyogañca adhiṭṭhahāthā”ti. -

Gāthamāha. Tattha yaṃ vadethāti yaṃ tumhe khemena sindhusovīradesapattiṃ tattha ca vipulam uddayaṃ lābham paccāsīsaṇṇā “gantvā maya”ntiādini vadatha. Sabbam taṃ vo tumhākam tatheva bhavissati, tattha nikkāṅkhā hotha, tumhe pana

ito paṭṭhāya pāpāni kammāni pāṇātipātādīni vivajjayātha parivajjetha.
Dhammānuyoganti dānādikusaladhammassa anuyuñjanaṃ. Adhiṭṭhahāthāti
anusikkhatha idaṃ serīsakamahanti dasseti.

Yaṃ pana upāsakaṃ anuggaṇhanto tesāṃ rakkhāvaraṇaṃ kātukāmo ahosi, tassa
guṇaṃ kittetvā taṃ tesāṃ uddisanto imā gāthāyo āha -

1266. “Upāsako atthi imamhi saṅghe, bahussuto sīlavatūpapanno;
Saddho ca cāgī ca supesalo ca, vicakkhaṇo santusito mutimā.

1267. “Saṅjānamāno na musā bhaṇeyya, parūpaghātāya na cetayeyya;
Vebhūtikaṃ pesuṇaṃ no kareyya, saṇhañca vācaṃ sakhilaṃ bhaṇeyya.

1268. “Sagāravo sappatisso vinīto, apāpako adhisīle visuddho;
So mātaraṃ pitarañcāpi jantu, dhammena poseti ariyavutti.

1269. “Maññe so mātāpitūnaṃ kāraṇā, bhogāni pariyesati na attahetu;
Mātāpitūnañca yo accayena, nekkhammapoṇo carissati brahmacariyaṃ.

1270. “Ujū avaraṅko asaṭho amāyo, na lesakappena ca vohareyya;
So tādiso sukatakammakārī, dhamme ṭhito kinti labhetha dukkhaṃ.

1271. “Taṃkāraṇā pātukatamhi attanā, tasmā dhammaṃ passatha vāṇijāse;
Aññatra teniha bhasmī bhavetha, andhākulā vippanaṭṭhā araṇṇe;
Taṃ khippamānena lahuṃ parena, sukho have sappurisena saṅgamo”ti.

1266. Tattha saṅgheti sattasamūhe. Vicakkhaṇoti tattha tattha kattabbatāya kusalo.
Santusitoti santuṭṭho. Mutimāti kammassakatañāṇādinā idhalokaparalokahitānaṃ
munanato mutimā.

1267. Saṅjānamāno na musā bhaṇeyyāti sampajānamusā na bhāseyya. Vebhūtikanti
sahitānaṃ vinābhāvakaraṇato “vebhūtika”nti laddhanāmaṃ pisuṇaṃ, no kareyya na
vadeyya.

1268. Sappatissoṭi patissayo garuṭṭhāniyesu nivātavuttikattā soraccaṃ, saha
patissenāti sappatisso. Adhisīleti upāsakena rakkhitabbaadhisīlasikkhāya. Ariyavuttīti
parisuddhavutti.

1269. Nekkhammapoṇoti nibbānaninno. Carissati brahmacariyanti pabbajjaṃ
sāsanabrahmacariyaṃ carissati.

1270. Lesakappenāti kappiyalesena. Na ca vohareyyāti māyāsāṭṭheyyavasena
vacanaṃ na nicchāreyya. Dhamme ṭhito kinti labhetha dukkhanti evaṃ vuttanayena
dhamme ṭhito dhammacārī samacārī kinti kena pakārena dukkhaṃ labhetha
pāpuṇeyya.

1271. Taṃkāraṇāti tannimittaṃ tassa upāsakassa hetu. Pātukatamhi attanāti
sayameva tumhākaṃ ahaṃ pāturahosiṃ. “Attāna”ntipi pāṭho, mama attānaṃ
tumhākaṃ pātvākāsinti attho. Tasmāti yasmā ahaṃ dhammaṃ apacāyamāno taṃ
rakkhanto tumhepi rakkhāmi, tasmā dhammaṃ passatha dhammameva caritabbaṃ
katvā oloketha. Aññatra teniha bhasmī bhavethāti tena upāsakena vinā ce āgatā,
imasmiṃ marukantāre anāthā appaṭisaraṇā bhasmabhāvaṃ gaccheyyātha.

Khippamānenāti evaṃ khippantena vambhantena pīḷantena. Lahunti sukaraṃ.
Parenāti adhiḱaṃ, aññaṃ vā. Tasmā sukho have sappurisaṃ saṅgamoti. So hi
khantisoraṃce nivīṭṭho kenaci kiñci vuttopi na paṭippharaṭṭi adhippāyo.

Evaṃ sāmāññaṃ kittitaṃ sarūpato ñātukāmaṃ vāṇijā -

1272. “Kiṃ nāma so kiñca karoti kammaṃ,
Kiṃ nāmadheyyaṃ kiṃ pana tassa gottaṃ;
Mayampi naṃ daṭṭhukāmaṃha yakkha, yassānukampāya idhāgatosi;
Lābhā hi tassa yassa tuvaṃ pihesī”ti. -

Gāthamāhaṃsu. Tattha kiṃ nāma soti nāmato so jantu satto ko nāma. Kiñca karoti
kammanti kasivaṇṇijjādīsu kīdisaṃ kammaṃ karoti. Kiṃ nāmadheyyanti mātāpitūhi
kataṃ pana “tisso phusso”tiādīsu tassa kiṃ nāmadheyyaṃ, “bhaggavo
bhāradvājo”tiādīsu kiṃ vā tassa gottaṃ. Yassa tuvaṃ pihesīti yaṃ tuvaṃ piyāyasi.

Idāni devaputto taṃ nāmagottādivasena dassento -

1273. “Yo kappako sambhavanāmadheyyo,
Upāsako kocchaphalūpajīvī;
Jānātha naṃ tumhākaṃ pesiyo so,
Mā kho naṃ hīḷittha supesalo so”ti. -

Āha. Tattha kappakoti nhāpito. Sambhavanāmadheyyoti sambhavoti evaṃ nāmo.
Kocchaphalūpajīvīti kocchañca phalañca upanissāya jīvanako. Tattha kocchaṃ nāma
ālakādisaṇṭhāpanatthaṃ kesādīnaṃ ullikhanasādhanaṃ. Pesiyo pesanakārako
veyyāvaccakaro.

Idāni vāṇijā taṃ sañjānitvā āhaṃsu -

1274. “Jānāmase yaṃ tvaṃ pavadesi yakkha, na kho naṃ jānāma sa edisoti;
Mayampi naṃ pūjayissāma yakkha, sutvāna tuyhaṃ vacanaṃ ulāra”nti.

Tattha jānāmaseti yaṃ tvaṃ vadesi, taṃ mayaṃ sarūpato jānāma. Edisoti guṇato
pana yathā tayā kittitaṃ, evaṃ edisoti taṃ na kho jānāma, yathā taṃ aviddasunoti
adhippāyo.

Idāni devaputto te attano vimānaṃ āropetvā anusāsanatthaṃ -

1275. “Ye keci imasmiṃ satthe manussā, daharā mahantā athavāpi majjhimā;
Sabbeva te ālambantu vimānaṃ, passantu puññaṃ phalaṃ kadariyā”ti. -

Gāthamāha. Tattha mahantāti vuḍḍhā. Ālambantūti ārohanu. Kadariyāti maccharino
adānasīlā.

Idāni pariyoṣāne cha gāthā dhammasaṅgāhakehi vuttā -

1276. “Te tattha sabbeva ahaṃ pureti, taṃ kappakaṃ tattha purakkhatvā;
Sabbeva te ālambiṃsu vimānaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassa.

1277. “Te tattha sabbeva ahaṃ pureti, upāsakattaṃ paṭivedayiṃsu;
Pāṇātipātā viratā ahesuṃ, loke adinnaṃ parivajjayiṃsu;
Amajjapā no ca musā bhaṇiṃsu, sakena dārena ca ahesuṃ tuṭṭhā.

1278. “Te tattha sabbeva ahaṃ pureti, upāsakattaṃ paṭivedayatvā;
Pakkāmi sattho anumodamāno, yakkhiddhiyā anumato punappunaṃ.

1279. “Gantvāna te sindhusovīrabhūmiṃ, dhanatthikā uddayaṃ patthayānā;
Yathāpayogā paripuṇṇalābhā, paccāgamuṃ pāṭaliputtamakkhataṃ.

1280. “Gantvāna te saṅgharaṃ sotthivanto, puttehi dārehi samaṅgibhūtā;
Ānandī vittā sumanā patītā, akaṃsu serīsamahaṃ ulāraṃ;
Serīsakaṃ te pariveṇaṃ māpayiṃsu.

1281. “Etādisā sappurisāna sevanā, mahatthikā dhammaguṇāna sevanā;
Ekassa atthāya upāsakassa, sabbeva sattā sukhitā ahesu”nti.

1276. Tattha ahaṃ pureti ahaṃ purimaṃ ahaṃ purimanti ahamahaṃkarāti attho.
“Te tattha sabbevā”ti vatvā puna “sabbeva te”ti vacanaṃ “sabbeva te yathā
vimānassa āruhane ussukajātā ahesuṃ, tathā sabbeva taṃ āruhiṃsu, na kassaci
āruhane antarāyo aho”ti dassanattaṃ vuttaṃ. Masakkasāraṃ viya vāsavassāti
“masakkasāra”nti ca tāvatiṃsabhavanaṃ vuccati, sabbaṃ vā devabhavanaṃ, idha
pana sakkabhavanaṃ veditabbaṃ. Tenāha “masakkasāraṃ viya vāsavassā”ti.

1277-1278. Atha te vāṇijā vimānaṃ passitvā pasannacittā tassa devaputtassa ovāde
ṭhatvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāya tassa ānubhāvena sotthinā icchitaṃ desaṃ
agamaṃsu. Tena vuttaṃ “te tattha sabbevā”tiādi. Tattha anumato pakkāmi sattho
yakkhiddhiyā punappunaṃ anumodamānoti yojanā. Kena pana anumatoti?
Yakkhenāti pākaṭoyamattho.

1279. Yathāpayogāti yathāajjhāsayaṃ katapayogā. Paripuṇṇalābhāti samiddhalābhā.
Akkhatanti anupaddutaṃ pāṭaliputtaṃ. Akkhatanti vā anābhaddhaṃ anuppiṇṇaṃ,
anantarāyenāti attho.

1280. Saṅgharanti sakaṃ gehaṃ. Sotthivantoti sotthibhāvena yuttā khemino.
Ānandītiādihi catūhi padehi somanassitabhāvameva vadati. Serīsakaṃ te pariveṇaṃ
māpayiṃsūti kataññutāya ṭhatvā paṭissavamocanattañca devaputtassa nāmena
serīsakaṃ nāma paricchedavasena veṇiyato pekkhitabbato pariveṇaṃ
pāsādakūṭāgāraraṭṭhānādisampannaṃ pākāraparikkhittaṃ dvārakoṭṭhakayuttaṃ
āvāsaṃ akaṃsu.

1281. Etādisāti edisī, evaṃ anattapaṭibāhinī atthasādhikā ca. Mahatthikāti
mahāpayojanā mahānisaṃsā. Dhammaguṇānanti aviparītaguṇānaṃ. Ekassa sattassa
hitattaṃ sabbeva sattā sabbe eva te satthapariyāpannā sattā, sukhitā sukhappattā
khemappattā ahesuṃ.

Sambhavo pana upāsako pāyāsissa devaputtassa tesaṇca vāṇijānaṃ
vacanapaṭivacanavasena pavattaṃ gāthābandhaṃ sutaniyāmeneva uggahetvā
therānaṃ ārocesi. Pāyāsīdevaputto āyasmato sambhavattherassa kathesīti apare.
Taṃ yasattherappamukhā mahātherā dutiyasaṅgītiyaṃ saṅghaṃ āropesuṃ.
Sambhavo pana upāsako mātāpitūnaṃ accayena pabbajitvā arahatte paṭiṭṭhāsi.

Serīsakavimānavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Sunikkhittavimānavaṇṇanā

1282-1289. Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānanti sunikkhittavimānaṃ. Tassa kā uppatti? Bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane. Tena samayena āyasmā mahāmoggallāno heṭṭhā vuttanayeneva devacārikaṃ caranto tāvatimsabhavanaṃ upagato. Tasmiṃca khaṇe aññataro devaputto attano vimānadvāre ʈhito āyasmantaṃ mahāmoggallānaṃ disvā sañjātagāravabahumāno upasaṅkamtivā pañcapatitṭhitena vanditvā añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi.

So kira atīte kassapasammāsambuddhe parinibbute tassa sarīradhātuyo pakkhipitvā yojanike kanakathūpe ca kate catasso parisā kālena kālaṃ upasaṅkamtivā gandhapupphadhūpādīhi cetiye pūjaṃ karonti, tattha aññataro upāsako aññesu pupphapūjaṃ katvā gatesu tehi pūjitaṭṭhāne dunnikkhittāni pupphāni disvā tattheva tāni sammadeva ʈhapento sannivesavasena dassanīyaṃ pāsādikaṃ vibhattivisesayuttaṃ pupphapūjaṃ akāsi. Katvā ca pana etaṃ ārammaṇaṃ gaṇhanto satthu guṇe anussarivā pasannacitto taṃ puññaṃ hadaye ʈhapesi.

So aparabhāge kālaṃ katvā tasseeva kammaṣa ānubhāvena tāvatimsabhavane dvādasayojanike kanakavimāne nibbatti, mahānubhāvo mahā cassa parivāro ahosi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “tasmiṃca khaṇe aññataro devaputto...pe...aṭṭhāsī”ti. Atha naṃ āyasmā mahāmoggallāno yathāladdhasampattikittanamukhena katasucaritakammaṃ imāhi gāthāhi pucchi -

1282. “Uccamidaṃ mañithūṇaṃ vimānaṃ, samantato dvādasayojanāni;
Kūṭāgārā sattasatā ulārā, veḷuriyathambhā rucakatthatā subhā.

1283. “Tatthacchasi pivasi khādasi ca, dibbā ca vīṇā pavadanti vaggum;
Dibbā rasā kāmaguṇettha pañca, nāriyo ca naccanti suvaṇṇachannā.

1284. “Kena tetādiso vaṇṇo, kena te idha mījjhati;
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.

1285. “Pucchāmi taṃ deva mahānubhāva, manussabhūto kimakāsi puññaṃ;
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati”ti.

Sopi tassa attano katakammaṃ imāhi gāthāhi kathesi. Taṃ dassentā saṅgītikārā āhaṃsu -

1286. “So devaputto attamano, moggallānena pucchito;
Pañhaṃ puṭṭho viyākāsi, yassa kammassidaṃ phalaṃ”.

1287. “Dunnikkhittaṃ mālaṃ sunikkhipitvā, patitṭhapetvā sugatassa thūpe;
Mahiddhiko camhi mahānubhāvo, dibbehi kāmehi samaṅgibhūto.

1288. “Tena metādiso vaṇṇo, tena me idha mījjhati;
Uppajjanti ca me bhogā, ye keci manaso piyā.

1289. “Akkhāmi te bhikkhu mahānubhāva, manussabhūto yamaṃ akāsim;
Tenamhi evaṃ jalitānubhāvo, vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati”ti.

1287. Tattha dunnikkhittaṃ mālanti cetiye pūjākaraṇaṭṭhāne nirantaraṭṭhapanādinā racanāvisesena aṭṭhapetvā yathānikkhittatāya na suṭṭhu nikkhittaṃ, vātena vā paharivā dunnikkhittaṃ pupphaṃ. Sunikkhipitvāti suṭṭhu nikkhipitvā racanāvisesena

dassanīyaṃ pāsādikāṃ katvā nikkhipiya. Patitṭhapetvāti vibhattivisesādivasena pupphaṃ patiṭṭhāpetvā. Taṃ vā pupphaṃ nikkhipanto satthu cetiyaṃ uddissa mama santāne kusaladhammaṃ patiṭṭhāpetvāti evaṃ ettha attho daṭṭhabbo. Sesāṃ vuttanayameva.

Evaṃ devaputtena attano sucaritakamme pakāsite thero tassa dhammaṃ desetvā āgantvā bhagavato tamatthaṃ nivedesi. Bhagavā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā sampattamahājanassa dhammaṃ desesi. Desanā mahājanassa sātthikā ahoṣīti.

Sunikkhittavimānavañṇanā niṭṭhitā.

Iti paramatthadīpaniyā khuddaka-aṭṭhakathāya vimānavatthusmiṃ

Ekādasavatthupaṭimaṇḍitassa sattamassa

Sunikkhittavaggassa atthavañṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhitā ca purisavimānavañṇanā.

Nigamanakathā

Ettāvatā ca -

Devatānaṃ vimānādi-sampattiṃ tassa kāraṇaṃ;
Pakāsayantī sattānaṃ, sabbalokahitāvahā.

Appakānampi kāraṇaṃ, yā vibhāveti desanā;
Uḷāraphalataṃ citta-khettasampattiyogato.

Yaṃ kathāvatthukusalā, supariññātavatthukā;
Vimānavatthuicceva, saṅgāyiṃsu mahesayo.

Tassa atthaṃ pakāsetuṃ, porāṇaṭṭhakathānayaṃ;
Sannissāya samāradhā, atthasaṃvañṇanā mayā.

Yā tattha paramatthānaṃ, tattha tattha yathārahaṃ;
Pakāsanā paramattha-dīpanī nāma nāmato.

Sampattā pariniṭṭhānaṃ, anākulavinicchayā;
Sā sattarasamattāya, pāḷiyā bhāṇavārato.

Iti taṃ saṅkharontena, yaṃ taṃ adhigataṃ mayā;
Puññaṃ tassānubhāvena, lokanāthassa sāsanaṃ.

Ogāhetvā visuddhāya, sīlādipaṭipattiyā;
Sabbepi dehino hontu, vimuttirasabhāgino.

Ciraṃ tiṭṭhatu lokasmiṃ, sammāsambuddhasāsanaṃ;
Tasmiṃ sagāravā niccaṃ, hontu sabbepi paṇino.

Sammā vassatu kālena, devopi jagatīpati;
Saddhammanirato lokaṃ, dhammeneva pasāsatūti.

Iti badaratitthavīhāravāsīnā ācariyadhammapālena

Katāya

Paramatthadīpaniyā khuddaka-aṭṭhakathāya

Vimānavatthu-aṭṭhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Vimānavatthu-aṭṭhakathā samattā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 06. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών για θεϊκά μέγαρα. 2. Ανδρικά μέγαρα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org